STRIP SCHRIFT

Prijs € 4,25

# CHRISTOPHE BLAIN
# PAUL DRIESSEN
# SUPERDUPONT

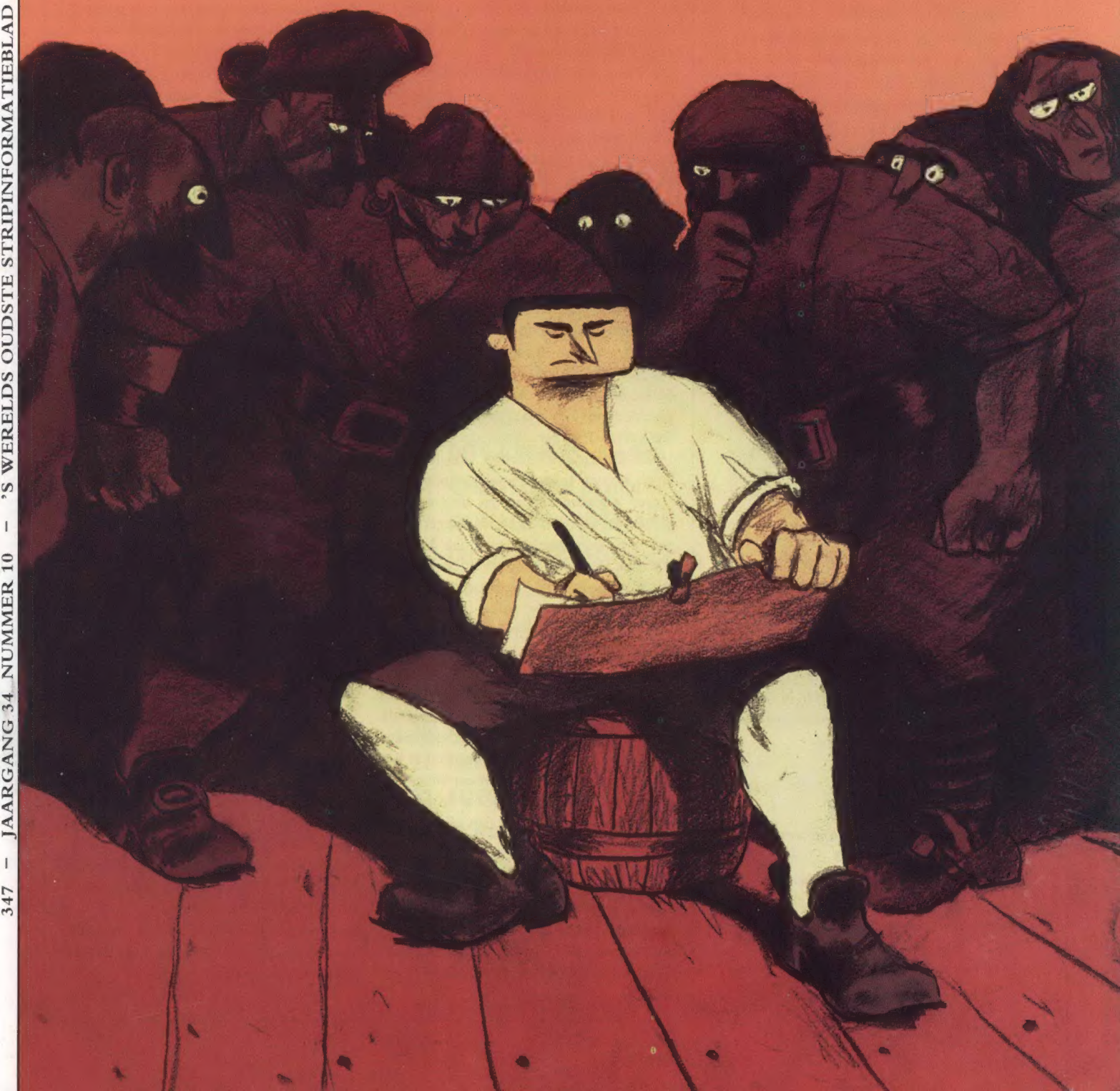

347 – JAARGANG 34 NUMMER 10 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

## AGENDA

**t/m 31 december**
*Expositie '50 jaar Donald Duck Weekblad',*
*TV Toys, Wilhelminaweg 21, Dieren,*
*info: (+31)(0)313-490888, of via de site www.tvtoys.nl*
**t/m 5 januari 2003**
*Expositie 'Wonderland. Van Pietje Bell tot Harry Potter',*
*met ook aandacht voor strips,*
*Kunsthal, Museumpark, Westzeedijk 341, Rotterdam,*
*info: (+31)(0)10-4400300, of via de site www.kunsthal.nl*
**t/m 8 januari 2003**
*Expositie 'Paulus de Terschellinger boskabouter',*
*'t Behouden Huys, Commandeursstraat 30-32,*
*West-Terschelling, info: (+31)(0)562-442389,*
*of via e-mail: behoudenhuys@euronet.nl*
**t/m 12 januari 2003**
*Expositie '100% Kartoen',*
*met werk van Gideon Borman, stripcollectief Lamelos,*
*Natalie Hanssen, Johan Potma en Volop Animaties, Galerie Blik,*
*Oostzeedijk Beneden 193, Rotterdam, info: www.blik.net*
*(van 22 december 2002 t/m 7 januari 2003 gesloten)*
**t/m 19 januari 2003**
*Expositie 'The Lost Comics Tribe',*
*met werk van Chris Crielaard, Marcel Ruijters,*
*Jakob Klemencic, Mike Diana en Matthias Lehmann,*
*Bonnefantenmuseum, Avenue Céramique 250, Maastricht,*
*info: (+31)(0)43-3290190, of via de site www.bonnefanten.nl*
**t/m 26 januari 2003**
*Expositie 'De Timoers 50 jaar? 500.000 jaar!',*
*Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 10, Brussel,*
*info: (+32)(0)2-2191980.*
**t/m april 2003**
*Expositie 'Een luchtige kijk op het vliegbedrijf',*
*met cartoons van Ton van Andel, Militaire Luchtvaart Museum,*
*Kamp van Zeist 2-4, Soesterberg, info: (+31)(0)346-353815,*
*of via de site www.militaireluchtvaartmuseum.nl*
**30 november t/m 22 december**
*Expositie 'Pontiac firenerd in Flanders',*
*overzichtstentoonstelling, Cultuurcentrum Luchtbal,*
*Columbiastraat 110, Antwerpen, België,*
*info: (+32)(0)3-5439030, of via de site www.ccluchtbal.org*
**7 en 8 december**
*Striptweedaagse, Hasselt, België, info: (+31)(0)11-210918.*
**21 januari t/m 18 mei 2003**
*Expositie 'Retrospectieve Hermann', Belgisch Centrum van het*
*Beeldverhaal, Zandstraat 10, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.*
**26 januari 2003**
*Stripbeurs, Lijnbaanhal, Vlaardingen,*
*info: (+32)(0)10-474216/06-55908254.*
**22 en 23 februari 2003**
*5e Grote Stripbeurs van de Randstad, Darling Market, Rijswijk,*
*info: www.strip2000.nl*
**9 maart 2003**
*Stripbeurs, Bibliotheek Leiden, info: (+31)(0)71-5121802.*
**15 maart 2003**
*Zwolsche Stripbeurs, Broerekerk, Zwolle, info: www.strip2000.nl*
**21 april 2003**
*Stripbeurs, Delft, info: www.strip2000.nl*
**18 mei 2003**
*3e Strips-, platen- en cd-beurs, Zaal Schijnpoort, Antwerpen,*
*België, info: www.stripsmeteenhart.org*
**15 juni 2003**
*8e Regionale Stripbeurs, Denksportcentrum, Leiden,*
*info: (+31)(0)70-3973668.*

## Bits & Pieces

# Geschiedenis

Dolend over de beursvloeren van stripevenementen bekruipt mij steeds vaker een beklemmende gedachte. Schrijft de strip nog steeds geschiedenis of is de strip definitief geschiedenis?
Die kwestie bekroop mijn hersens weer toen ik ontdekte dat Stripschrift met de 35e jaargang begint aan zijn 36e levensjaar. In de loop der jaren is de redactie een heel jaar kwijtgeraakt aan de tijd. Aan geschiedenis die niet geschreven is. Geen abonnee die erover is gevallen. Of al je nummers nou in tien of in dertien maanden uitkomen maakt in de gezapige stripwereld niemand wat uit.
Donald Duck 50 jaar was dit jaar een hard geluid wat op geschiedenis moest duiden. De stripbeursdagen in Den Bosch hadden er zelfs wat overdreven hun hele thema van gemaakt. Er liepen inderdaad wel veel oudgedienden rond daar. Maar nauwelijks geschiedenis. Een groot *déjà-vu*gevoel.
De eerste Pep verscheen op 6 oktober 1962. Daarover hoorden we in 2002 niets. Kostte toen twintig guldencenten. Negen eurocent. Maar dat blad en vele bladen die volgden zijn in de vergetelheid gedrukt. Geen geschiedenisboek dat erover rept. De stripmakers zijn dood, vergeten of vergeetachtig geworden. Een enkeling produceert nog volop. Maar fundamentele geschiedschrijving ontbreekt.
En de strippostzegels bestaan ook al niet meer. Fors geïntroduceerd in 1996 is het nu alweer voorbij. Het lijkt wel of de fut uit de stripwereld is. Geen drijvende krachten meer heeft. Er moet opgepept worden. Als ook universiteiten nu al het onderwerp strip niet eens meer willen behandelen, maar kiezen voor o zo politiek correcte zaken, moet er dan niet iets gebeuren? De jaren vijftig, de grote stripontkenningsjaren, liggen weer in het verschiet.
Een vereniging oprichten is niet modern. Laat staan zinvol. Bovendien hebben we al zo'n club die bijna het leven heeft gelaten. Zelf onderdeel van de geschiedenis is geworden.
Wellicht een stel gesubsidieerde filmmakers die een documentaire maakt. Over de stand van zaken nu. Daar eens een mijlpaal in de geschiedenis van maakt.
Opeens kreeg ik ook behoefte aan deel 2 of deel 3 van de Nederlandse stripgeschiedenis. Over de laatste 20 jaar bij voorbeeld. En niet over Bulletje en Bonestaak waarvan alleen nog hoogbejaarden weet hebben. En ook niet over Bommel, Noormannen en andere geriatrische stripfiguren. Nee, de tegenwoordige tijd graag.
De grote vraag is: wie waagt zich daar nog aan. Alles moet wel liefdewerk-oudpapier zijn want geen uitgever wil nog met een stripboek worden gezien. Laat staan een boek over strips dat geld kost in de voorbereiding.
De stripcatalogus is ook, zo lijkt het, definitief geschiedenis. Monnikenwerk zo'n stripbijbel. Maar niemand die zich kennelijk geroepen voelt om het levenswerk levend te houden. Het was eens en nu is het niet meer.
Het geweten van de stripwereld staat op de tocht. Alle stripbladen zijn al opgeheven. Het is guur weer voor de strip. En niemand legt nog in kloeke boeken het belang vast. Kolk, De Wit, Schreurs, enzovoort, zijn over twintig jaar vergeten mannen. Geen boek of encyclopedie zal nog over ze reppen. Hier en daar een vergeeld artikeltje. Verder geen kloeke standaardwerken deel 2 of 3.
Zou niemand het leuk vinden om over strips te schrijven? Of is gewoon de belangstelling een zaak van oude knarren. Net zoals bij de postzegels waar de gemiddelde leeftijd van de bemiddelde verzamelaar rond de 93 of daaromtrent ligt. Mensen die gefundeerd over strips schrijven worden zeldzaam. De strip dus ook. Nog even en de strip is voorgoed geschiedenis, mompel ik als conclusie.
Een mooie mijlpaal die 36 jaar. Hopelijk valt er in de 40e jaargang nog iets te schrijven over strips.

**Ben Bits**

STRIP SCHRIFT

Jaargang 34 • december 2002 • nummer 10 (347)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie en uitgegeven in opdracht van Het Stripschap
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

**Redactie**
Teus de Kruijf, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

**Medewerkenden**
Ruben Acohen, Ger Apeldoorn, Olav Beemer, Eut van Berkum, Bas Berwers, Ben Bits, Esther Captain, Pieter van Cleef, Bram Dilrosun, Ton Gloudemans, Marguerite Irrgang, Just de Leeuwe, John A. Lent, Bart Luteijn, Jeroen Mirck, Peter Pontiac, Kees Ribbens, Erwin Suvaal, Ger Tillekens, Alexandra Verburg, Rudy Vrooman, André Wijntjes

**Redactie-adres**
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
E-mail: redactie@stripschrift.nl
Website: www.stripschrift.nl

**Uitgever**
Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
E-mail: uitgever@stripschrift.nl
KvK Rotterdam 24335843

**Abonnementen**
Abonnementen-administratie Stripschrift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
E-mail: administratie@stripschrift.nl
Een abonnement omvat 10 nummers
Nederland €37,50
België €40,00
Other countries €50,00
Leden van Het Stripschap €1,25 korting
Alle bedragen inclusief 6% BTW
Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift, Rotterdam
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar

**Reprorecht**
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

**Advertenties**
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
Redactie Stripschrift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
E-mail: adverteren@stripschrift.nl

**Druk**
Drukpartners, Amsterdam

**Distributie**
Het Raadsel, Amsterdam-Antwerpen

**Omslag**
Christophe Blain

ISSN 0165-845X

# Redactioneel

*Veel beurshandelaren stallen in hun kramen hun aantrekkelijke koopwaar uit en nog veel meer gretige snuffelaars lopen soms kwijlend langs, komen terug, bekijken ogenschijnlijk nonchalant de gewenste lekkernij en vragen soms pas na een aantal bezoekjes 'wat of dat boekie uiterlijk moet doen'. De gewiekste handelaar is er als de kippen bij om eerst te melden dat het een 'lastig' deel is die je maar zelden in zo'n staat zal aantreffen. Bij voorkeur wordt ook nog even gemeld dat het uiteraard om een eerste druk gaat en dat zich al verschillende potentiële kopers hebben gemeld. Als een standhouder echt goed is voorbereid weet hij nauwkeurig aan te geven dat hetzelfde boek in een veel mindere staat verderop 20% duurder te koop ligt. Het wordt de koper nu wel erg moeilijk gemaakt om überhaupt de vraag te stellen 'of er iets afkan'. Hij is toch enigszins angstig om straks beschaamd en met luide stem te worden weggestuurd onder de verwensing een niet-kenner te zijn die het onderste uit de kan wil hebben. De koper grijpt nog enige bedenktijd door te vragen het in plastic gehulde boekwerkje te mogen inzien. De handelaar die bloed ruikt, haalt omzichtig zelf het album te voorschijn; stel je voor dat het beschadigt door toedoen van zo'n onhandige koper. De koper die de bladen nauwelijks durft om te slaan ziet geen andere keus meer dan tot koop over te gaan, waarop de handelaar nog opmerkt dat het een goede en vooral verstandige keus is geweest. Als de koper - een boek rijker, veel geld armer - nog binnen een half uur hetzelfde boek, in betere staat en goedkoper nòg twee keer aantreft, hoor je hem verzuchtend 'sukkel' slaken; over wie hij het heeft is dan onduidelijk.*

# Inhoud

2 **AGENDA**
2 **BITS & PIECES** Ben Bits
4 **CHRISTOPHE BLAIN** Rik Sanders
9 **DONALD DUCK 50 JAAR**
10 **JACQUES KOCH** Bart Luteijn
13 **DONALD DUCK 50 JAAR**
14 **PAUL DRIESSEN** Ton Gloudemans
17 **DONALD DUCK 50 JAAR**
18 **BERLIN** Kees Ribbens
20 **DONALD DUCK 50 JAAR**
21 **LAND IN ZICHT** John A. Lent
22 **SUPERDUPONT** Ger Apeldoorn
24 **DONALD DUCK 50 JAAR**
25 **BOEKEN**
30 **ACTUALITEITEN**
33 **BRIEVEN**
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer
36 **I.M. RICHARD KUITERS** Peter Pontiac

# Christophe BLAIN

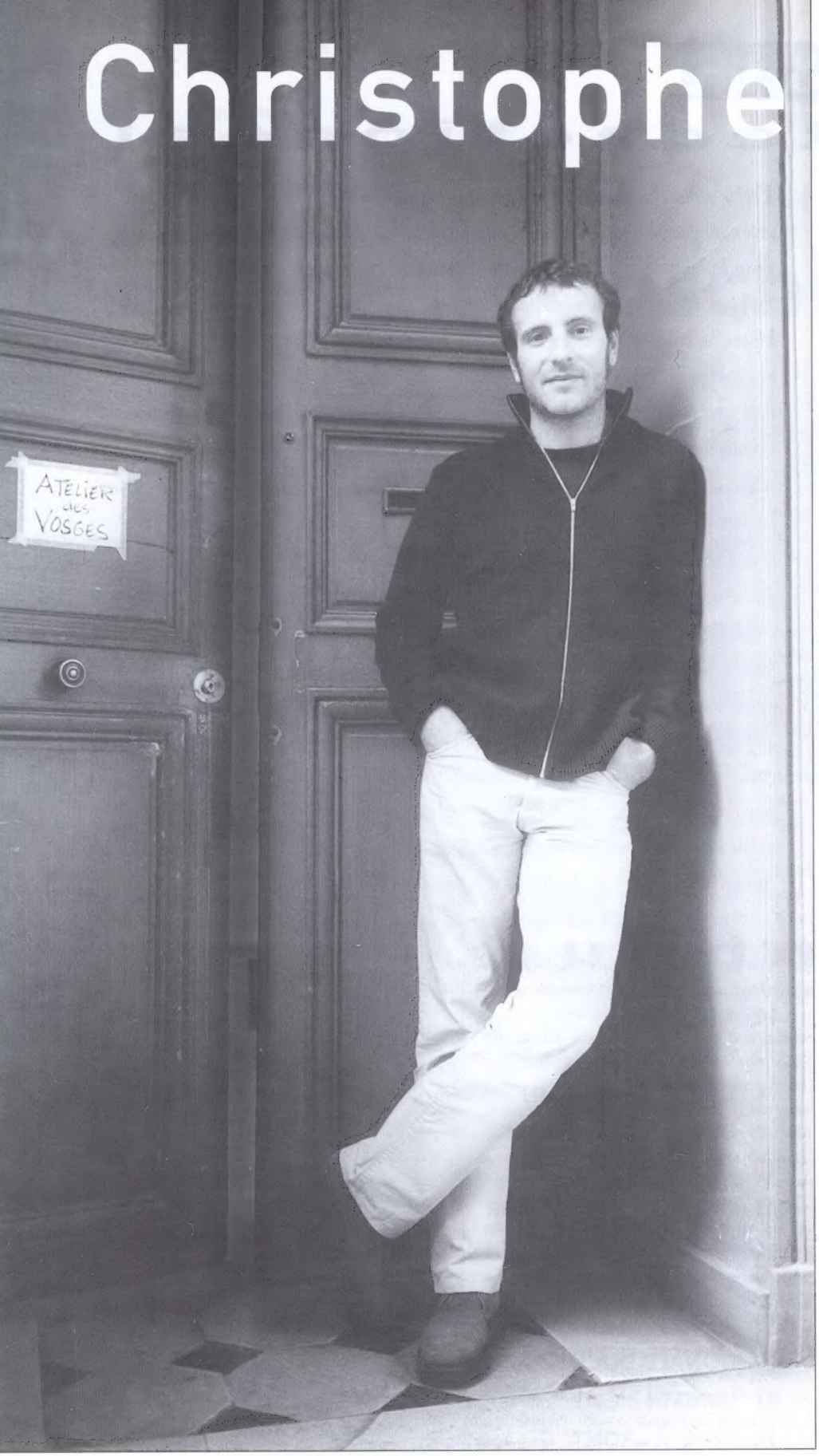


FOTO RIK SANDERS

Christophe Blain **(1970, Argenteuil) behoort tot de groep veelbelovende jonge Franse stripmakers van dit moment. Het eerste deel van zijn serie** *Isaaç le Pirate* **kreeg de prijs voor het beste album op het festival in Angoulême begin dit jaar.**
**In 1999 debuteerde hij in Nederland met zijn tot nu toe enige vertaalde strip** *De snelheidsbegrenzer*.
**Zijn doel: het maken van intieme avonturenstrips die doen denken aan de verhalen die hij als kind las.**

door
**RIK SANDERS**

*Christophe Blain is een buitenbeentje. Officieel hoort hij niet bij L'Association, het vermaarde stripkunstenaarscollectief uit Parijs waaraan tekenaars als* **David B.**, **Lewis Trondheim** *en* **Joann Sfar** *verbonden zijn. Hij werkt wel met hen samen en rekent hen tot zijn beste vrienden. Blain woont en werkt in Parijs. Een uur later dan gepland verschijnt hij in Atelier les Vosges, zijn met andere striptekenaars gedeelde werkplaats op Place des Vosges, één van de oudste plekken in de Lichtstad, op de rand van het derde en vierde arrondissement. Hij verexcuseert zich, moest nog wat zaken regelen vanwege een deadline. Niet verwonderlijk gezien zijn streven om ieder jaar drie tot vier albums uit te brengen.*

***Christophe Blain***: Ik ben bezig aan de serie *Isaac le Pirate* (onlangs verscheen het derde deel. RS). Verder teken ik op scenario van Joann Sfar de strip *Socrate le demi-chien* en werk ik met David B. aan de serie *Hiram Lowatt & Placido*. Daarnaast ben ik verantwoordelijk voor het tekenwerk van een spin-off van *Donjon*, de strip van Trondheim en Sfar.
Aan mijn eerste strip - *La révolte d'Hop Frog* - dat eigenlijk het eerste deel is van *Hiram Lowatt & Placido*, spendeerde ik drie jaar. Dat duurde veel te lang. Het liefst maak ik een verhaal binnen twee, drie maanden af. Als ik zelf het scenario schrijf, duurt het wat langer. Ik

# Klassieke avonturenstrips met gevoelige snaar

wil niet al te veel tijd besteden aan een album. Anders stoot het mij af en raak ik verveeld. Striptekenen kan namelijk knap vermoeiend en langdradig zijn: je bent er een tijd mee bezig, in eenzelfde werkritme. Vaak moet een tekening een paar keer worden overgedaan. Eigenlijk zou ik zo snel willen werken als ik denk. Maar dat is haast onmogelijk. Misschien dat Sfar het kan: die maakt wel tien albums per jaar. Die is compleet gestoord! (*lacht*)

## Zeeziek

**Wilde je altijd al tekenaar worden?**

Toen ik jong was, was ik bezeten van strips. Ik las veel en ik tekende altijd. Toen ik achttien werd, besloot ik in Parijs vormgeving te gaan studeren, omdat ik het onmogelijk achtte tekenaar te worden. Mijn docenten zeiden ook tegen mij: 'Oh nee, wordt alsjeblieft geen illustrator. Daar kun je niets mee verdienen. Je moet de reclame in als art director'. Zij zaten verkeerd. Door de economische hausse eind jaren negentig ontstond er juist veel vraag naar illustratiewerk.

Mijn studietijd was geen succes. Ik heb in drie jaar tijd twee scholen versleten: die in Parijs en een kunstacademie in Cherbourg, in het westen van Frankrijk. Ik kreeg steeds opnieuw problemen met docenten die vonden dat ik mij te weinig op reclamewerk of de hoge kunsten concentreerde. Ik haalde mijn inspiratie van de straat en maakte veel schetsen van voetgangers, bouwvakkers, cafébezoekers, de metro, de politie, noem maar op. Ik doe dat nog steeds en heb altijd een schetsboek bij me.

Tijdens mijn studie ben ik samen met een journalist naar Bangladesh gereisd voor een reportage over de wederopbouw na de cycloon van 1991. Uitgeverij Albin Michel heeft dit verslag gepubliceerd in de reeks *Carnet du Monde* onder de titel *Cyclone à Chittagong*. Een jaar later moest ik in militaire dienst en werd ik bij de marine in Brest ingedeeld. Ik heb toen negen maanden op een antiduikbootfregat gezeten en al schetsend een dagboek bijgehouden dat in 1994 is uitgebracht als *Carnet d'un matelot*. In 1997 heb ik nog voor Casterman *Carnet polaire* gemaakt over een reis naar een Franse poolbasis op Antarctica. Daarnaast verdiende ik mijn inkomen met het illustreren van kinderboeken en jeugdbladen.

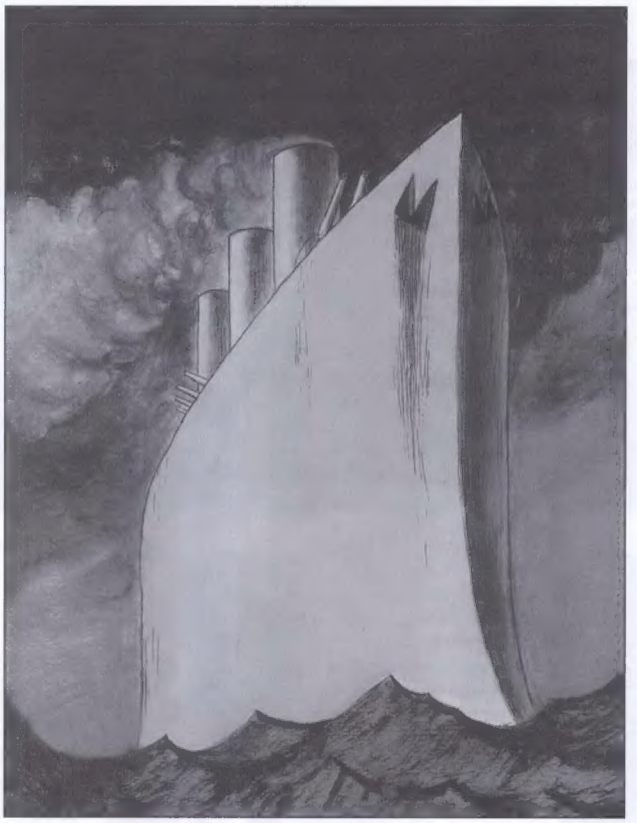

**Cover van *De snelheidsbegrenzer*.**

**Wanneer ben je stripverhalen gaan maken?**

Tijdens mijn opleidingen ontdekte ik de kunstwereld. Even had ik geen zin meer in strips. Ik vond ze vulgair en voor kinderen. Tot ik na mijn dienstplicht in 1993 David B. ontmoette. Ik zocht een plek om te werken. In zijn studio herontdekte ik de strip toen ik op de inspirerende uitgaven van L'Association stuitte. Het jaar daarop heb ik samen met David mijn eerste strip gemaakt. Dargaud bracht dit jeugdverhaal - *La révolte d'Hop Frog* - in 1997 uit. In die tijd ontmoette ik ook Joann Sfar. Hij is mijn beste vriend geworden en heeft mij gestimuleerd om mijn eigen verhalen te vertellen. Ik was daarin wat geremd, bang om niets te vertellen te hebben.

**Je eerste eigen productie werd** *De snelheidsbegrenzer* **bij Dupuis in 1999. Ook voor dit boek heb je je laten inspireren door je dienstplicht op het oorlogsschip. Alleen daar waar je dagboek realistisch is, gaat** *De snelheidsbegrenzer* **over een beklemmend avontuur op een schip, vol fantastische en barokke elementen. Vanwaar die andere aanpak?**

Dat dagboek - *Carnet d'un matelot* - is een weerslag van mijn militaire dienst. Ik merkte toen dat de fascinatie voor schepen uit mijn jeugd weer naar boven kwam. In *De snelheidsbegrenzer* wilde ik het beklemmende maar tegelijkertijd avontuurlijke gevoel van het leven op zo'n schip weergeven. Een snelheidsbegrenzer is een echt bestaand onderdeel dat de overschrijding van de maximumsnelheid bij een machine voorkomt. Ik heb er een gigantisch raderwerk van gemaakt dat zich als een groot geheim in de buik van het schip bevindt.

Paradoxaal genoeg lijd ik aan chronische zeeziekte. Op zee ben ik constant misselijk. Dat was geen pretje, vooral niet op die poolreis.

## Complete strip

**Laat je je concepten nalezen?**

Ieder keer als ik iets schrijf, laat ik het lezen aan Joann, David of **Emmanuel Guibert**. Dan discussiëren we erover. We lachen uiteraard ook heel wat af, dat is net zo belangrijk. Ook ons tekenwerk laten we regelmatig aan elkaar zien. Hoewel tekenen voor mij een tweede natuur geworden is, beschouw ik het scenario als belangrijkst. Bij *La révolte d'Hop Frog* experimenteerde ik met illustraties, geïnspireerd op de rauwe en primitieve kunst van **Jean Dubuffet** en **Picasso**. Bij mijn huidige strips staat efficiënt tekenen voorop. Het mag nog steeds mooi zijn, maar moet wel in dienst staan van het verhaal. Dat moet boeiend genoeg zijn.

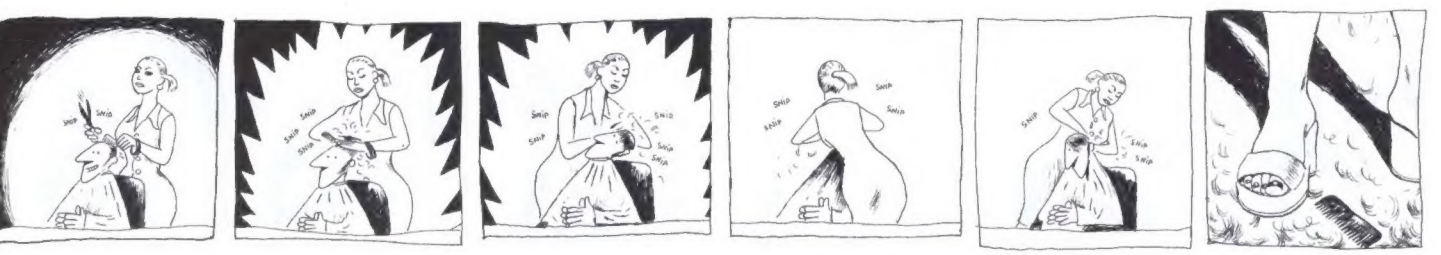

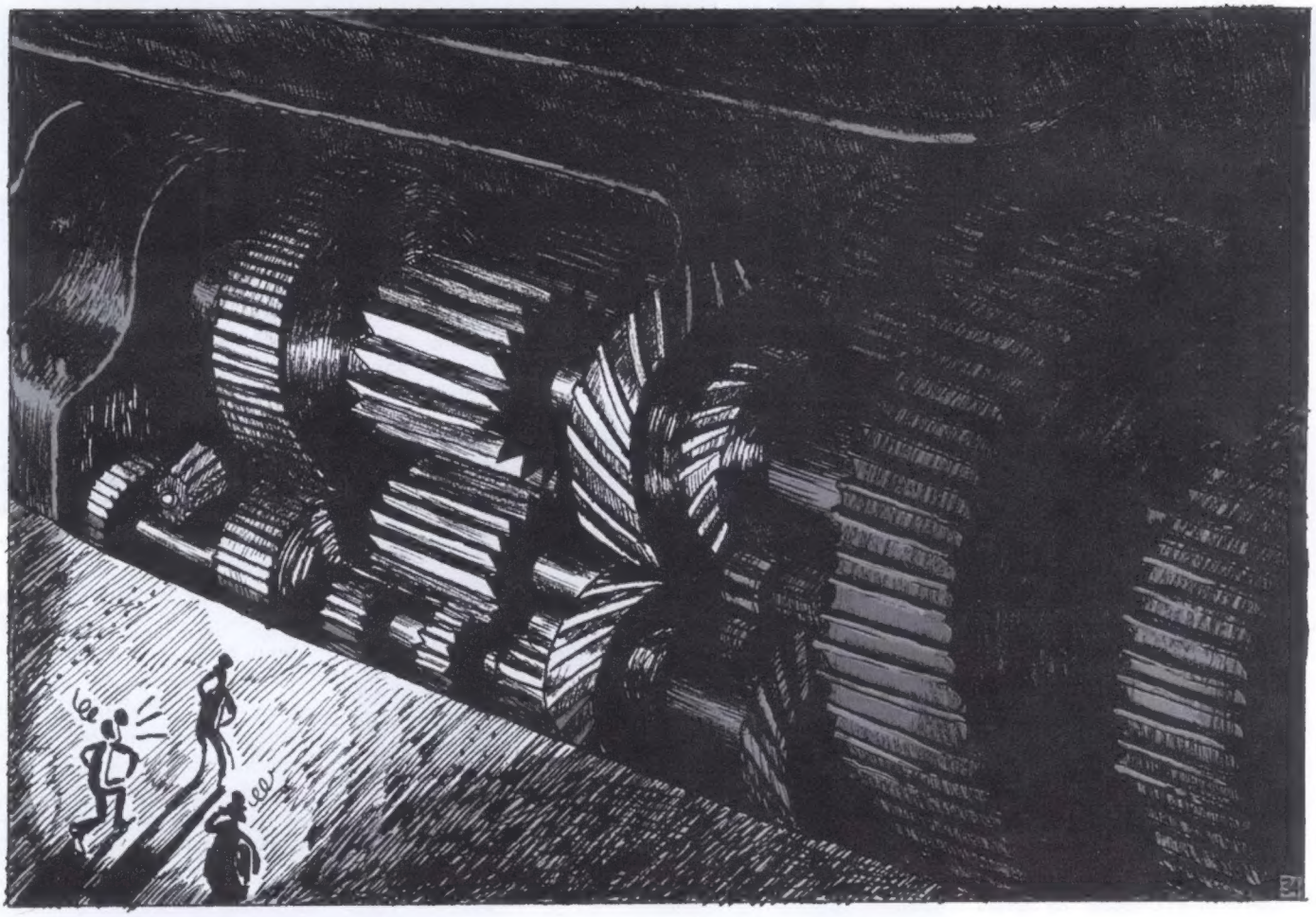

***Boven en rechts,* De gigantische snelheidsbegrenzer. In dit verhaal zijn de invloeden van het magisch-realisme van Fred zichtbaar.**

***Links,* Jounalist Lowatt en Placido, chief van de Tonkawas, beleven in *Les Ogres* een duister avontuur in Alaska.**

***Onder en vorige pagina's,* Zwart/wit-strip uit *Comix 2000*.**

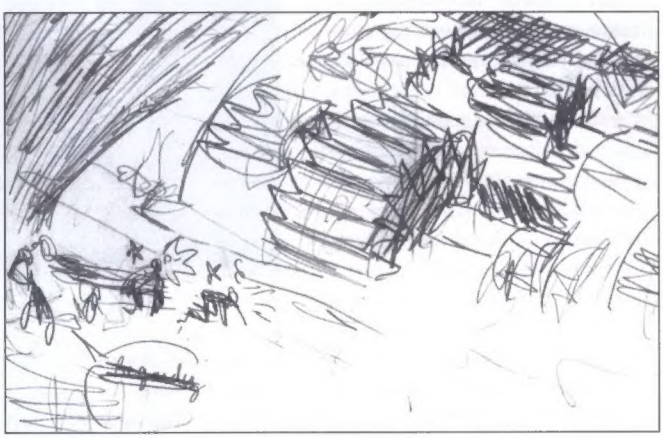

**Wat lees je zoal?**

Als kind las ik graag *Philémon* van **Fred**, *Kuifje*, *Blueberry*, maar vooral *Lucky Luke*. Dat was mijn favoriete strip, ik speelde cowboytje vanwege Lucky Luke. Maar *Blake en Mortimer* haatte ik: doodsaai!!

Vandaag de dag zijn mijn favoriete auteurs mijn vrienden. Joann Sfar vind ik het leukst. Daarnaast kan ik nog steeds genieten van **Robert Crumb** en **George Herriman**. O, ja en het prachtige werk van **Blutch** mag ik niet vergeten: een echte tekenaars-tekenaar die wel bekend is onder collega's maar helaas niet bij het grote publiek.

Maar **Morris** blijft mijn echte held. Die zou, als die nu zou zijn begonnen, weer experimenteel genoemd kunnen worden met zoveel fantasie en humor in een ogenschijnlijk eenvoudige stijl. Gek genoeg heeft hij geen navolging gekregen. Ik betreur het dat de huidige striptekenaars zo weinig kijken naar hoe de oude meesters, zoals Morris, **André Franquin**, **Hergé** en **Albert Uderzo**, de zaken hebben aangepakt.

Tegenwoordig zijn veel tekenaars bezig met het vullen van pagina's en denken ze niet genoeg na over de bedoeling van een lijn of een hoofd in een tekening. Kijk maar naar veel van die shit uit het weekblad *Robbedoes*.

De oorzaak is dat er veel te veel stripalbums worden uitgegeven: in Frankrijk jaarlijks zo'n 1500 albums. Maar ja, het publiek vréét het wel.

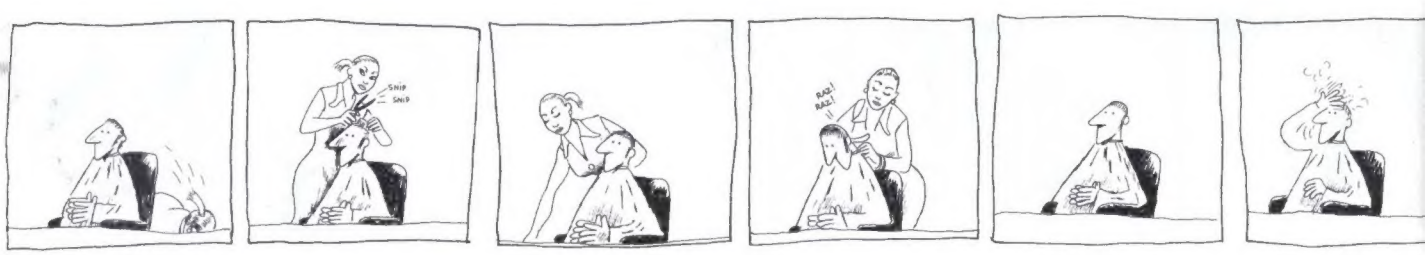

**Hoe staat de Franse stripmarkt ervoor?**
Goed. Onze generatie heeft geluk. Uitgevers als Dargaud met de *Poisson Pilote*-reeks en Delcourt besloten een paar jaar geleden nieuwe auteurs te introduceren. Mijn boeken zijn commercieel niet erg succesvol - met een oplage onder de tienduizend - maar de uitgeverijen accepteren dit. Ze zoeken naar nieuwe wegen op de stripmarkt en hebben voorlopig geld genoeg om risico's te durven nemen. Dit is te danken aan L'Association: haar tekenaars zijn ontdekt door de klassieke uitgevers.
Grappig om te zien is dat L'Association in eerste instantie geïnspireerd werd door de autobiografische comics uit de VS. Maar nu de auteurs bij de grote uitgeverijen zitten, maken ze klassiek getinte strips. Dat doe ik zelf ook. Wij maken albums die we min of meer zelf lazen toen we jong waren, met populair-klassieke genres als de western, de piraterij en de gruwelstrip. Tegelijkertijd maken we intieme verhalen over vriendschap en liefde. We trachten het avontuur met het persoonlijke verhaal samen te voegen. Mijn ambitie is om complete strips te maken: realistische èn fantastische elementen, tragische èn grappige voorvallen, actie èn intimiteit. Kortom: een grote smeltkroes die zowel kinderen als ouderen aanspreekt. Met zo'n opzet hoef ik niet steeds op dezelfde manier te tekenen. Ik hou van variatie, om bij voorbeeld een realistisch karakter af te beelden naast een persoon met een belachelijk lange neus.

**Hoe ga je te werk?**
Ik noteer ideeën en heb altijd een schetsboek bij de hand. Van een idee maak ik een storyboard, waarna ik mijn tekeningen ga uitwerken. Ik hou ervan ideeën vast te houden en er over na te denken. Soms veranderen ze na een paar jaar. Sommige ideeën zijn al twee, drie jaar oud, voordat ik ze ga uitwerken en kunnen in de tussentijd veranderd zijn.

### Atelier des Vosges

*Blain heeft een tijdlang met onder meer David B, Joann Sfar, Emmanuel Guibert en* ***Emile Bravo*** *in Atelier des Vosges gewerkt. Maar de tekenaars vertrokken stuk voor stuk om zich thuis in aparte werkruimtes terug te trekken. Ten tijde van het interview was Blain als laatste van de oude garde overgebleven. Inmiddels is ook hij vertrokken en werkt er een groep nieuwe tekenaars, waaronder* ***Marjane Satrapi, Winshluss*** *en* ***Cizo****.*

***Donjon Potron-Minet*, een spin-off van de bizarre fantasy-reeks *Donjon*.**

Bij het tekenen let ik op de *mise-en-scène*. Ik probeer er ritme in aan te brengen: door bij voorbeeld een dialoog af te wisselen met actie, of na een pagina met een groot decor er één met veel details te plaatsen. Ook let ik op de verdeling van de teksten: na veel gesproken woord volgt even een stilte.

**Hoe verzorg je je inkleuring? Het valt me op dat het kleurgebruik in je albums zo nauwkeurig de sfeer of de situatie ondersteunt.**
Ik bemoei me veel met het werk van de inkleurders. Het zijn immers mijn tekeningen. Maar ik werk het liefst in zwart/wit, omdat dan het resultaat op de werktafel dezelfde is als in het uiteindelijke boek. Alleen kan ik niet van zwart/wit-strips leven. Maar ik lijd niet, hoor, als ik in kleur werk.

## Papieren theater

**Met** *Isaac le Pirate* **ben je in 2001 een eigen stripserie begonnen. Je hebt het piratengenre nieuw leven ingeblazen. Is het een ode aan de strip** *Roodbaard*?
Nee hoor, maar ik kan wel weer schepen tekenen (*lacht*). De strip gaat over een jonge schilder, Isaac, in de achttiende eeuw die door de omstandigheden gedwongen moet aanmonsteren op een piratenschip. Hij leeft altijd in angst. Thuis in Parijs begint zijn verloofde Alice - het wachten beu - een affaire. Maar

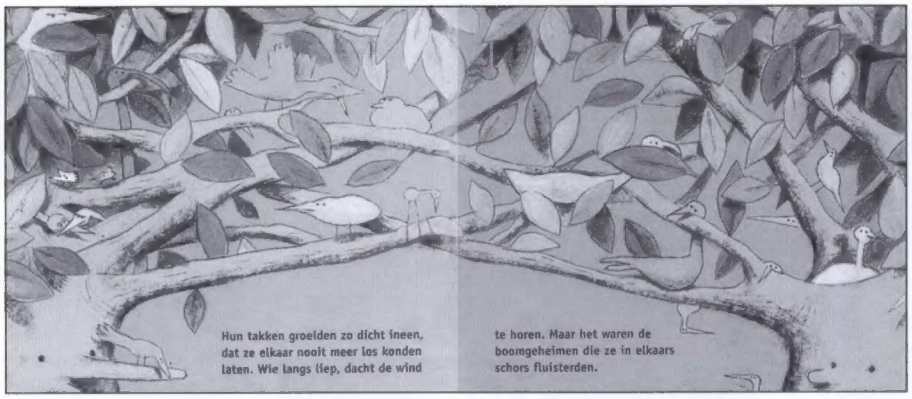
Hun takken groeiden zo dicht ineen, dat ze elkaar nooit meer los konden laten. Wie langs liep, dacht de wind
te horen. Maar het waren de boomgeheimen die ze in elkaars schors fluisterden.

ook Isaac beleeft tal van liefdesgeschiedenissen. Al met al zijn de gebeurtenissen, ook die rond de piraten, grappig en triest tegelijk.
In de strip gebruik ik diverse oude, bestaande plekken in Parijs. Daarbij laat ik me inspireren door de wijk rond Place des Vosges. Dat is één van de oudste buurten in Parijs: sommige panden gaan terug tot de vijftiende eeuw. Niet voor niets zijn op de Place veel studenten aan het schetsen. Dat heb ik vroeger ook gedaan.

**Je voert ook bestaande personen in je strips op, met name in** *De snelheidsbegrenzer*. **Heb je daar een bedoeling mee?**
Ik hoef niet zo nodig autobiografische strips te maken, maar ik vind het wel leuk om mensen die ik tegenkom of dingen die ik meemaak, in een strip te stoppen. Zo zijn de meeste bemanningsleden in *De snelheidsbegrenzer* gebaseerd op die van het fregat in Brest, zoals Falgoz de scheepsarts en Nordiz de bootsman. Het hoofdpersonage, George de stuurman, is gemodelleerd naar mijn broer, terwijl ik mijzelf heb opgevoerd als Louis de schrijver.
Ik gebruik mensen als acteurs in mijn strips. Wanneer ik iemand ontmoet die iets speciaals heeft - een aparte manier van praten bij voorbeeld - dan onthou ik dat en verwerk ik het in een verhaal. Zoiets draagt bij tot een betere karakterontwikkeling, omdat de personages op iets werkelijks geschraagd zijn. Mijn strips zijn af en toe net papieren theaters. Ik hou ook van al mijn figuren, zelfs de slechteriken die ik regelmatig hard moet aanpakken. Dat maakt me dan wel weer een beetje verdrietig.

**Ga je zelf naar het theater?**
Soms. Ik hou meer van film. Ik raak meer geïnspireerd door regisseurs als **Woody Allen**, **John Cassavetes** of **Abbas Kiarostami** dan door stripauteurs. Verder lees ik veel. Dat zouden andere tekenaars en hun fans ook eens moeten doen. Zij kunnen zich zo blind staren op hun strips. Die strips zijn niet zaligmakend, hoe gepassioneerd ik ze zelf ook maak. Het medium behoort tot één van de vele vormen om een verhaal te vertellen.

**Je bent nog bij een aantal andere series betrokken. Kun je daar iets over vertellen?**
Met David B. maak ik een heuse western over twee avonturiers: de journalist Lowatt en een indianenopperhoofd Placido. Dat is altijd een wensdroom geweest. Voor Lewis Trondheim en Sfar maak ik de tekeningen voor een subreeks over de jeugd van Donjon: *Donjon Potron-Minet*. Met Sfar ben ik tevens bezig aan een reeks over de filosoof-hond Socrates en zijn baasje de halfgod Heracles. Hij is de makkelijkste om mee samen te werken. De scenario's van David zijn ingewikkelder en daardoor lastiger te tekenen. Illustratiewerk doe ik bijna niet meer, op kinderboeken na. Ik vertel liever verhalen. Het illustreren vergt een heldere, simpele stijl met oog voor symboliek. In strips heb je de tijd om een universum te scheppen met oog voor details.

## Bibliografie

### STRIPS

- *Cyclone à Chittagong* (Albin Michel, 1992, met D. Druesne)
- *Carnet d'un matelot* (Albin Michel, 1994)
- *Carnet polaire* (Casterman, 1997, met C. Lorius)

- *Hiram Lowatt & Placido* (Dargaud, met David B.)
  1. *La Révolte d'Hop Frog* (1997)
  2. *Les Ogres* (2000)

- *De snelheidsbegrenzer* (Dupuis, 1999)

- *Donjon Potron-Minet* (Delcourt, met Joann Sfar en Lewis Trondheim)
  -99. *La chemise de la nuit* (1999)
  -98. *Un justicier dans l'Ennui* (2001)

- Bijdrage aan de stripbijbel *Comix 2000* (L'Association, 1999)

- *Isaac le Pirate* (Dargaud)
  1. *Les Amériques* (2001)
  2. *Les Glaces* (2002)
  3. *Olga* (2002)

- *Socrate le demi-chien* (Dargaud, met Joann Sfar)
  1. *Héraclès* (2002)

### KINDERBOEKEN

- Le Noyau de Pierre (Albin Michel, 1995, met Michelle Montmoulineix)
- De twee bomen (Casterman, 1997, met Elisabeth Brami)
- La Balançoire (Casterman, 1999, met Jo Hoestland)

***Boven, De twee bomen,* Blains enige in het Nederlands vertaalde kinderprentenboek.**
***Midden, Le demi-chien, Héraclès*, lichtvoetige verhalen over de filosofisch ingestelde hond Socrates.**
***Onder,* Isaac de schilder maakt in *Isaac le Pirate* een portret van hoofdpiraat Jean.**

### De Franse stripcultuur

*Het vraaggesprek vindt plaats in een café achter Place des Vosges. Het is lunchtijd, dus druk. Een man aan het tafeltje naast ons vraagt plotseling wat we aan het doen zijn. Ah, een interview voor een stripinformatieblad, dat vindt hij interessant. Ja, hij leest graag strips. Hij bladert in een paar albums van Blain die op tafel liggen. 'Ik ken je niet... ziet er goed uit... de volgende keer wanneer ik weer in de boekhandel ben, zal ik aan je denken.'*

**Naam** Joan Lommen
**Leeftijd** Ja zeg!
**Functie** Adjunct-hoofd-redacteur

FOTO ALEXANDRA VERBURG

**Op 25 oktober 1952 verschijnt Donald Duck op de Nederlandse markt. Het stripweekblad vol Amerikaanse Disney-verhalen krijgt een warm onthaal. Vanaf 1955 werken er ook Nederlandse tekenaars aan mee. Na vijftig jaar is 'Duck' nog immer springlevend. In dit jubileumjaar stelt Stripschrift een portrettengalerij samen van diverse medewerkers aan het vrolijke weekblad.**

**Hoe lang werk je al voor Donald Duck?**
Sinds mensenheugenis, dat wil zeggen 6 september 1981.

**Opleiding of autodidact?**
Allebei, zo werkt dat toch in het leven?

**Hoe ben je ooit de stripwereld ingerold?**
Ik was mijn studie aan het afronden met de scriptie *De recreatieve ontwikkeling rond het Pikmeer sinds 1950*, toen ik in de krant een advertentie zag voor een leerling-redacteur bij *Donald Duck*. Dat was helemaal op mijn lijf geschreven, vond ik. Gelukkig werd ik, ondanks een pittige proefopdracht, aangenomen en heb ik daarna mijn studie bliksemsnel afgerond.

**Wat doet een adjunct-hoofdredacteur eigenlijk?**
Een heleboel. Je bent eigenlijk, met de hoofdredacteur, verantwoordelijk voor het reilen en zeilen op de redactie en de inhoud van de bladen. Dat laatste is het leukst. Ik organiseer brainstorms over de inhoud van *Donald Duck*, leg lijntjes, lees scenario's, bekijk de buitenlandse Disneybladen, maak de indelingen (welk verhaal komt in welk nummer), en beoordeel steeds of dat wat we doen ook daadwerkelijk in *Donald Duck*, in de formule van het blad, past.

**Hoe verloopt je werkweek?**
Eigenlijk chaotisch. De enige constante is de vrijdag, dan komen alle laatste proeven voor een bepaalde *Donald Duck* op mijn bureau, voor ze naar de drukkerij gaan. Als er nog wezenlijke fouten in een verhaal blijken te zitten, moet ik al mijn improvisatietalent gebruiken om er toch nog een goed nummer uit te persen.

**Wat is je grootste flater geweest?**
*Donald Duck* gaat er prat op om foutloos gespeld te worden. Als kersvers tekstredacteurtje schreef ik een keer 'verassing', met één 'r' in plaats van twee. Dat werd me door **Thom Roep**, die toen chefredacteur was, flink ingepeperd. Hij riep de hele dag: 'Wat een leuke VERASSING, Joan!'

**Welk verhaal uit Duck staat je het meest bij?**
Eh... pijnlijke vraag, want wij hadden vroeger geen abonnement op *Donald Duck*. Dat was ordinair. Maar één van de meest indrukwekkende verhalen die ik

de afgelopen 21 jaar voorbij heb zien komen is *Bombarie in Brutopia*.

**Wat is je favoriete personage?**
Ach, één personage is meestal niet zo interessant. Het gaat vooral om de wisselwerking tussen personages, waarbij Donald Duck de spil is en dus mijn favoriet.

**Van welke Duck-strip of welk Duck-personage gruwel je?**

Bij Broer Konijn slagen we er zelden in om een echt leuk verhaal te schrijven zonder die eeuwige wortels. Dus ja, als ik er eentje moet kiezen: Broer Konijn mag van mij naar de slachtbank.

**Van welke Duck-tekenaar, behalve van Carl Barks, heb je thuis een foto op de schouw?**
Ik heb geen foto van **Carl Barks** op de schouw staan; ik doe niet mee aan die persoonsverheerlijking. Ik heb toevallig wel foto's van **Ed van Schuijlenburg** thuis hangen. Dat heeft te maken met het feit dat we elkaar al heel lang kennen; we zijn een soort familie van elkaar geworden. Dat geldt ook voor bij voorbeeld **Michel Nadorp** en **Wilma van den Bosch**.

**Maak je zelf ook strips?**
Nee, toen ik hier kwam werken en zag wat de 'profs' deden, kreeg ik faalangst en dat is nooit meer over gegaan!

**Welke stripwinkel bezocht je recentelijk en wat zat er in je tas?**
De Stripdagen in Den Bosch. Ik kocht daar 4 delen *XIII* en een *Largo Winch* die nog in mijn verzameling ontbraken, plus een nieuwe *Agent 327*.

**Welke drie stripalbums zou je nooit op een stripbeurs verkopen?**
*Asterix en de Britten*, *Kuifje en de juwelen van Bianca Castafiore*, *Agent 327: Dossier Stemkwadrater*, mijn door Carl Barks gesigneerde *Donald Duck*-album *Het raadsel van Ker-Poli* (puur jeugdsentiment).
Dat zijn er vijf hè? Rekenen is nooit mijn sterkste kant geweest...

**Haalt Donald Duck de honderd jaar?**
Absoluut, en ik ook, al ben ik dan al 94!

FOTO EUT VAN BERKUM

# 'Hergé? De

**Het 'rare stripwereldje' speelt een belangrijke rol in *Alles blijft zoals het was*, de debuutroman van de Utrechtse schrijver Jacques Koch. Nog opmerkelijker is misschien wel het optreden van Hergé: de tekenaar blijkt een cruciale rol te spelen in de ontknoping van het bizarre, thrillerachtige verhaal. Over de reactie van de 'ontzettend lastige erven Hergé' maakt de auteur zich vooralsnog geen zorgen. Een gesprek over de totstandkoming van zijn boek, over *Kuifje in Suriname* en over de essentie van het stripverzamelen: 'In wezen ben je op zoek naar de verloren onschuld, naar iets wat er niet meer is.'**

*In de boekenkast op zijn Utrechtse schrijfzolder staat* Hergé, **Pierre Assouline**'s *vuistdikke biografie van de geestelijk vader van Kuifje, direct naast het levensverhaal van de beruchte nazi-architect* **Albert Speer**. *Het lijkt een cynische knipoog naar het ongemakkelijke verleden van een tekenaar die zo'n belangrijke rol speelt in* Alles blijft zoals het was. *Deze opvallende debuutroman van de Utrechtse journalist Jacques Koch (37) verwierf in korte tijd een zekere cultstatus in de Nederlandse strip- en bladenwereld en werd positief ontvangen door de pers. Koch vertelt 'onderkoeld-geestig' (volgens het dagblad* Trouw) *het verhaal van de ambitieloze Raf Bergman wiens grote liefde op tragische wijze om het leven komt. Verslagen keert hij terug naar zijn ouderlijk huis in Leiden en verspilt misschien wel de beste jaren van zijn leven bij een grote uitgeverij van tijdschriften. Een ontmoeting met de oude striptekenaar Maarten Heuvelmans brengt zijn leven in een stroomversnelling. Koch opent zijn vertelling met een suspensevolle proloog in het roerige Suriname van de jaren tachtig. Als beginnend journalist verbleef hij aan het eind van die periode zèlf in de voormalige kroonkolonie, met op zak een perskaart van het toenmalige communistische dagblad* De Waarheid. *'Ironie om je vingers bij af te likken,' zegt hij. 'De Waarheid! Want welke waarheid? Toen ik er aankwam, heerste er volstrekte chaos: de jungleoorlog was nog in volle gang en de befaamde Surinaamse mofokoranti, de geruchtenmachine, maakte overuren. Iedereen had zijn eigen waarheid over de situatie. Misschien klinkt het cru, maar mijn waarheid was dat ik met volle teugen genoot. Ik heb me in het avontuur gestort en een half jaar dronken van opwinding door het land gezworven.'*

door

**BART LUTEIJN**

ILLUSTRATIES ERWIN SUVAAL

**Voor** *Alles blijft zoals het was* **liet je je volgens de achterflap inspireren door de oude avonturenstrips...**

***Jacques Koch*:** Dan doel ik vooral op de eerste albums van Hergé, die hebben een heel aanlokkelijk ritme en de kwaliteit dat ze de lezer meenemen op een reis waarvan de bestemming lang ongewis blijft. Ik wilde een soortgelijk effect bereiken door de lezer tot op de laatste pagina's op het verkeerde been te zetten met onvoorspelbare plotwendingen. Het schrijven was een intuïtief proces, een ongewis avontuur waarvan het nog maar de vraag was of ik het tot een goed einde kon brengen. **Martin Lodewijk**, aan wie ik het eerste exemplaar heb uitgereikt, volgt voor zijn *Agent 327*-reeks dezelfde werkwijze. Nadat ik het manuscript had afgerond en verstuurd naar vijf willekeurige uitgeverijen, begon ik te twijfelen. Waren mijn bedoelingen duidelijk? En word je als debutant wel serieus genomen als je een echt verhaal wilt vertellen in plaats van het zoveelste navelstaarderige relaas van een dertiger in de grote stad? Toen ik binnen een maand een contract kreeg bij een uitgeverij, was ik prompt gerustgesteld. Bij Prometheus vonden ze dat ik zoiets ongrijpbaars als een *pageturner* had gemaakt. Die conclusie zie je terug in de recensies: natuurlijk is er kritiek, maar over één ding lijkt men het eens: je leest het in één ruk uit.

**Nu je het toch over Martin Lodewijk hebt: één van je personages, de aan lager wal geraakte tekenaar Maarten Heuvelmans, lijkt wel erg veel op hem.**

Maar hij is het niet! Het is een samensmelting van verschillende tekenaars uit de oude *Pep*-stal. Ik heb de karakterisering ontleent aan verhalen die mijn vriend en collega **Peter van Leersum** mij heeft verteld. Hij is een oudhoofdredacteur van *Eppo*. Ik amuseer me altijd geweldig als hij weer eens een hilarisch relaas doet over zijn vroegere avonturen in dat rare stripwereldje.

**Ben je niet bang dat de weduwe van Hergé minder geamuseerd zal zijn als ze je boek leest? Je laat de geestelijk vader van Kuifje onder zijn eigen naam een rol spelen die uiteindelijk cruciaal blijkt voor de afloop.**

Je bedoelt dat ze stappen onderneemt? Ik weet dat de zogenaamde 'erven Hergé' ontzettend lastig kunnen zijn, maar ik maak me geen zorgen. Ik heb fictie geschreven, gestaafd met feiten. Zonder al te veel van de plot te onthullen: het *feit* is de inval in de Delleurlaan 17 in Brussel, het huisadres van Hergé. In september 1944 werd de tekenaar daar als 'collaborateur' in de boeien geslagen. De *fictie* is hoe ik die gebeurtenis verder inkleur en wie ik erbij aanwezig laat zijn. Alleen bij het maken van het boekomslag zijn we terughoudend geweest. Eigenlijk had ik het liefst een omslag gehad dat helemaal in de stijl was van de oude *Le*

# wielrenner?'

*Petit Vingtième*-serie zoals die voor de oorlog bij Casterman verscheen. Maar goed, je krijgt al gelazer als je alleen maar de staart van Bobbie afbeeld...

**Raf Bergman, je hoofdpersoon, is bepaald geen liefhebber van strips. Als Hergé ter sprake komt, laat je 'm zelfs hardop afvragen of dat soms 'die wielrenner' is...**

Dat heb ik 'm met groot plezier in de mond gelegd. Het is typisch een opmerking waar ik vroeger, als onvoorwaardelijk liefhebber, razend van zou zijn geworden. Nu is het een ironisch speldenprikje, een kleine afrekening met het jongetje dat ik ooit was en dat zijn geld aan strips uitgaf. Al zijn geld, want ik kon nauwelijks maat houden. Ik ben begonnen met verzamelen in de tweede helft van de jaren zeventig. Het mooiste van die tijd was dat er heel veel niet of niet meer te krijgen was. Dat klinkt misschien tegenstrijdig maar je werd als gretige verzamelaar opgezadeld met een verlangen dat niet direct inlosbaar was. En dat was geen onprettig gevoel. De eerste delen uit die kenmerkende Dargaud-reeksen: *Blueberry*, *Tangy & Laverdure*, noem maar op, daar was toen niets meer van leverbaar. Ik wist wel zo ongeveer wat er was, maar naar de inhoud moest ik gissen.

**Waarna de werkelijkheid alleen maar kon tegenvallen...**

Nou... Weet je dat ik een gat in de lucht sprong toen *Stripschrift* aankondigde dat alle *Blueberry*'s herdrukt zouden worden? Lag daar plotseling *Generaal Geelkop* bij de V&D, geweldig! Niemand heeft ooit zo mooi en met zoveel effect sneeuw getekend als **Jean Giraud** in dat album. Hij was absoluut een held van me.

**Was zijn alter ego, Moebius, dat ook?**

Die ben ik pas jaren later gaan waarderen. Als jongetje van een jaar of twaalf, dertien gaf ik m'n zakgeld uit aan de klassieke avonturenreeksen: *Bernard Prince*, *Blake en Mortimer*, *Lefranc*, *Michel Vaillant* – alle houten klazen op een rij... Voor *Playboy* schreef ik een paar maanden geleden een artikel over de 24-uursrace van Le Mans. Herlas ik een oude *Vaillant*

die zich daar afspeelde. Dat was wel slikken. Het is niet bijster origineel om af te geven op die poppetjes die **Jean Graton** tekent, maar ik kon me niet herinneren dat ze ook zoveel kletsten. Dat meiert maar door! Zelfs als Michel alléén in de cockpit zit, weet-ie hele tekstballonnen te vullen. Maar goed, ik vond blijkbaar alles prachtig toen. Als het maar avonturen waren met een grote A... Moebius moet ik ontdekt hebben met *De incal van het duister*. Ik heb het gecheckt, dat verscheen in 1981 in die fameuze *Auteursreeks* van Oberon. Er was in die tijd een hausse aan bijzondere hardcovers – en precies op het goede moment. Op het klassieke materiaal raakte ik een beetje uitgekeken. M'n nieuwe helden heten **Jacques Tardi**, **Chantal Montellier**, **Enki Bilal**. Vooràl Enki Bilal.

**Over Bilal schreef** *De Tijd* **begin jaren tachtig een baanbrekend artikel met als kop zoiets als: 'De strip is eindelijk volwassen geworden'...**
Volgens mij was dat naar aanleiding van zijn *Voorbijganger*-reeks die toen in Nederland werd uitgebracht. *De falangisten van de zwarte orde*, daar was ik helemaal stuk van, zo kon het dus ook! Een strip van negentig pagina's over een stel oude mannen dat nog gevochten heeft in de Spaanse burgeroorlog. Ik heb als een evangelist met dat boek door de schoolgangen gelopen. Het was ook zó frustrerend dat ik mijn bewondering met niemand kon delen.

**Ze zullen wel gedacht hebben: daar heb je die gozer weer met zijn rare hobby!**
Die over falangisten praat in plaats van over lekkere wijven, *haha!* Achteraf had ik ook wel wat kritischer mogen zijn in mijn aanbidding voor mijnheer Bilal. De pretenties waarmee zijn albums doordesemd zijn, vind ik nu onverdraaglijk. Maar goed, op die leeftijd is relativeren niet je sterkste punt.

**En op latere leeftijd relativeer je alles stuk?**
Nou, dan begin je de beperkingen te zien van de dingen die tot voor kort alles voor je betekenden. Mijn voorkeur voor het wat volwassener stripwerk betekende ironisch genoeg ook het einde van mijn verzameldrift. Ik las een interview met Tardi waarin hij honderduit praatte over zijn grote inspiratiebron: **Louis-Ferdinand Céline**. Diens volstrekt cynische *Reis naar het einde van de nacht* haalde ik uit de bibliotheek en daarna was ik verkocht voor de literatuur. Je ziet, een abrupt einde van een ongevaarlijke gekte.

**En dan toch een boek schrijven waarin veel, zo niet alles uiteindelijk draait om strips en het verzamelen ervan!**
Vergis je niet, een oude liefde laat zich nooit helemaal uitvlakken! En het is natuurlijk ook een stijlfiguur. De veilingmeester **Jan Pieter Glerum**, die aan strips nog steeds alles koopt wat los en vast zit, heeft een aardige omschrijving voor de innerlijke drang van de verzamelaar. Hij zegt: 'In wezen ben je op zoek naar wat je voelde toen je je allereerste *Kuifje* las'. Dat is het aloude thema: op zoek naar de verloren onschuld, naar iets wat er niet meer is. Het is een verhaal dat telkens in een andere vorm wordt verteld. In mijn debuut geef ik dat thema een nieuw jasje.

## Alles blijft zoals het was

Koch
Prometheus 2002
ISBN 90-446-0179-2
Prijs €15,95
(192 pagina's, zwart/wit, s.k.)

*Bij een aantal stripwinkels ligt sinds kort een heuse roman in de schappen - u weet wel, zo'n boek zonder plaatjes. Daar is een goede reden voor. De plot van het verhaal draait namelijk om een verloren stripverhaal van Kuifje. Het is op zich een leuk idee van journalist* ***Jacques Koch****, die met dit boek zijn literaire debuut maakt. Zijn thema maakt het boek zeker interessant voor de modale stripverzamelaar. Welke stripliefhebber droomt er immers niet van om ergens onverwacht een onbekend verhaal van Hergé op te kunnen duikelen. Het zal nooit gebeuren maar het is toch altijd wel aardig, zou je zeggen, om die ervaring gewoon eens goed beschreven te zien. Toch valt Kochs roman bij lezing sterk tegen. Dat wordt, niet in de laatste plaats, veroorzaakt door de nogal onsympathieke hoofdpersoon van het boek, wiens negatieve overpeinzingen en gevatheden de pagina's grotendeels vullen. Daardoor ontbreekt in verhaal elke vorm van actie. Op zich is dat nog niet zo ernstig - voor echte literatuur is actie immers geen noodzakelijke verhaalcomponent.*

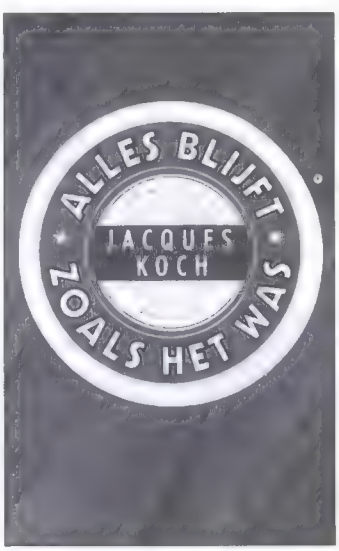


*Ergerlijker is dat de cynische opmerkingen tamelijk populair en oubollig zijn - verwacht op dit punt vooral geen creatieve, literaire hoogstandjes - en moeiteloos terugkaatsen op de hoofdpersoon zelf, wiens leven vooral uit nietsdoen blijkt te bestaan. We worden in het boek, ondanks het feit dat het toch allereerst om een psychologische roman gaat, bovendien niet veel wijzer over de achtergronden van die lamlendige levenshouding. Veel gevoel voor strips zelf spreekt ook niet uit het boek. Voor de hoofdfiguur zijn het vooral stapels papier met domme plaatjes waarvoor idiote verzamelaars bereid zijn belachelijk veel geld te betalen. Wie het boek enkel koopt voor de verwijzingen naar het nooit gepubliceerde Kuifje*album*, hoeft gelukkig alleen het laatste gedeelte te lezen. De plot rond het verloren verhaal over de eerste maanreis die Kuifje tijdens de Tweede Wereldoorlog maakt, beperkt zich tot de laatste vijftig pagina's. In de epiloog treffen we overigens als roman-personage ook de figuur aan van* Kuifje*-kenner en voormalig* Stripschrift*-redacteur* ***Har Brok****, die net als Hergé weinig subtiel en sympathiek wordt neergezet. Het is voor Brok de tweede keer dat hij zichzelf als een romanfiguur beschreven ziet. Eerder figureerde de dialectoloog, die in het gewone leven werkzaam is bij het Meertensinstituut, immers als 'Rik Bracht' al in* ***J.J. Voskuil****s voluminieuze roman* Het Bureau.

GT

**Naam** Stef Keizer
**Leeftijd** 55 jaar
**Functie** Chef tekstredactie

FOTO ALEXANDRA VERBURG

**Hoe lang werk je al voor Donald Duck?**
Met tussenpozen vanaf begin 1973. Sinds medio 1994 ben ik in vaste dienst.

**Opleiding of autodidact?**
Autodidact natuurlijk, zoals ieder normaal mens.

**Hoe ben je ooit de stripwereld ingerold?**
Begin 1973 nam toenmalig hoofdredacteur **Paul Deckers** de gok me aan te nemen als revisor bij *Donald Duck*. Ik moet toegeven dat ik gesolliciteerd had bij *Pep*, waar ik later ook belandde. *Asterix*! *Olivier Blunder*! *Gotlib*! *Lucky Luke*! **Julsing**! **Matena**!

**Hoe verloopt je werkweek?**
Ongeveer als in *Een weekje Donald Ducken*, zal ik maar zeggen. De afleveringen van zaterdag en zondag spelen zich gelukkig meestal thuis af.

**Welk element vind jij belangrijk in een goed Duck-verhaal?**
Dat het niet bedacht lijkt, dat het logisch is en dat het tjokvol tekenplezier en -humor zit.

**Welk verhaal uit Duck staat je het meest bij?**
Ik noem een **Carl Barks**-verhaal, dat me altijd is bijgebleven uit mijn jeugd: *De slangenbezweerder*. Prachtig, die vergeefsheid. En dan nog door een vergissing ook.

De treinramp vond ik trouwens ook prachtig vanwege die bescheiden heldenrol van de neefjes. Ach, als ik eenmaal begin, zou ik nog tientallen andere Barks-verhalen kunnen noemen.

**Wat is je grootste flater geweest?**
Die moet ik verdrongen hebben.

**Wat is je favoriete Duck-personage?**
Behalve Donald Duck, bedoel je? Wederom uit mijn vroege jeugd: Kleine Toet. Dat een sleepbootje zou kunnen praten en gevoel zou kunnen hebben vond ik als Rotterdams jongetje, dat altijd langs de havens zwierf, geweldig.

**Van welke Duck-strip of welk -personage gruwel je?**
Met de meeste personages heb ik een haat/liefde-verhouding. Regelmatig gaat het erg slecht tussen Katrien en mij.

**Van welke Duck-tekenaar of -scenarist, behalve van Carl Barks, heb je thuis een foto op de schouw?**
Van geen enkele. Maar ik heb wel een paar zeer benijdenswaardige originele *Matena*'s aan de muur hangen. En verder foto's van mijn vijf zeer geliefde neefjes en nichtjes (5, 8, 10, 11 en 12 jaar). De doelgroep van *Donald Duck*, dus.

**Maak je zelf nog strips?**
Kon ik dat maar! Nee, af en toe schrijf ik een tekstverhaal voor *Donald Duck*. Zo stond er in *Donald Duck 44* weer een verhaal uit de serie *Oom Anders vertelt...* De illustraties zijn van **Kees de Boer**.

**Welke stripwinkel bezocht je recentelijk en wat zat er in je tas?**
Onlangs kocht ik *Het Avondblad*. En als ik die twee delen van *Donald Duck 1953* niet had gekregen, had ik ze natuurlijk ook gekocht. Helaas werd er in het jaren-50 gezin van 7 kinderen nogal slordig met *Donald Duck* omgesprongen, dus die zijn niet bewaard gebleven.

**Welke drie stripalbums zou je nooit op een stripbeurs verkopen?**
Welke DRIEDUIZEND zal je bedoelen. Van *Amen* tot de zwart/wit-reeks van Oberon. In kleur: van *Agent 327* tot *Zwier de zwerver*. Soms geef ik wel 'ns een album weg aan iemand die ik ervan verdenk een grotere liefhebber te zijn dan ik. Maar verkopen? Nooit!

**Haalt Donald Duck de honderd jaar?**
Net zo min als ik, ben ik bang.

Als je bedenkt wat er de laatste 50 jaar niet veranderd is... Overigens ben ik exact op de vijftigste verjaardag van de Nederlandse *Donald Duck* (5202 staat gedateerd op 1 november 1952, dus reken maar uit) 55 geworden. Ik heb echt letterlijk lezen en schrijven geleerd met het vrolijke weekblad *Donald Duck*.

***Oom Anders vertelt...*, met illustraties van Kees de Boer.**

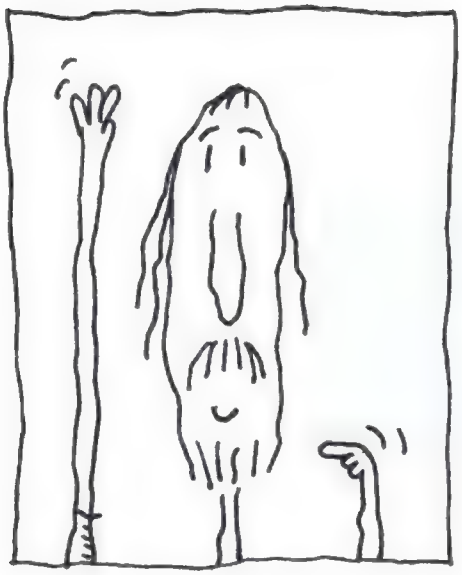

# Het wonderlijke universum van Paul Driessen

**Twee recente producties dragen zijn naam: de documentaire** *Paul Driessen Inside Out* **van** Guus van Waveren **en de studie** *Paul Driessen. Beelden en bespiegelingen* **van** Marc Glassman **en** Ton Gloudemans. **Eén van 's werelds vooraanstaande animatieregisseurs staat weer even in de schijnwerpers. Tijd voor een kennismaking met een man die ooit furore dacht te maken als striptekenaar.**

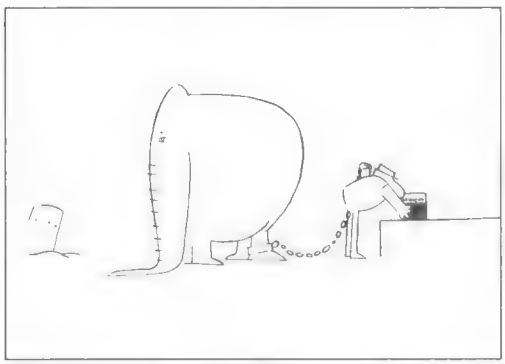

**Paul Driessen** (1940) is één van de meest productieve en succesvolle animatiefilmmakers ter wereld. Hij ontving voor zijn films meer dan vijftig internationale prijzen, inclusief de prestigieuze Annie Award van ASIFA Hollywood, een Oscarnominatie voor *3 Misses* (1998) en afgelopen zomer nog de *life achievement award* van het filmfestival van Zagreb.

## Levenslange liefde

Driessen begon zijn carrière als cartoonist en striptekenaar, tenminste dat was zijn ambitie. Veel successen oogstte hij er niet mee. Een paar cartoons, een prentenboek en een ongepubliceerde strip is alles wat er van rest. Halverwege de jaren zestig kwam hij echter in contact met animatiefilm in het Cine Cartoon Centre dat commercials maakte voor de nieuwe televisiereclamemarkt. Op deze plek ontstond een levenslange liefde voor het medium film. Vanaf 1970 maakte hij zo'n vijfentwintig korte animatiefilms, deels in Nederland, deels in Canada, met een lengte variërend van enkele minuten tot een half uur. Wanneer je al zijn films achter elkaar zet, dan kom je uit op in totaal zo'n 2,5 uur. Dat lijkt op het eerste gezicht misschien niet veel, maar voor een minuut animatie zijn honderden tekeningen nodig; in het totaal dus meer dan honderdduizend. Indrukwekkend? Voor Paul Driessen is al dat gepraat over hoeveel tekeningen hij moet maken voor een film betekenisloos. Je telt tenslotte ook niet het aantal puntjes op een pointillistisch schilderij van **Claude Monet** of het aantal lettertekens in een roman van **Harry Mulisch**. Waar gaat het dan wel om bij Paul Driessen?

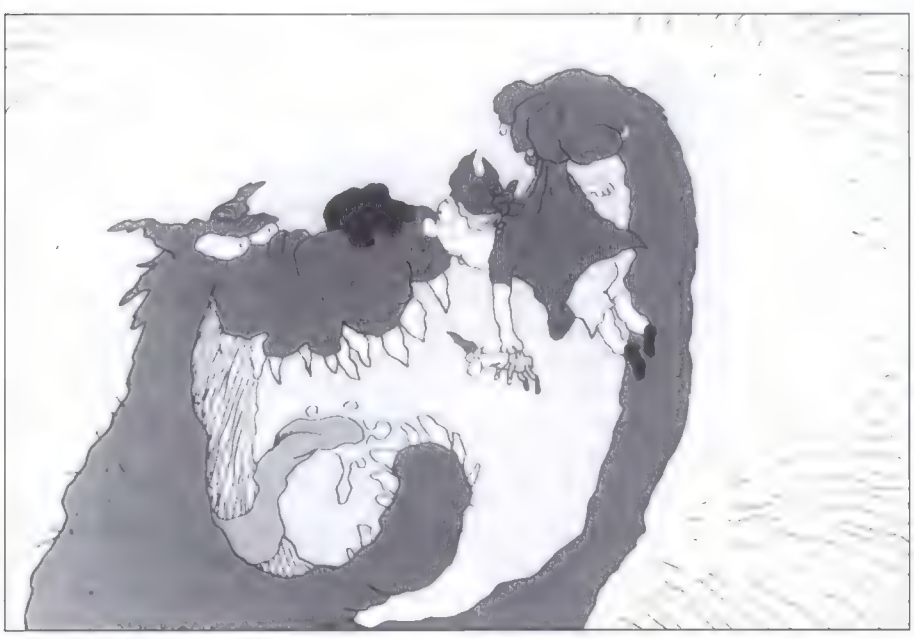

## Alledaagse taferelen

Misschien is het meest fascinerende in zijn werk de prachtige balans tussen eenvoud en complexiteit. Zijn tekeningen ogen op het eerste gezicht eenvoudig, kinderlijk eenvoudig bijna, tegelijkertijd zijn zijn composities en ani-

Zijn animatiefilms blijven goed bestand tegen de tand des tijds

maties bijzonder geraffineerd. Mijn eerste kennismaking met het werk van Paul Driessen was in 1983. **Nico Crama**, producent van veel van Pauls Nederlandse films, organiseerde in Arnhem een expositie en een minifestival onder de titel *Beeld voor beeld*. Daar zag ik voor het eerst de film *Te land, ter zee en in de lucht* (1980). Een ervaring om nooit meer te vergeten. Het beeld in *Te land, ter zee en in de lucht* is opgesplitst in drie delen. Links zie je een man met een behoorlijk overgewicht in een bed liggen, in het midden een vogel die de verveling tracht te verdrijven en rechts een vissersbootje met een visser en zijn vrouw. Op zichzelf hebben de drie niets met elkaar te maken en is de film zuiver gebaseerd op een visueel concept. De uitwerking ervan is fabuleus. Geen verhaal met karakters, conflicten en heldendaden, maar kleine alledaagse taferelen, die door de setting een bijzonder humoristische lading krijgen. In

door
**TON GLOUDEMANS**

een ingenieus spel verbindt Paul Driessen de handelingen in de drie afzonderlijke taferelen met elkaar. Oorzaak en gevolg krijgen er een nieuwe dimensie bij. Handelingen in het ene tafereel bepalen de loop der gebeurtenissen in het andere tafereel, gedreven door een onzichtbare maar voelbare hand: die van de maker.
Het gebruik van *split-screen* zien we regelmatig terug in het werk van Paul Driessen, zoals in *Spiegeleiland* (1985) en *The End of the World in Four Seasons* (1995). Toch herhaalt hij zich nooit. Typerend voor zijn werkwijze is zijn ongeremde zoektocht naar originaliteit. Elk film opnieuw ontvouwt hij binnen de voor hem zo typerende tekenstijl een nieuwe zienswijze, een nieuwe wereld met een eigen logica en eigen wetten als was het een op zichzelf staand universum. Bij voorkeur grijpt Paul Driessen in zijn films terug op bekende verhalen en sprookjes. Dat schept een onmiddellijke band met het publiek. Hij hoeft weinig uit te leggen en kan snel *to-the-point* komen, omdat er weinig expo-

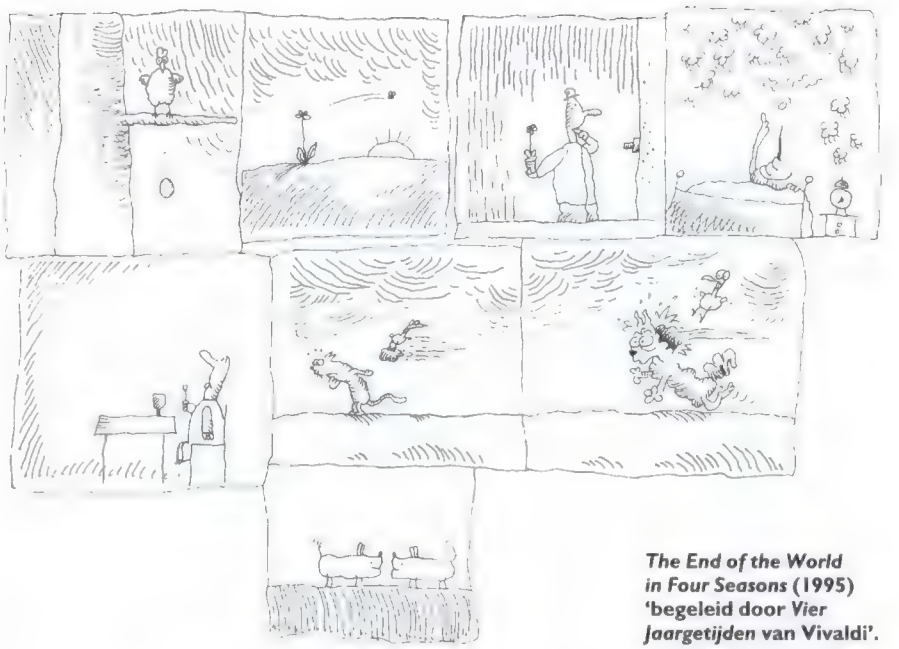

***The End of the World in Four Seasons* (1995) 'begeleid door *Vier Jaargetijden* van Vivaldi'.**

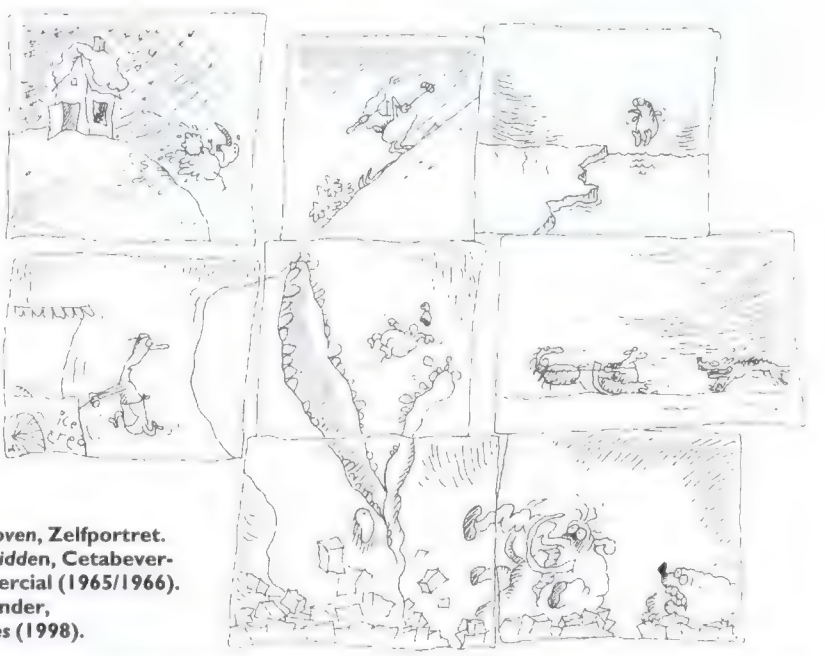

***Linksboven*, Zelfportret. *Linksmidden*, Cetabever-commercial (1965/1966). Linksonder, *3 Misses* (1998).**

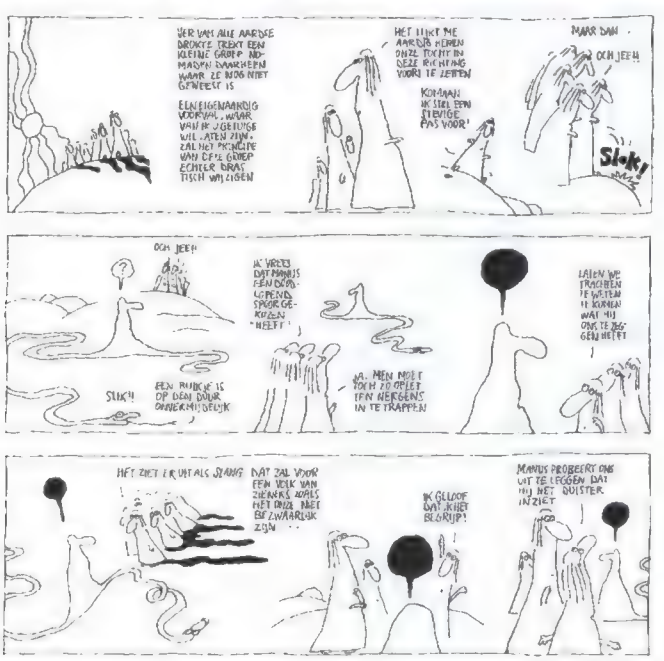
HET LIJKT ME AARDIG HEREN ONZE TOCHT IN DEZE RICHTING VOORT TE ZETTEN
MAAR DAN
OCH JEEH
KOMAAN IK ZIE EEN STENIGE PAS VOOR!
SLOK!
OCH JEEH
?
IK VREES DAT MANUS EEN DOM, LOPEND SPOOR GEVOLGEN HEEFT!
LATEN WE PROBEREN TE WETEN TE KOMEN WAT HIJ ONS TE ZEGGEN HEEFT
SLIK!!
EEN RINKJE IS OP DEN DUUR ONGEMEN GELIJK
JA, MEEN MOET TOCH ZO OPLETTEN OM NERGENS IN TE TRAPPEN
HET ZIET ER UIT ALS STANG
DAT ZAL VOOR EEN VOLK VAN ZWERKS ADELS HET DRUK NIET BEZWAARLIJK ZIJN
IK GELOOF DAT JE HET BLOEDRUP!
MANUS PROBEERT ONS UIT TE LEGGEN DAT HIJ HET DUISTER INZIET

## Jonas

*Eind jaren zestig tekende Paul Driessen het ongepubliceerd gebleven stripverhaal met de titel* Jonas *over een kleine groep nomaden die daarheen trekt 'waar ze nog niet geweest is'. De strip zit vol typische Paul-Driessengrappen, waarvan er later enkele in zijn films zijn opgedoken. Zoals ook in veel van zijn films steekt Paul Driessen in* Jonas *de draak met een aantal Bijbelse thema's en dat ging stripuitgevers in die tijd al snel te ver. Wel publiceerde Paul Driessen in 1974 het prentenboek* De visjes *over een reuzenvis die gelooft dat hij erg klein is, wat gezien de onmetelijkheid van de oceaan niet zo'n gek idee is. Op dit moment zoekt Paul Driessen het drukwerk opnieuw weer op met zijn* Friemelfrutselboekjes, *een serie kleine geïllustreerde boekjes met een verrassende* pointe.
*Met strips houdt hij zich niet meer zo bezig. 'Vroeger las ik natuurlijk* Eric de Noorman, Kuifje *en* Tom Poes, *zoals iedere jongen van mijn leeftijd. Tegenwoordig vind ik vaak de tekeningen teveel uitgewerkt, waardoor het verhaal naar de achtergrond verdwijnt. Wel erg goed vind ik* Kobe de koe/Volle melk *van* ***Johan de Moor*** *en* ***Stephen Desberg*** *over een detective, half mens/half koe. En erg aanstekelijk vind ik de striptekenaar* ***Vuillemin****. Die is nog smeriger dan* ***Eric Schreurs****. Hij gaat zover te ver dat het weer leuk wordt.'*

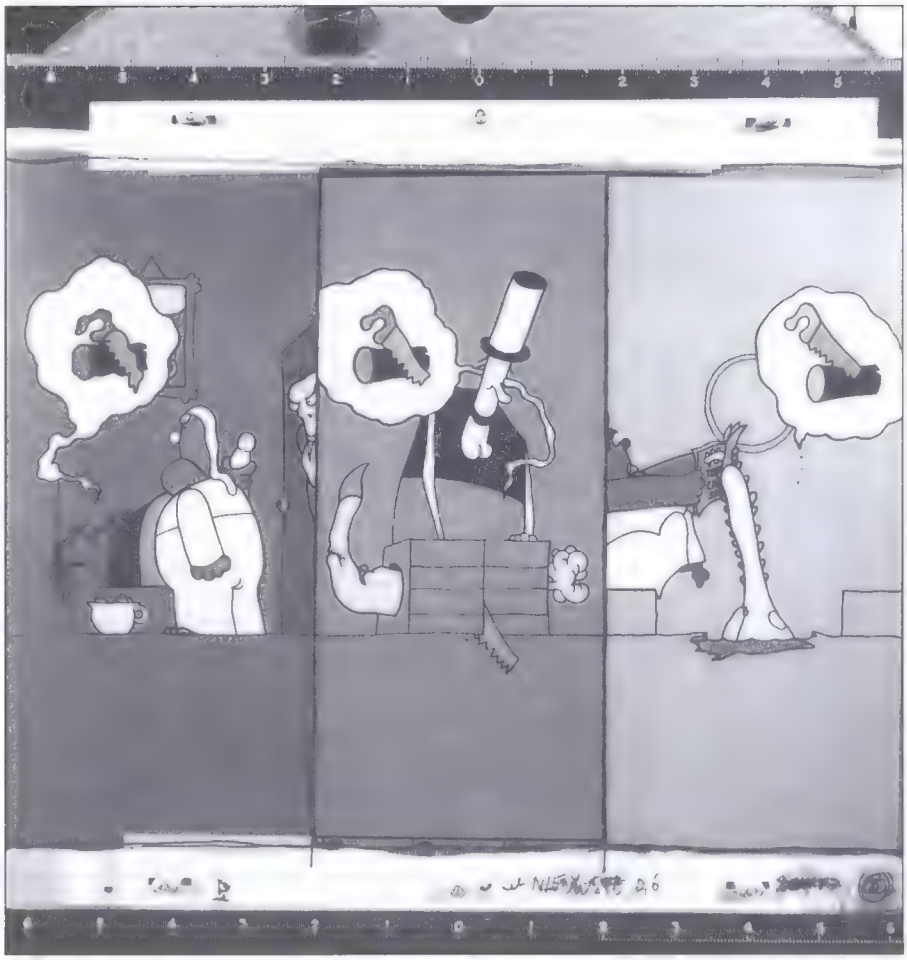

## Meer Paul Driessen?

*Wie meer wil weten over Paul Driessen kan terecht bij het net verschenen boek* Paul Driessen. Beelden en bespiegelingen *(ISBN 90-802264-6-7, €20, 240 pagina's), geschreven en samengesteld door de Canadese publicist* ***Mark Glassman*** *en animatie-kenner* ***Ton Gloudemans****. Daarin valt bij voorbeeld te lezen dat Driessen, toen hij in Londen woonde, meewerkte aan de Beatles-animatie* Yellow Submarine *(1968) van de Canadese animatiefilmregisseur* ***George Dunning****. Algemeen beschouwd laat de studie de ontwikkeling zien van Driessens werk aan de hand van de voornaamste producties die hij vanaf de jaren zestig heeft gemaakt. Daardoor geeft het tevens een beeld van de ontwikkeling van de vrije animatie waarvan hij een boegbeeld is. Het boek is fraai uitgevoerd en kent een Nederlands, Frans en Engels gedeelte. De tekst is hetzelfde, maar de auteurs hebben ervoor gezorgd dat de illustraties, waarvan diverse in kleur, in ieder compartiment anders zijn.*

*De documentaire* Paul Driessen Inside Out *van* ***Guus van Waveren*** *was in november te zien op het Holland Animation Filmfestival in Utrecht. De AVRO zal de film naar verwachting in het voorjaar van 2003 uitzenden.*

*RS*

sitie nodig is. En dat doet hij het liefst: bekende verhalen en de daaruit voorkomende verwachtingen letterlijk en figuurlijk op z'n kop zetten.

### Uiterlijke schijn

De films van Paul Driessen zijn meestal lichtvoetig en humorvol, maar dat is grotendeels schijn. Ze zorgen altijd voor een wrange nasmaak die zich niet gemakkelijk laat wegspoelen. Zijn humor is zwart, maar niet zwartgallig. Wanneer je goed kijkt zie je in veel van zijn films een pleidooi voor de ongeremde creativiteit en levensvreugde en een protest tegen de hegemonie van kerk en staat. De strijd van de naar vrijheid verlangende enkeling tegen de almacht van de grauwe massa. Paul Driessen is zoals iedereen een kind van zijn tijd. Zijn wortels liggen duidelijk in de jaren zestig, waarin het non-establishment-sentiment de motor was van belangrijke persoonlijke en maatschappelijke veranderingen. Hij is echter geen boodschapper, predikt niet van de kansel. Het spel met vorm, kleur, lijn en beweging, de bijna oneindige mogelijkheden van het medium animatiefilm staan bij Paul Driessen altijd voorop. Het is om deze reden dat zijn films zo goed bestand zijn gebleken tegen de tand des tijds. Ze ogen nog even fris als weleer.

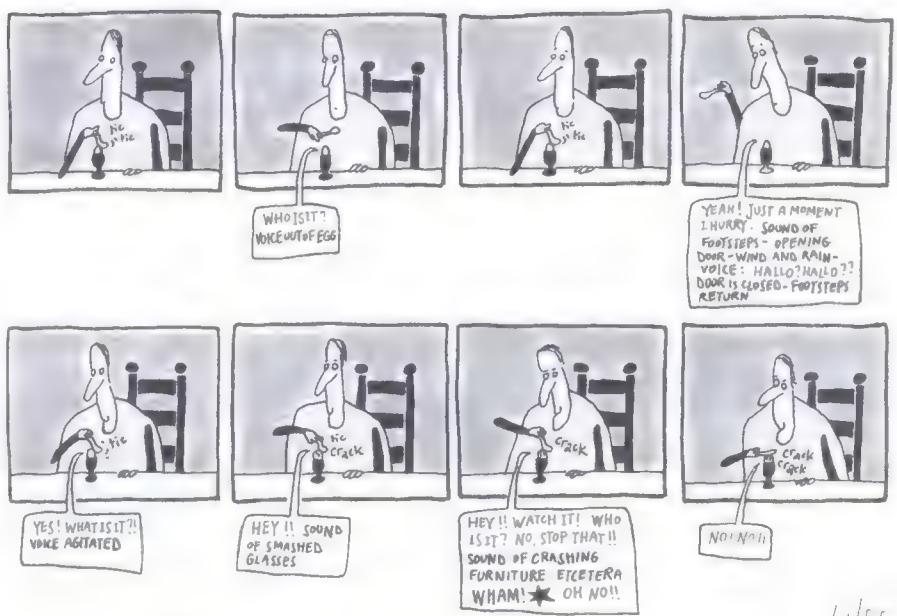
WHO IS IT? VOICE OUT OF EGG
YEAH! JUST A MOMENT I HURRY. SOUND OF FOOTSTEPS - OPENING DOOR - WIND AND RAIN - VOICE: HALLO? HALLO?? DOOR IS CLOSED - FOOTSTEPS RETURN
YES! WHAT IS IT?! VOICE AGITATED
HEY!! SOUND OF SMASHED GLASSES
HEY!! WATCH IT! WHO IS IT? NO, STOP THAT!! SOUND OF CRASHING FURNITURE ETCETERA WHAM! OH NO!!
NO! NO!!

**Boven, *Ter land, ter zee en in de lucht* (1980), split-screenbenadering.**
**Midden, Storyboard *Ei om zeep* (1977).**
**Rechts, *Het treinhuisje* (1981).**
**Losse tekeningen op deze pagina komen uit het storyboard van *Fly for one day* (1990), een dierbaar beestje dat in bijna elke film rondvliegt.**

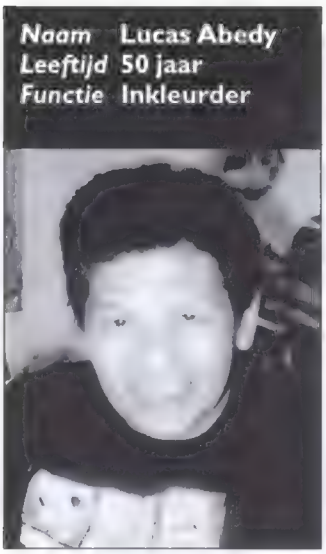

puter kunnen inkleuren, springen er meestal uit, zoals **Wilma Leenders** en **Bea Loomans**.

**Teken je zelf nog?**
Als kind was ik gek op Indonesische wajang-stripverhalen en ik tekende deze voor mijn plezier zelf ook. Sowieso heb ik altijd veel getekend en geschilderd. Ik heb ook met **Daan Jippes**, **Ed van Schuijlenburg** en **Piet Wijn** samengewerkt. Daarnaast worden er geregeld exposities gehouden van illustraties en schilderijen die ik in mijn vrije tijd maak.

**Hoe lang werk je al voor Donald Duck?**
Ongeveer 18 jaar.

**Opleiding of autodidact?**
Vijf jaar Rietveld Kunstacademie.

**Hoe ben je ooit de stripwereld ingerold?**
Na mijn academische opleiding kwam ik bij de Toonder Studio's terecht, waar ik als assistent-animator van drie Deense animatoren ook dagelijks in contact kwam met de stripafdeling van Tom Poes en Bommel. Dit was mijn eerste contact met het professionele striptekenen. Later ben ik voor de Duck-redactie gaan werken.

**Hoe verloopt je werkweek?**
Altijd creatief bezig.

**Waar let je speciaal op tijdens het inkleuren?**
Naast de vaststaande kleuren van de figuren pas ik de inkleuring aan aan de sfeer/stemming van het scenario.

**Worden Duck-verhalen in het buitenland vanwege cultuur- en/of techniek-verschillen anders ingekleurd?**
Jazeker. In West-Europa en Amerika wordt over het algemeen mooi en goed ingekleurd. In het Midden-Oosten en Azië zijn de inkleuringen slechter: de kwalitatief mindere papiersoort en druktechnieken beïnvloeden de kleur negatief.

**Zou je nog zonder computer willen/kunnen?**
Ja zeker! Want dat is pas het echte werk! Zonder computer komt het kleurgevoel van de kunstenaar veel meer tot uiting. Het is ook veel levendiger. Met computers gaat het niet meer om de kwaliteit maar om de kwantiteit. Je hoeft geen kunstenaar te zijn om mooi in te kleuren. Iedereen kan het!

**Wat is je grootste flater geweest?**
Tot nu toe geen.

**Wat is je favoriete personage?**
Mickey (in de klassieke stijl).

**Van welke Duck-strip of welk Duck-personage gruwel je?**
Van Dagobert Duck, omdat hij zo'n geldduivel is. Geld is niet alles.

**Bestaan er inkleurders die herkenbaar zijn aan hun werkwijze?**
Ja, zeker weten. Sommige tekenaars zijn beledigd als hun werk verprutst wordt door slechte inkleuringen en leggen een voorkeur aan de dag voor bepaalde medewerkers. Diegenen die ook zonder com-

**Welke stripwinkel bezocht je recentelijk en wat zat er in je tas?**
Lambiek. In mijn tas zaten albums van *Douwe Dabbert* en *Van nul tot nu*.

**Welke drie stripalbums zou je nooit op een stripbeurs verkopen?**
Die vol geweld, seks en drugs.

**Haalt Donald Duck de honderd jaar?**
Je weet maar nooit!

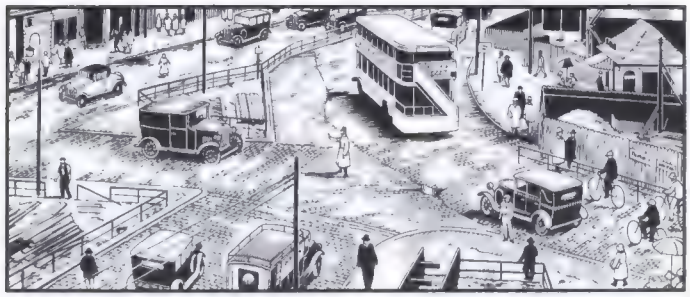

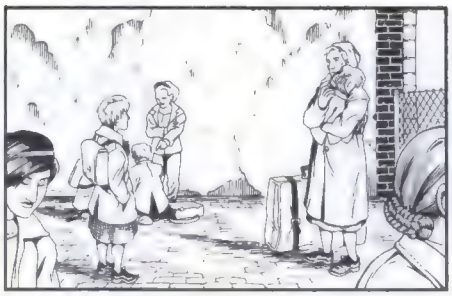

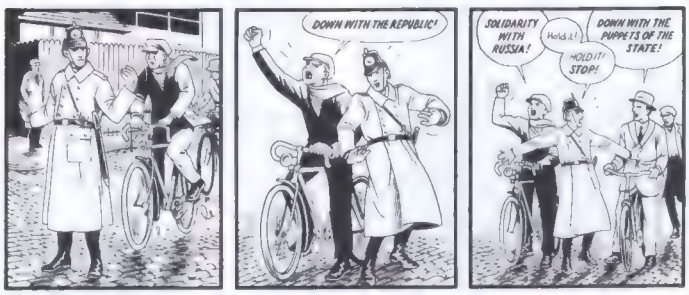


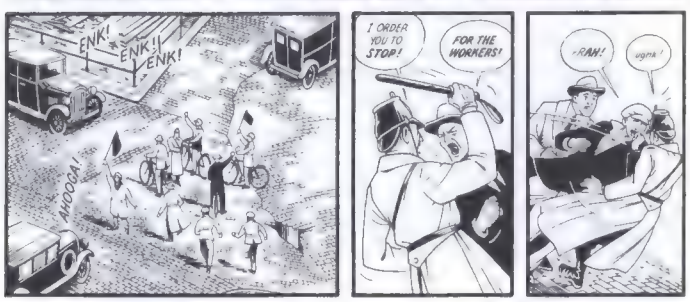


# De historische bouws

**Het verleden is altijd een gewillige achtergrond voor uiteenlopende verhalen. Film en literatuur, twee alom erkende wijzen van vertolking, maken er met regelmaat gretig gebruik van. Ook striptekenaars en scenaristen wenden zich meer dan eens tot de geschiedenis om er naar eigen goeddunken**

door
**KEES RIBBENS**

De mate waarin de makers van dergelijke strips er bewust naar streven hun lezers op 'verantwoorde' wijze kennis te laten maken met samenlevingen uit vroegere tijden, wil nogal eens uiteenlopen. De nauwgezette wijze waarop **Hans Kresse** zijn publiek inwijdde in de geschiedenis van de Noord-Amerikaanse indianen verschilt bij voorbeeld hemelsbreed van de manier waarop het leven in het stenen tijdperk wordt geportretteerd in de verhalen van *The Flintstones*. Daar worden bij wijze van knipoog tal van twintigste-eeuwse, veelal technische, verworvenheden ondergebracht in een wereld die hier nog geen benul van had. Op veel subtielere wijze hebben ook de makers van *Asterix* eigentijdse opvattingen en gewoontes verweven in hun verhalen. En zo zijn er grote aantallen stripverhalen te bedenken die zich, al dan niet tijdelijk (denk bij voorbeeld aan professor Barabas' teletijdmachine uit *Suske en Wiske*), in het verleden afspelen.[1] Daarbij gaat het soms om fictieve personages, soms om daadwerkelijke historische personen. Tal van grote mannen, en in veel mindere mate ook grote vrouwen, uit de geschiedenis zijn vereerd met biografieën in stripvorm, al dan niet geïntroduceerd door een Oom Wim-achtige figuur. Aansprekende gebeurtenissen en kleurrijke kledij uit vroegere eeuwen hebben makers en lezers blijkbaar steeds opnieuw weten te fascineren.

## Graphic novel

Er zijn nauwelijks periodes uit het verleden te noemen die niet verbeeld zijn in één of meer stripverhalen. Dat betekent niet dat het genre van de historische strip inmiddels is uitgeput, integendeel. Historische verhalen behoren tot de hoogtepunten van het medium en kunnen in sommige gevallen sterk bijdragen aan verspreiding van het besef dat strip niet uitsluitend een kinderlijk medium is dat slechts clichébeelden bevat. Indien het überhaupt mogelijk is de neerbuigende toon van behoudende cultuurminnaars en -beschermers, die het edele woord bedreigd wanen door het vulgaire beeld, te veranderen, dan kan dat alleen onder verwijzing naar geslaagde beeldverhalen die de volwassen beeldtaal van strips tonen. De verhalen van **Jacques Tardi**, die tegen de achtergrond van de Eerste Wereldoorlog spelen, zijn daar een fraai voorbeeld van.

Uiteraard kan niet voorbij worden gegaan aan *Maus*, de tweedelige terugblik van vader en zoon **Spiegelman** op de jodenvervolging in de Tweede Wereldoorlog. Beide boeken werden enthousiast onthaald in de hele westerse wereld. Er bestaat nog altijd veel waardering voor het aangrijpende werk van Art Spiegelman, dat als een bijzondere artistieke prestatie wordt beschouwd. De constatering dat een stripauteur een zo sterk en genuanceerd verhaal wist te presenteren, heeft echter niet bij iedereen geleid tot de overtuiging dat het medium strip, met zijn sterke combinatie van tekst en beeld, een geschikte vorm is om inzicht te bieden in het verleden.

Het lijkt een zich herhalend patroon. Strips die met succes een volwassen publiek bereiken, zonder in te spelen op het commercieel interessante jeugdsentiment, worden in veel gevallen als een uitzondering beschouwd. Een strip met literaire kwaliteiten is als het ware geen strip meer en krijgt een eigen etiket, bij voorbeeld dat van *graphic novel*. Het beeld van strip als kindermedium kan zo ongestoord verder leven.

## Berlin. City of Stones

Het etiket *graphic novel* is inmiddels ook toebedeeld aan het nieuwe werk van de Amerikaanse striptekenaar Jason Lutes. Dat verscheen onder de titel *Berlin. City of Stones. Book one* bij de gerenommeerde Canadese uitgeverij Drawn & Quarterly. Lutes is een jonge tekenaar, in 1967 geboren in de Amerikaanse staat New Jersey. Hij groeide op in Montana waar hij van jongs af aan gestimuleerd werd om te tekenen. In zijn jeugd bracht hij twee keer een langere periode in Europa door; hier leerde hij Europese strips als *Kuifje* en *Asterix* kennen. Enkele jaren later, tijdens zijn studie aan de Rhode Island School of Design kwam hij in aanraking met de alternatieve Amerikaanse stripwereld van *Raw Magazine* en **Robert Crumb**. Het inspireerde hem om eigen stripverhalen te maken. Na zijn afstuderen in 1991 verhuisde hij naar Seattle, waar hij vanaf 1993 in het plaatselijke weekblad *The Stranger* de strip *Jar of Fools* publiceerde. Nadat deze verhalen in een tweedelig boek waren verschenen, begon hij aan *Berlin*, waarvan nog datzelfde jaar de eerste episode werd uitgebracht. In 2001 verscheen de bundeling van de eerste acht episodes waarin Lutes de lezer meevoert naar het vooroorlogse Berlijn.

Zijn werk wordt op de achterflap aangeprezen met een citaat uit *Time Magazine*, niet bepaald een *comic-minded* tijdschrift, waarin het boek wordt geroemd als *'the longest, most sophisticated work of historical fiction in the medium'*.

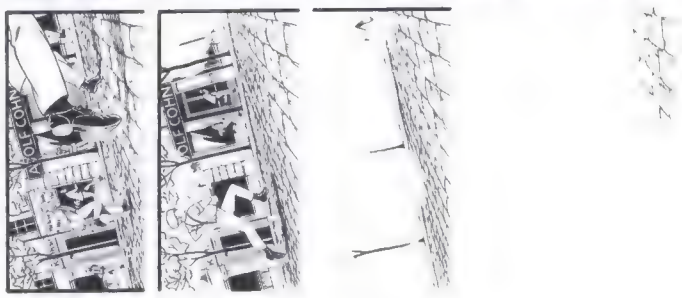

# tenen van Jason Lutes

**gebruik van te maken. Alex en Lucky Luke, om enkele voorbeelden te noemen, tonen ons in hun avonturen een beeld van de klassieke oudheid en het negentiende-eeuwse wilde westen. De Amerikaanse tekenaar** Jason Lutes **is met** *Berlin. City of Stones* **bezig aan het langste historische stripepos.**

Of het daadwerkelijk het langste historische stripverhaal wordt, moet worden afgewacht. Naar verluidt staan er in aanvulling op het reeds verschenen, ruim 200 bladzijden tellende, eerste boek nog twee kloeke delen in de steigers. Tezamen bieden alle episodes een beeld van de roerige jaren tussen 1928 en 1933.

Toekenning van de aanduiding *sophisticated* blijkt na lezing van het eerste deel terecht. Lutes tekent in verzorgde en heldere zwart/wit-beelden een fraai verhaal, ook al begint het ietwat obligaat met een toevallige ontmoeting in een trein tussen twee hoofdpersonen. Marthe Müller, een jonge vrouw uit Keulen, reist in september 1928 naar de Duitse hoofdstad waar ze tekenlessen wil volgen aan de kunstacademie. Naar verloop van tijd maakt ze nader kennis met Kurt Severing, een al wat oudere journalist van *Die Weltbühne*. Deze ontwikkeling wordt gevat in sobere maar sfeervolle beelden, waarbij fraai gebruik wordt gemaakt van inzoomen, close-ups en enkele flash-backs.

De achtergrond van het verhaal - en tegelijkertijd het belangrijkste thema - wordt gevormd door de roerige politieke situatie in het bruisende Berlijn waar de meningen over tal van zaken sterk uiteenlopen tussen aanhangers van verschillende politieke richtingen.

Dit is de republiek van Weimar waarin de herinnering aan de verloren Eerste Wereldoorlog allesbehalve is vergeten en waar nazi's en communisten elkaar fel bevechten. De fragmenten uit het leven van de studente en de journalist worden daarbij aangevuld met de belevenissen van zeer verschillende figuren als haar huisbaas, zijn hoofdredacteur (de historische figuur **Carl von Ossietzky**), een gescheiden moeder, medestudenten, een nachtclubdanseres en anderen. Zij leveren elk, in de vertolking van hun menselijke en kwetsbare karakters, een eigen beeld van het leven in Berlijn en verlevendigen en versterken daarmee de algemene indruk van het bestaan in deze metropool.

## Volwassen medium

Door de ervaringen te schetsen van een handvol individuen in verschillende posities probeert Lutes een verbinding te maken tussen de grote politiek en het alledaagse bestaan. Dat leidt er bijna onvermijdelijk toe dat sommige uitgebeelde fictieve personen, althans enkele bijrollen, iets te nadrukkelijk exemplarische dragers worden van bepaalde historische opvattingen en ontwikkelingen, maar daadwerkelijk storend is dat niet.

Het tempo van het verhaal ligt niet hoog. Lutes neemt tijd en ruimte om zijn verhaal op te bouwen, en dat doet hij op een prijzenswaardige manier. De veelal zorgvuldig gedetailleerde beelden, die gebaseerd zijn op een gedegen documentatie, tonen stedelijke panorama's, sombere interieurs, liefde, haat en onbegrip zonder sentimenteel te worden. Zo ontstaat een intrigerend en coherent beeld van de levens van enkele *Berliner*, in een situatie waarin de machtsovername van de nazi's in 1933 nog slechts een droom kan zijn. De nazi's die in het boek figureren, althans degenen die de slogans verpakte ideologie aanhingen, worden helaas minder uitgediept dan sommige andere personages.

Wellicht gebeurt dat nog in de komende delen die de periode vanaf mei 1929 behandelen. De ambitieuze onderneming van Lutes zal naar verwachting in 2004 zijn voltooid. Het lijkt zeker de moeite van wachten waard. De *City of Stones* waar Lutes aan bouwt, is een geslaagd voorbeeld van de wijze waarop stripmakers de belofte van het inmiddels volwassen medium strip waar kunnen maken.

***Links*, Politieke confrontaties karakteriseren het Berlijn van de late jaren twintig.**
***Midden*, Misère zonder woorden.**
***Rechts*, Lutes toont de geschiedenis in individuele verhalen.**

[1] *Dat reizen in de tijd zich overigens niet beperken tot het verleden tonen de toekomstbeelden in menige sciencefiction-strip.*

**Berlin. City of Stones. Book one**

**Lutes**
**Drawn & Quarterly 2001**
**ISBN 1-896597-29-7**
**Prijs $15.95**
**(224 pagina's, zwart/wit, s.k.)**

***Berlin* verschijnt binnenkort in Nederlandse vertaling bij uitgeverij Atlas.**

FOTO ALEXANDRA VERBURG

**Hoe lang werk je al voor Donald Duck?**
Sinds 1995. Ik werkte al een aantal jaren als freelancer voor diverse jeugdbladen, ook *Donald Duck*. Toen er bij Disney een vacature vrij kwam ben ik in vaste dienst gekomen.

**Opleiding of autodidact?**
Ik heb het vak in de praktijk geleerd. Ik ben begonnen bij het meisjesblad *Tina*. In het begin kreeg ik simpele opdrachten, want ik had nog nooit gelayout en wist het verschil niet tussen onder- en bovenkast, punten en cicero's, laat staan dat ik al eens een typometer van dichtbij had gezien. Ik verstond altijd pipometer. Gelukkig mocht ik blijven. Later heb ik binnen het bedrijf een computercursus gedaan.

**Hoe verloopt je werkweek?**
Ik werk drie dagen per week. Zo hou ik tijd over voor tekenen, schilderen en muziek maken.

**Waar let je bij de opmaak van een Donald Duck zoal op?**
We maken dingen die in de eerste plaats voor de jeugd bedoeld zijn. In de regel zal het er vrolijk uitzien en mag het geen chaotische indruk maken. We hebben ook nummers met thema's als griezel of oertijd. Het gaat altijd om de passende sfeer. Fantasie is het sleutelwoord.

**Verschilt de 'look & feel' van Duck met die van andere Disney-bladen?**
Verschil is er wel degelijk naar gelang de leeftijd van de doelgroep van een uitgave. Dat is bij voorbeeld duidelijk te zien als je *Donald Duck* en *Disneyland* naast elkaar legt. *Disneyland* is een voorleesblad voor de kleintjes. De vormgeving is rustiger, opener. *Donald Duck* is voor lezers vanaf een jaar of 8 en spettert meer. Elk blad moet een eigen stijl hebben.

**Wat is je grootste flater geweest?**
Ik heb eens een layout mee naar huis genomen in plaats van hem af te geven bij de postkamer.

**Wat is je meest en minst favoriete Duck-strip of -personage?**
Mijn favoriet is Donald. Maar de kracht ligt toch vooral in de interactie tussen al die Duckstadbewoners. Guus Geluk is onuitstaanbaar, maar daarom geweldig in relatie tot die pechvogel Donald. Katrien is niet zo aardig. Maar ze ziet er wel appetijtelijk uit. Tokkie Tor en Wolfje sla ik over. Met alle respect.

**Van wie heb je thuis een foto op de schouw staan: een Duck-tekenaar of een beroemde vormgever?**
Ik zet daar liever een portret van een schilder op. Maar welke? Er zijn er zoveel die ik bewonder. Gelukkig staat m'n schouw al vol met snuisterijen.

**Teken je zelf strips?**
Nee; toen ik jong was wel. Ik tekende een soort strip over een boot die Aomen heette, zomaar wat letters achter elkaar (ik kon nog niet lezen). Nadat we thuis een abonnement kregen op de *Sjors* was het hek van de dam. *Winnetou* maakte een enorme indruk en ik begon meteen westernstrips te maken. Later heb ik samen met een vriend nog schoolkrantstrips gemaakt. Ik was in die tijd, medio jaren zeventig, gek van stripverhalen en had een abonnement op, jawel, *Stripschrift*.

**Welke stripwinkel bezocht je recentelijk en wat zat er in je tas?**
Lambiek in Amsterdam. In m'n tas zat een gitaar. Ik moest er optreden met mijn bandje *The Parlandos* op de opening van een tentoonstelling van de striptekenaars van *Eiland*, **Stefan van Dinther** en **Tobias Schalken**.

**Welke drie stripalbums zou je nooit op een stripbeurs verkopen?**
Ik zal mijn Crumbs niet wegdoen. Hetzelfde geldt voor *The Freak Brothers* en *Dick Tracy*.

**Haalt Donald Duck de honderd jaar?**
Dat weet niemand. Ik vind het al een wonder dat getekende poppetjes zo lang populair blijven.

# LAND IN LICHT

door

**JOHN A. LENT**

**VERTALING BAS BERWERS**

***Jungle Jokes* van Jaafar Taib.**

Als iemand al iets weet over strips en cartoons in Maleisië, dan heeft dit meestal te maken met het werk van *Mohd. Nor Khalid*, beter bekend als *Lat*. Dit is begrijpelijk, omdat Lats tekeningen - verzameld in vele Engelstalige en Maleisische boeken - wereldwijde erkenning hebben gekregen door hun hilariteit en universele betekenis. Maar Maleisië heeft meer te bieden. Om te beginnen circuleren er zo'n twaalf tot vijftien landelijke cartoon- en humortijdschriften, een aantal dat bijna nergens ter wereld wordt overtroffen. En er is ook een lange traditie van politiek-getinte cartoons en strips die teruggaat tot de jaren twintig en dertig – een zeldzaamheid in landen die de islam aanhangen. De Maleisische tekenaars genieten een opmerkelijke, relatieve vrijheid in een toch restrictieve politieke en religieuze cultuur.

**In deze serie mondiale columns staat een keur aan stripdeskundigen stil bij het afgelopen centennium. Ze plaatsen een persoonlijke noot bij één eeuw strip in het betreffende land.**

**Cartoon uit de krant *Sunday Star*.**

De cartoon- en humortijdschriften lopen de laatste paar jaar minder goed dan een kleine tien jaar geleden. Toen was één ervan, *Gila-Gila*, nog het bestverkopende tijdschrift van het land. De snelle groei van nieuwe media, een nationale recessie na 1997 en een verzadigde markt hebben evenwel een negatief effect gehad op de stripbladen. Maar nog altijd fungeren ze als een middel waarmee het volk het hoofd biedt aan de stress van het multiraciale leven in de stad, en als een belangrijke uitlaatklep voor de meer dan driehonderd tekenaars in het land.

Jarenlang waren Maleisische dag- en weekbladen gemodelleerd naar Arabische prototypes, totdat in de jaren twintig een aantal ervan de stijl van de Britse kolonisten overnam en politieke cartoons begon te publiceren. Strips verschenen vanaf de jaren dertig. De Maleisiërs maakten later in dat decennium kennis met het fenomeen stripalbum, toen Britse tijdschriften (*Beano*, *Beezer*, *Dandy*) het land binnenkwamen als goedkoop inpakpapier dat per kilo werd verkocht. In de jaren vijftig en zestig was er op stripgebied sprake van een 'gouden eeuw': maar liefst zes uitgeverijen publiceerden stripalbums, en cartoons en strips vonden hun weg naar kranten en tijdschriften zoals *Warta Jenaka*, *Lembaga*, *Utusan Melayu*, *Warta Ahad* en *Majlis*. In de stripboeken werd, net als tegenwoordig, gebruik gemaakt van verhalen uit de Maleisische folklore en klassieke literatuur.

De jaren zeventig en tachtig lieten een verdere rijping van strips en de stripindustrie zien, met de lancering van *Gila-Gila* in 1978 en de opvolgers ervan, de eerste Maleisische Stripconventie (1984), het oorspronkelijke Maleisische stripblad *APAzine* (1985) en de eerste van ten minste vijftien gespecialiseerde stripwinkels (1986). Tijdens het afgelopen decennium werd de commercialisering van strips zowel modieus als winstgevend. Met Lat als hun voorbeeld begonnen striptekenaars te beseffen dat ze van hun werk comfortabel konden leven. Ze aanvaardden reclame-opdrachten en klussen voor de overheid en begonnen te experimenteren met animatie. Dat laatste gold bij voorbeeld ook weer voor Lat, die zijn beroemde reeks creaties rond Kampung Boy bewerkte tot een film. Stripboeken en humorbladen werden steeds zichtbaarder: in warenhuizen, in het tijdschriftenrek bij de drogist, op posters en aanplakborden en in allerlei *merchandise*. Zo werden de belangrijkste karakters uit *Gila-Gila* afgedrukt op t-shirts, mokken, horloges, pennen en andere producten.

Anno nu is het tijdsgewricht ook op andere manieren gunstig voor cartoonisten. Ze genieten meer vrijheid dan ooit, hoewel censuur (en vooral zelfcensuur) nog altijd voorkomt en er taboes bestaan ten aanzien van bepaalde seksuele, religieuze en 'gevoelige' onderwerpen. Er zijn genoeg publicatiemogelijkheden en onder aanvoering van het nog jonge cartoongenootschap Pekartun worden exposities en andere activiteiten georganiseerd. Meer dan ooit krijgen tekenaars erkenning en waardering van autoriteiten, andere kunstenaars en het brede publiek, dat strips voorheen uitsluitend associeerde met kindervermaak. Symbolisch hiervoor is de toekenning van het Maleisische equivalent van een ridderorde aan Lat.

*Dr. John A. Lent is hoogleraar communicatie aan de Amerikaanse Temple University in Philadelphia. Hij is oprichter van het stripinformatieblad* International Journal of Comic Art.

**Gruwelstrip.**

MALEISIË

**Dertig jaar geleden verschenen in het Franse tijdschrift *Pilote* de eerste avonturen van *Superdupont*, geschreven door** Marcel Gotlib **en getekend door** Jacques Lob. **Superdupont was de eerste echte anti-superheld. Hij droeg een baret, had zware wenkbrauwen en een vieze druipsnor en liep altijd rond in pluizig hemd en rode wollen onderbroek. Hij probeerde de mensen te helpen en het onrecht te verslaan waar hij het zag, maar meestal bakte hij er weinig van. Het was een rake satire van Gotlib en Lob, die zich in het buitenland slecht liet vertalen, maar in Frankrijk een groot succes had. Nu, in 2002, is Superdupont weer helemaal terug, maar dan anders...**

door
**GER APELDOORN**

Toen Gotlib met een aantal tekenaars *Pilote* verliet om een eigen blad op te richten, nam hij *Superdupont* met zich mee. Eerst naar *L'Echo des Savanes* en toen naar het ten onrechte door de Nederlandse stripkenners en importeurs tot op de dag van vandaag vergeten *Fluide Glacial*. Tekenaars **Alexis** en **Solé** namen het over van Lob en tekenden samen vijf albums vol, die alle bij **Fluide**-uitgever Audie verschenen. Tot op een fatale dag in 1990, toen de politicus **Jean-Marie Le Pen** van het ultra-rechtse Front National in de hitte van de verkiezingsstrijd zei dat hij de levende versie van Superdupont was.

Het was een logische stap. Wat Gotlib en de zijnen op satirische wijze hadden gedaan, deed Le Pen serieus: de rol van de doorsnee Fransman op zich nemen. Maar net als **Kees van Kooten** en **Wim de Bie** hun sketches met Jacobse en Van Es staakten toen ze merkten dat hun personages door bepaalde groeperingen iets te serieus werden genomen, verklaarde Gotlib meteen dat de strip *Superdupont* gestaakt zou worden. In een wereld met een *super-du-con* is geen ruimte voor een Superdupont.

## De actualiteit

En daar zou dit verhaal geëindigd zijn, als het succes van Le Pen in Frankrijk niet met de jaren zo groot was geworden, dat hij begin dit jaar in de eerste ronde van de Franse verkiezingen een overweldigende 17 procent van de stemmen haalde, waardoor hij samen met de huidige **Jacques Chirac** naar de tweede ronde doorging. De redacteuren van het Franse stripinformatieblad *BoDoï* vonden - na een interview met Gotlib - dat ze dat niet op zich konden laten zitten en besloten alle Franse tekenaars op te roepen om mee te doen aan een pamflet tegen Le Pen. Tekenaars werden gebeld en drie dagen later zag een 16 pagina tellend krantje vol met spotprenten van ongeveer alle Franse striptekenaars het daglicht. Er was zoveel haast bij, omdat de makers met het krantje vooral jonge kiezers wilden oproepen om toch vooral te gaan stemmen... en dan natuurlijk niet op Chirac. Of het aan deze speciale uitgave gelegen heeft is niet helemaal duidelijk, maar een paar weken later werd Chirac de nieuwe President van Frankrijk. Le Pen haalde evengoed een verontrustende 20 procent van de stemmen, maar Frankrijk had in elk geval geen *Super Du Con* als President.

Om twee redenen is deze bijzondere uitgave interessant voor de Nederlandse lezer. Allereerst geeft het een mooie doorsnede van ongeveer

57 ANS APRÈS!... LE RETOUR?
ACH, TEUFEL! NEIN! NEIN! NOUS, ON EST DÉJÀ PEUT-ÊTRE DROITS FOIS EN FRANSE!... ZA ZUFFIT GOMME ZA!
BIEN, VOISIN!... MAIS VU DE BELGIQUE, ÇA FAIT PEUR, HEIN! ... FAUT AVOUER QUE C'EST LA PREMIÈRE FOIS QUE LES FRANÇAIS NE NOUS FONT PAS RIGOLER!
BOUHOUHOU HOUUU!
...CONTINUEZ DE VOTER COMME CELA, AMIS, ET UN JOUR VOUS NE VOTEREZ PLUS !!!.....
CHEZ NOUS, ON FAIT LA VAISSELLE DEVANT NOTRE PORTE AUSSI!...
SD

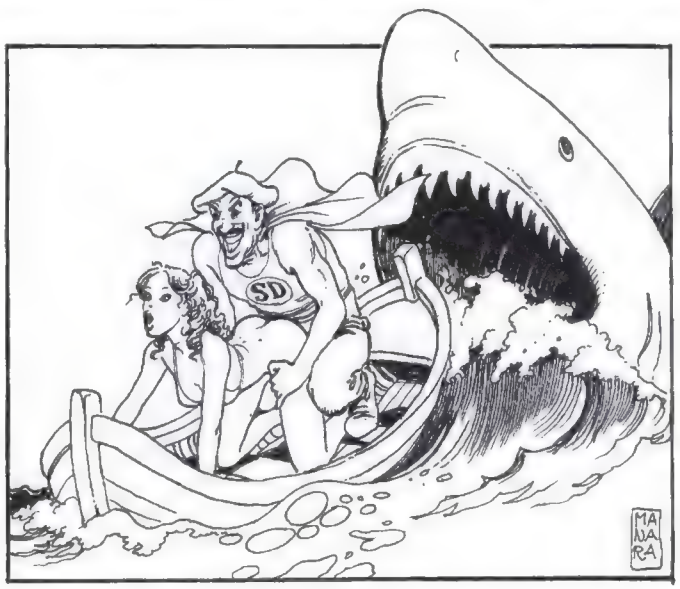

# Superdupont redt de verkiezingen

alle Franse striptekenaars. Er zijn prenten van **François Boucq**, **François Bourgeon**, **Max Cabanes**, **Franz**, **Daniel Goossens**, **Marc Hardy**, **Simon Léturgie**, **Régis Loisel**, **Milo Manara**, **Moebius**, **Solé**, **Christian Rossi**, **Jacques Tardi** en **Tibet**. Maar het is vooral ook interessant om te zien hoe de Franse satirici vinden dat ze om mogen gaan met een ultrarechtse politicus. Na de dood van **Pim Fortuyn** is hier in Nederland veel gezegd over de 'demonisering' van Pim Fortuyn, de manier waarop de media met hem zijn omgegaan. Er is natuurlijk een verschil tussen de toon die een satiricus mag aanslaan en die van een serieus politiek commentator, maar in de nasleep van de moord werden hier ook de cabaretiers behoorlijk scheef aangekeken vanwege hun rol in het scheppen van een negatief klimaat. Zo'n Frans pamflet zet het dan wel weer even allemaal in een ander daglicht. Hoewel Le Pen waarschijnlijk een stuk rechtser is dan Pim Fortuyn was (die was in elk geval intellectueel verheven boven zijn electoraat), heeft hij zijn partij nooit openlijk neo-fascistisch genoemd en al zeker nooit hakenkruizen als symbool voor zijn politieke doeleinden gekozen. Nou, dat zou je niet denken als je deze verzameling cartoons ziet. Le Pen wordt een superfascist genoemd in de tekening van **Emmanuel Lepage**; Superdupont redt de Franse Maagd uit een stapel hakenkruizen in de prent van **Paul Gillon**; Hardy toont Le Pen als een King Kong die de Eiffeltoren beklimt terwijl hij Superdupont van zich af moet slaan met een vlag met een hakenkruis erop; Superducon brengt de Hitlergroet in de cartoon van **Michel Bridenne**; **Al Coutelis** laat Le Pen een poster tekenen *'à main levée'*; bij **Silvio Cadelo** kijkt hij naar Hitler op tv bedenkt dat je de sociale dienst (securité sociale) SS zou moeten noemen; **François Walthéry** geeft Superducon een duitse helm en de Hitlergroet; bij **André-François Barbe** staat Superdupont zelfs voor een levensgroot hakenkruis. Om te laten zien dat bij spot alles geoorloofd is, slaat Superdupont van **Tatiana Domas** Le Pen eerst in z'n mond en trapt hem dan in z'n kruis (waarna hij de eveneens rechtse Chirac daarna ook een klap verkoopt); **Serge Carrère** roept de kiezers op om Le Pen een hartaanval te bezorgen; **Fabien Lacaf** laat hem stikken in z'n eigen gif; **Annie Goetzinger** zaagt z'n tong af; Yann en Léturgie laten Le Pen merquez-worsten maken van een Marokkaan; **Philippe Druillet** laat Superdupont in een duikvlucht zijn vuist in de reet van Le Pen planten, die trouwens aan weerszijden op de bil een hakenkruis getatoeëerd heeft. Die laatste tekening staat trouwens niet in het krantje, omdat een aantal tekenaars door de strakke deadline te laat was met hun bijdrage. Maar het staat allemaal nog wel even op de website van BoDoï (*www.bodoi.com/bd_en_ligne/presidentielles.asp*), waar u na het lezen van dit artikel snel nog even heen kunt surfen. Maar wel snel kijken, want het is niet bekend hoe lang het nog te zien blijft. Want wat dat betreft hoef je van Chirac niet zo heel veel méér te verwachten dan van Le Pen.

***Linksboven, met de klok mee,***

- **Wie zegt dat die Hardy geen gevoel voor humor heeft?**
- **Superduponts tekenaar Solé zoekt het in een obscure verwijzing.**
- **Hakenkruizen, de initialen van Front National omgeruild voor Fashion Nazi en Frankrijk als granaat in de handen van een waanzinnige. Hm... wat zou Cabanes hiermee bedoelen?**
- **Boucq heeft nagedacht en had nog tijd om iets moois te tekenen ook.**
- **Manara ziet als enige het sensuele van een verkrachting wel in.**
- **Walthéry stuurt z'n steunbetuiging uit België.**

VOTRE MARIANNE SOUFFRE D'UNE FOLIE DÉLIRANTE DE TOTALITARISME FRANCHOUILLARD QUI SE TRADUIT EN TUMEUR MALIGNE PAR RÉTRACTION DU SENTIMENT RÉPUBLICAIN DÛ À UNE DÉFICIENCE IMMUNITAIRE DES GRANDES DÉMOCRATIES...
LA SANTÉ DÉMOCRATIQUE N'EST PAS ACQUISE UNE FOIS POUR TOUTE....
BOUCQ

**Naam** Janneke Hekhuis
**Leeftijd** 26 jaar
**Functie** Marketing-assistent

FOTO ALEXANDRA VERBURG

**Hoe lang werk je al voor Donald Duck?**
Sinds 1,5 jaar

**Heb je een opleiding tot marketeer gevolgd?**
Ik heb communicatiewetenschappen gestudeerd.

**Hoe verloopt je werkweek?**
Heel wisselend. Van contact met klanten tot het schrijven van de marketingplannen voor 2003.

**Druk zeker, zo'n jubileumjaar?**
Ja, zeer druk. We proberen het jaar zo leuk mogelijk voor de lezers te laten verlopen. Dat betekent bij voorbeeld dat er meer en grotere wedstrijden komen, die natuurlijk gevuld moeten worden met prijzen. Er moeten extra leuke werfaanbiedingen gedaan worden. Daarnaast proberen we zoveel mogelijk aandacht te krijgen in de pers voor *Donald Duck*. Het is altijd leuk om iets te lezen of te zien over je favoriete blad.

**Waar let je op als je een marketingactie rond Donald Duck opzet?**
Het belangrijkste is vanuit de (potentiële) lezer van *Donald Duck* te denken. Wat vindt een lezer leuk om cadeau te krijgen en is de advertentie opvallend genoeg om te bekijken? Daarnaast mogen we natuurlijk nooit de kosten uit het oog verliezen.

**Noem eens een project dat totaal niet uit de verf kwam?**
Begin dit hebben we een actie gevoerd waarbij nieuwe lezers een Donald Duck-bodywarmer cadeau kregen. De bodywarmer was prima, alleen hadden we ons flink vergist in de maten. We kwamen grote maten te kort en hielden kleine maten over. Ook al was er door diverse partijen goed nagedacht over de maten, het bleek weer eens dat in marketing niets zeker is.

**Wat zou je nog eens willen doen als je de vrije hand zou hebben?**
De vrije hand betekent bij ons voornamelijk een grote zak geld. Ik zou dan een mooie en grappige campagne met posters, radio- en televisiecommercials willen maken.

**Wat is je favoriete Duck-personage?**
Donald blijft mijn favoriet. Hij maakt me erg vaak aan het lachen.

**Van welke Duck-strip of welk Duck-personage gruwel je?**
De grote boze wolf. Hij is een beetje te primitief voor mij.

**Maak je zelf strips?**
Nee, ik wou dat ik het kon.

**Welke stripwinkel bezocht je recentelijk en wat zat er in je tas?**
Ik werk in de grootste stripwinkel van Nederland.
Er zit altijd wel een Duckie in mijn tas.

**Moet de stripwereld meer aan marketing doen?**
Marketing kan nooit kwaad, als je maar goed voor ogen houdt wie en wat je wilt bereiken.

**Haalt Donald Duck de honderd jaar?**
Geen twijfel mogelijk! Het vrolijkste weekblad van Nederland wordt nog steeds met heel veel plezier door jong en oud gelezen.

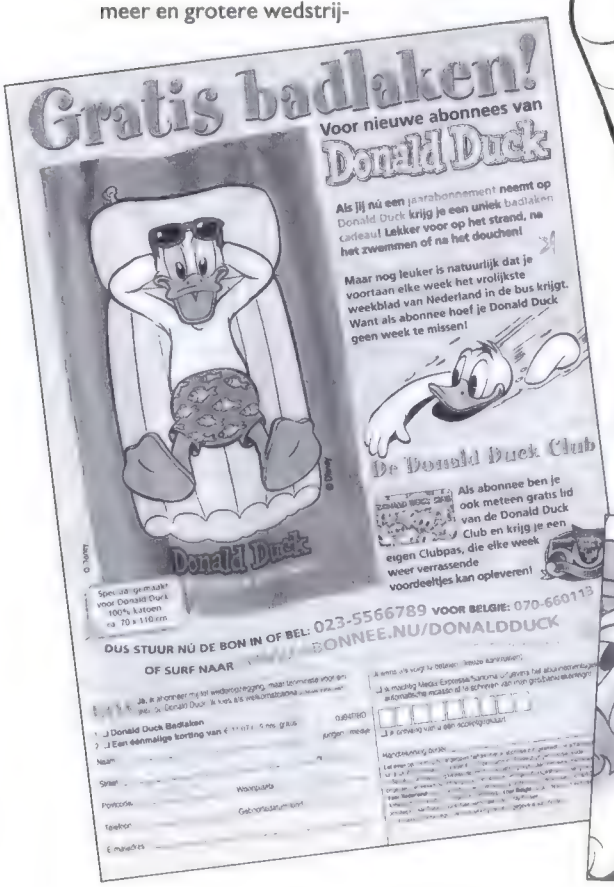
Gratis badlaken!
Voor nieuwe abonnees van
Donald Duck
De Donald Duck Club
DUS STUUR NU DE BON IN OF BEL: 023-5566789 VOOR BELGIE: 070-660113
OF SURF NAAR

***Met de bijdrage van Janneke Hekhuis besluiten we deze portrettengalerij.***

# BOEKEN

## Net echt

Trondheim
Zet.El 2002
ISBN 90-72093-12-7
Prijs €16
(160 pagina's, zwart/wit, s.k.)

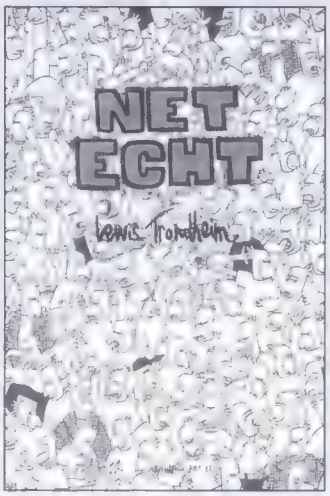


Eindelijk, eindelijk, eindelijk is er nu dan toch een solo-album van de Franse veeltekenaar **Lewis Trondheim** verschenen in Nederlandse vertaling. Frankrijk werd reeds overspoeld door diens megalomane tekenproductie, maar zelfs de vele prijzen die hij ermee in de wacht sleepte konden uitgevers in ons land niet vermurwen. Tot nu dan. Uit Trondheims rijk gevulde portfolio koos stichting Zet.El heel terecht voor het autobiografische boek *Approximativement*, waarvan de vertaling getooid is met de titel *Net echt*.
Aanvankelijk publiceerde Trondheim deze strip in 1993/1994 in driemaandelijkse afleveringen onder de titel *Approximate Continuum Comics*. Het was bedoeld als weerslag van zijn werk als tekenaar temidden van het zelfbenoemde Parijse tekenaarscollectief Ecole Pigalle. 'Ik was van plan fictie en gags af te wisselen met droomfragmenten en waar gebeurde passages. Uiteindelijk is het louter autobiografie geworden', zegt Trondheim in het nawoord van deze uitgave. Met *Net echt* gunt hij de lezer een kijkje in zijn eigen ziel. We maken kennis met Trondheim in de hoogtijdagen van zijn nog relatief jonge carrière: de Franse stripwereld draagt hem op handen en bovendien maakt hij een tekstloze mangastrip voor een Japanse uitgever. Trondheim blijkt even megalomaan als timide, even moralistisch als asociaal, even cynisch als liefdevol. Hij worstelt met het leven, en dan vooral de kleinste details ervan, zoals de drukte in de metro, zijn opkomende bierbuik en zijn exorbitante bewaardrift. De twijfels die gepaard gaan met zijn hunkering naar allesomvattende controle visualiseert hij door in gesprek te gaan met zijn alter ego's, die soms de vorm aannemen van een veelkoppige draak. Ook de droomsequenties worden sterk verteld. Het is allemaal akelig herkenbaar, en daardoor zo treffend, zo goed. Trondheim zet niet zichzelf neer, maar iedere twijfelende dertiger. Niet zoals zijn collega-tekenaars **Dupuy** en **Berberian** dat doen in *Meneer Johan*, maar veel directer en confronterender. Toch is *Net echt* ook een amusante strip. Trondheim tekent in een simpele krabbelstijl, die ondanks alles finesse en een grenzeloos talent verraadt. *Net echt* is niets minder dan een meesterwerk.

JM

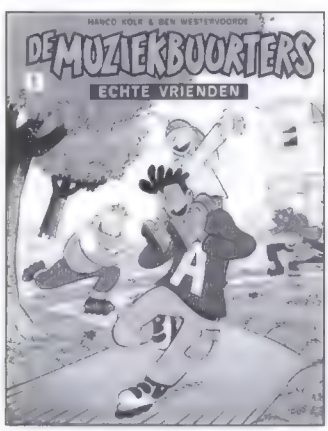


## De Muziekbuurters 1: Echte vrienden

Kolk & Westervoorde
Silvester 2002
ISBN 90-5885-040-4
Prijs €5,99
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Uitgeverij Malmberg lijkt wel gek om al die leuke tekenaars uit de jeugdbladen *Taptoe*, *OKKI* en *Hello You* naar uitgeverij Silvester over te laten stappen. Maar na een succesvolle overstap van *Oktoknopie* (**Gerard Leever**) durfde Silvester het ook aan om *De Muziekbuurters* van **Ben Westervoorde** uit te brengen. *De Muziekbuurters* is een jeugdstrip over een groepje kinderen tussen de 7 en 12 jaar die alledaagse avonturen beleven: verliefdheid, school, afvallen en sport komen aan de orde. De frisse, vaak melige scenario'tjes van **Hanco Kolk** geven deze twee-paginastrip meerwaarde doordat ze uitstijgen boven het gemiddelde niveau van strips voor deze leeftijdsgroep. Bart, Spike, Proffie, Achmed en Christien zijn alledaagse, herkenbare kinderen en spreken de taal van de straat, waardoor ze zich onderscheiden van de vaak wat muffe Duckies en de Noortjes die alleen maar ABN praten volgens protestants-christelijke richtlijnen uit de jaren veertig.
Het tekenwerk van Westervoorde past uitstekend bij deze 'Kolkse humor', alhoewel het vaak wat stijfjes is en daardoor minder expressief. Een leuk en geslaagd album dat meerdere delen verdient.

PvC

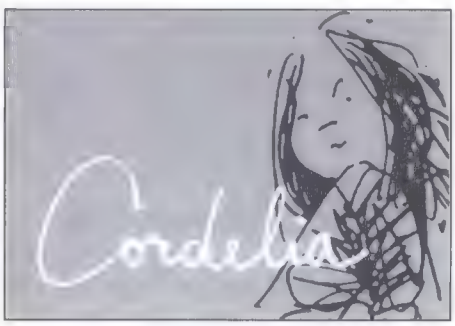


## Cordelia

Ilah
Oogachtend 2001
ISBN 90-806122-1-9
Prijs €8,50
(56 pagina's, kleur, s.k.)

Het is een prachtig verzorgde uitgave: de eerste bundeling van de gagstrip *Cordelia*, getekend door **Ilah**. De naam Ilah staat voor de initialen van de Vlaamse Inge Liesbeth Alfonsina Heremans. Het lila boekwerkje in oblong-formaat is een selectie van de korte strip die Ilah sinds 1996 voor de Vlaamse krant *De Morgen* tekent. 'Cordelia, dat zijn u en ik. Tenzij u natuurlijk een man bent,' aldus **Frieda van Wijck** op de achterkaft. Van Wijck gaat verder: 'Vrouwen die begrepen willen worden, terwijl mannen van simplificaties houden. Vrouwen die lustobject willen zijn èn geroemd willen worden om hun scherpe intelligentie. En voortdurend twijfelen of ze zelfs maar één van beide kwalificaties kunnen halen.' Cordelia, de hoofdpersoon van de strip, volgen we in haar dagelijks leven: thuis, in de kroeg, met vriendjes en met haar lief. Er gebeurt niet veel in de tekeningen: Ilah brengt het hoogst noodzakelijke in beeld, in warme kleuren. De plaatjes zelf zijn wel heel dynamisch: Cordelia's vreugde en woede spatten van het papier af. Maar ook jaloezie, eenzaamheid, twijfel, frustratie, behaagzucht, verlegenheid, ambitie, wraakzucht en onhandigheid komen aan de orde. Het is echter vooral de ontgoocheling van de heldin die bijblijft – en dat maakt haar eigenlijk een anti-heldin. Ondanks de scheldpartijen waar Cordelia haar omgeving af en toe op trakteert ('strontkop, vettige kakvent, dikke kuttenkop, kwabbige pismadam, strontbal, vuile lul, stinkerd, zweetzak, stomme hangbal') eindigt deze opmerkelijke opsomming met: 'Zucht. Ik hèb iets met scheldwoorden'. En dat haalt net de angel uit Cordelia's venijn. Door de relativering blijft ze een lieve meid. Als haar vriendje probeert: 'Kom beeb, pijp mij eens,' reageert Cordelia met: 'Zeg nee, geen zin.' Haar lief houdt vol: 'Kom. Dat zal je ontspannen,' waarop Cordelia volgt: 'Ja, zal wel.' De gelatenheid van deze af-

levering is kenmerkend voor de strip: die eindigt altijd in mineur. Waarom deelt de heldin geen welgemikte karatetrap uit aan manlief (desnoods in een schijngevecht)? Wanneer zet ze hem eens klem in een houdgreep? Cordelia is ontwapenend, maar liever had ik gezien dat ze zichzelf zou bewapenen – en met meer dan scheldwoorden alleen.

EC

### Max Fridman 4: Rio de Sangre

Giardino
Glénat 2002
ISBN 90-6969-285-6
Prijs € 13,25
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Gemiddeld iedere vijf jaar een album is geen hoge productie. Toch is het al 20 jaar geleden dat **Vittorio Giardino** het eerste deel van deze reeks tekende. Dit deel - *Hongaarse Rapsodie* (uitgeverij Mondria) - is inmiddels een verzamelaarsitem geworden. In 1986 en 1999 verschenen de tussenliggende delen. *Rio de Sangre* vertelt het verhaal van Max Fridman die op zoek is in het door de burgeroorlog geteisterde Spanje naar zijn vriend Guido Treves die hij tijdens een veldslag uit het oog is verloren. Fridman reist per auto in gezelschap van Claire Blon, journaliste en enkele collega's van haar richting de rivier de Ebro. Onderweg worden zij geconfronteerd met de verschrikkelijke gevolgen van bombardementen en slachtingen. Onderwijl worden er achter de rug van Fridman om spelletjes gespeeld waar hij geen weet van heeft. Zo wordt hij heimelijk in de gaten gehouden door zijn chauffeur die geregeld rapport uitbrengt aan de geheime dienst. Tot welk doel dit dient en waarom Fridman eerder is beschoten, blijft voor de argeloze lezer echter onduidelijk. Het is meteen het manco van dit album. Het kent kop noch staart. Het lijkt absoluut noodzakelijk om de voorgeschiedenis van Max Fridman te kennen om de diepere bedoelingen en complotten van dit deel te kunnen begrijpen. Lezers die willen weten hoe het afloopt met Fridman zullen waarschijnlijk veel geduld moeten betrachten eer deel vijf wordt uitgebracht.

De karakteristieke tekenstijl van Giardino kenmerkt zich door veel kleur, harde lijnen en het zodanig tekenen van de personages dat het lijkt alsof ze bijna op hun achtergrond zijn geplakt. Het geeft je het gevoel te kijken naar een film uit de jaren veertig waarbij de achtergrondschermen voorbij de stilstaande hoofdpersoon getrokken worden. Deze ogenschijnlijke nepstijl sluit echter naadloos aan bij de aan de ene kant trage dromerigheid en het aan de andere kant harde oorlogsrealisme van het verhaal. Giardino, Italiaan en tevens verantwoordelijk voor reeksen als **Sam Pezzo** en **Jonas Fink** en de erotische oneshot **Little Ego**, voelt zich klaarblijkelijk zeer op zijn gemak met deze techniek.

TdK

### De sleutel van het mysterie 3: Moorden@@r!

Sikorski en Lapière
Dupuis
ISBN 90-314-2420-X
Prijs € 4,20
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Tekenaar **Alain Sikorski** en de veelzijdige scenarist **Denis Lapière** werden jaren geleden aan elkaar gekoppeld om de reeks *Baard en Kale* nieuw leven in te blazen. Tevergeefs, want met hun realistische detectiveverhalen, gespeend van elke vorm van humor of komisch avontuur, vonden ze geen nieuw publiek. En de oude *Robbedoes*-lezers, die de klassiekers van **Will** gewend wa-

## EN VERDER...

✷ ***Alvin Norge 3: Lucyber*** *(Lamquet, Lombard). Alvin blijkt tot zijn eigen verrassing vader van een navelstrengloos kind. De geniale Burcley (anagram van Lucyber) zal de schuldige wel zijn. Chris Lamquet blijft het zoeken in 3-d en virtualiteit. Zijn gelikte doch chaotische tekenstijl kan het magere scenario niet goedmaken.* *(TdK)*

✷ ***Arkel 3: Lilith*** *(Hardy/Desberg, Arcadia). Na 'Gordh' en 'De 7 opperduivels' is dit wederom smullen voor de fans van deze oude Robbedoesreeks. Een wat rommelig fantasy-scenario, maar met subliem tekenwerk dat zelfs op het nog steeds erg kleine formaat overeind blijft.* *(PvC)*

WONDERLAND
VOOR AL UW STRIPS!
WWW.WONDERLANDSTRIPS.NL

✷ ***Boeboeks 4: De blauwe droom*** *(Adriaenssens/Vincent, Standaard). Dit vierde deel over deze eigenaardige wezentjes - een bewerking van de kinderboeken van Marc de Bel - oogt niet onaardig maar vertoont sporen van haastwerk. Alle achtergronden, kleuren en layout komen uit de computer en ogen vlak. De handmatige animatie van de figuren heeft daarentegen een prettige nonchalance. Geen sterke grappen, wel aardige vondsten.* *(JdL)*

✷ ***Cain*** *(Barreiro/Risso, Prestige). Twee zuigelingen landen in een kistje aan een parachute in een futuristisch getto. Eén is dood, de ander leeft. De overlever gaat later op zoek naar zijn herkomst. Risso tekent mooi in zwart/wit en gebruikt geen rasters. Daardoor krijgt het boek een intellectueel en nostalgisch sfeertje dat haaks staat op Barreiro's sf-plot dat niet veel intelligenter is dan het verhaal van Rambo III.* *(HW)*

✷ ***Charly 10: Engel*** *(Magda/Lapière, Dupuis). Mystiek en romantiek zijn de sleutelwoorden bij dit album.* *(TdK)*

✷ ***Chick Bill 65: De dochter van de maniak*** *(Tibet/Desmit/Brichau, Lombard) Opmerkelijk hoe goed het concept van Chick Bill blijft werken. Het lukt Tibet keer op keer de domme Kid en zo mogelijk nog dommere Dog Bull de lezer een vermakelijk leesmoment te bezorgen. Ditmaal zijn beide antihelden verliefd op dezelfde vrouw!* *(TdK)*

✷ ***Chinaman 5: Tussen twee oevers*** *(Taduc/Le Tendre, Dupuis). Met de vertaling van deel 5 is de Nederlandse serie weer 'bij' met de Franse. Actie en dramatiek wisselen elkaar af in sfeervol tekenwerk.* *(TdK)*

✷ ***Chinese Zee*** *(Loustal/Coatalem, Oog & Blik). Na diverse prentenboeken eindelijk weer eens een prachtstrip van Jacques de Loustal, deze keer in samenwerking met Jean-Luc Coatelem. Morbide verhalen op een ouderwets passagiersschip die aan Roald Dahl doen denken.* *(RS)*

✷ ***I.R.$. 4: Narcocratie*** *(Vrancken/Desberg, Lombard) Auteurs trachten krampachtig in de zuigkracht van reeksen als Largo Winch en XIII terecht te komen.Te ongeloofwaardig en te stilistisch neergezet.* *(TdK)*

✷ ***Jan, Jans en de kinderen 30*** *(Studio Jan Kruis, Sanoma). Omdat Studio Jan Kruis niet om het halfjaar met vakantie is, blijven de albums regelmatig verschijnen. Na een vliegende start blijven veel oneshots hangen op het niveau 'gezelligheid kent geen tijd'. Gelukkig ter afwisseling sterke, frisse*

ren, herkenden hun oude helden niet meer. Exit dus voor de reeks *Baard en Kale* bij Dupuis. Sikorski en Lapière kregen een herkansing en ontwikkelden een soortgelijke detectivestrip met gewoon twee andere hoofdpersonages. Alex, een wat oudere man die als tweede carrière kiest voor een eigen detectivebureau, behandelt samen met zijn assistente Keli diverse mysterieuze zaken. Toegegeven, Lapière schrijft goed geconstrueerde misdaadverhaaltjes met de welbekende verrassende ontknoping aan het einde. Maar ook in dit derde verhaal zit niet veel spanning en wordt het verhaal tamelijk rechttoe-rechtaan verteld. Dat geldt eigenlijk ook voor de saaie tekeningen van Sikorski die niet bepaald een topper is binnen de Dupuis-stal. De uitgeverij heeft desalniettemin hoge verwachtingen van deze reeks, lanceerde het eerste album met een mini-boekje en plakt bij wijze van gimmick de laatste pagina's van ieder album dicht om de lezer vooral in het ongewisse te houden over de dader. Leuk verzonnen, maar veel meer dan degelijk strandstoelamusement is deze reeks niet.

PvC

## Rapido Moderna

Blutch
Dupuis 2002
ISBN 90-314-2445-5
Prijs € 12,50
(88 pagina's, kleur, h.k.)

Gebeurt het u ook wel eens dat u op straat wordt aangesproken met het verzoek om als onderwerp te dienen voor een nog te schrijven roman? In *Rapido Moderna* overkomt het de nurkse danseres Lola. Het verzoek is afkomstig van de eigenzinnige schrijfster Renée, die voor onbepaalde tijd Lola's leven wil delen. Waarom Lola instemt met dit indiscrete voorstel is een raadsel, maar haar reactie gehoorzaamt wel aan de gouden regel van het improvisatietoneel: altijd ja zeggen, want dat levert het meeste spektakel op. En zo geschiedt ook in *Rapido Moderna*. Vanaf het moment dat Lola en Renée samen optrekken, verandert het verhaal in een maalstroom van absurde gebeurtenissen. De beide vrouwen dolen door een dankzij stroomstoringen verduisterd Parijs, worden achterna gezeten door gemaskerde mannen, komen terecht op een kinky feest en doorstaan een overstroming per waterfiets. Lola ontmoet op de meest gekke plaatsen haar vader, die door haar wordt ontmaskerd als travestiet en SM-liefhebber. Bovendien wordt ze lastig gevallen door een stalkende straatmuzikant met overgewicht, haar stokoude dansleraar (in te strakke maillot) en niemand minder dan **Omar Sharif**. En dat allemaal in één etmaal tijd. **Freud** zou wel raad weten met dit alles. *Rapido Moderna* is een bizarre vertelling waarin droom en werkelijkheid door elkaar heen lopen. Het bevreemdende verhaal refereert aan enkele befaamde films: *La dolce vita* van **Federico Fellini**, *Mean Streets* van **Martin Scorsese** en *Lost Highway* van **David Lynch**. Ook die verhalen gaan over de duistere dooltocht van een verwarde held. Het Franse striptalent **Blutch** debuteert met *Rapido Moderna* op overtuigende wijze op de Nederlandstalige markt. Zijn losse, toegankelijke tekenstijl zuigt de lezer het verhaal in, waardoor dit Vrijevluchtalbum in korte tijd verslonden is. Na afloop van zo'n smakelijk maal rest slechts de vraag naar meer.

JM

## Het alfabet der ruïnes

David B.
Dupuis 2002
ISBN 90-314-2381-5
Prijs € 12,35
(88 pagina's, kleur, h.k.)

Temidden van de macabere loopgraven bij Ieper duikt medio 1917 een lange kale man op, onberispelijk gekleed in een donker pak met das. Een verwijzing naar **Pim Fortuyn**? Nee, het lijkt onwaarschijnlijk dat de Franse stripmaker **David B.** (pseudoniem voor David Beauchard) zijn personage Hellequin heeft gemodelleerd naar de flamboyante Nederlandse premier-in-spé, die eerder dit jaar bruut werd vermoord. Toch

---

*plotjes. Mooi tekenwerk: net even expressiever dan wat we van de oude meester gewend waren.* *(PvC)*

✷ ***Julie, Klaartje, Cécile 17: Zeg dat je van me houdt!*** *(Sidney/Bom, Lombard). Het gaat eigenlijk niet om de ironische blik van drie achttienjarige meiden. Het is de blik van de tekenaar met daar omheen drie meiden die wat beleven. Leuk bedacht, maar het is het niet. Onecht.* *(MI)*

✷ ***Kapitein Rob 3: 24.000 mijlen oceaanrace & Het geheim van de Bosplaat*** *(Kuhn, Rijperman). Gedateerd, maar dat doet niets af aan het fraaie tekenwerk.* *(HW)*

✷ ***Kogaratsu 10: Ultiem rood*** *(Michetz/Bosse, Dupuis). Kogaratsu treedt op als beschermer van de Nederlandse schilder Remigius Tafelberg die in Japans oorlogsgebied op zoek is naar het ultieme rood. Extra in dit album: een achttal schetsen van Michetz.* *(TdK)*

✷ ***Largo Winch 12: Shadow*** *(Francq/Van Hamme, Dupuis). Vlot geschreven en getekende stripthriller waarin een Cubaanse crimineel op een uitgekiende manier Largo Winch pootje wil lichten via een vijandelijke overname van zijn tv-zender W9.* *(RS)*

✷ ***Ludo 5: De club van de Bliksem*** *(Bailly/Mathy/Lapière, Dupuis). Eenvoudig, ontwapenend en origineel. Eenmaal op vakantie wordt hij gechanteerd met een stripalbum. Knap om met dit scenario en een ogenschijnlijk simpele tekenstijl zo'n aantrekkelijk album te produceren.* *(TdK)*

✷ ***De nieuwe Avonturen van Mick Mac Adam 2: De Barbaarse Koning*** *(Benn/Brunschwig, Dargaud). Dit deel is het slot van een tweeluik. Een spannend verhaal met heerlijk vet inktwerk en een opvallend mooie inkleuring. Hopelijk een blijvertje in het fonds van Dargaud.* *(PvC)*

✷ ***Nero 159: De Bonobo's*** *(Sleen/Stallaert, Standaard). De serie nadert zijn einde maar gelukkig is dit voor de auteurs geen reden om de kantjes er vanaf te lopen. Een album vol apenlol met een open protest tegen vivisectie.* *(TdK)*

✷ ***Norbert de Verbeelding 2: Meneer 'I'*** *(Guéret/Vadot, Lombard). Vergezocht, gecompliceerd, maar desondanks makkelijk leesbaar. De reeks is origineel vanwege de psychologische invalshoek en het gebrek aan spanning is daardoor amper merkbaar.* *(HW)*

✷ ***De onnoembaren 13: Ten oosten van Roswell*** *(Yann/Conrad, Dargaud). Wederom een mooi deel uit de reeks met de zwarte kaders. Yann blijft amuseren met wisselend grof geweld, vertederende vaderliefde en komische zijsprongetjes.* *(TdK)*

✷ ***Papyrus 25: De odyssee van Papyrus 3: De gekke farao*** *(De Gieter, Dupuis). In dit jubileumalbum laat De Gieter zien dat hij bijbels onderlegd is. Desondanks vermakelijk.* *(TdK)*

✷ ***Pin-up 8: Big Bunny*** *(Berthet/Yann, Dargaud). Tussen liefde, Playboy, Las Vegas en Vietnam houdt Dotty haarzelf staande in een wervelend plot. Stijlvol vakmanschap.* *(HW)*

✷ ***Rataplan 8: Rataplan vangt bot*** *(Morris/Leonardo, Lucky Comics). Blunders van Rataplan nummer 3? Zo luidt in ieder geval de ondertitel. Maar delen 4 en 5 en zelfs deel 15 staan al vermeld bij de verkrijgbare nummers.*

is de uiterlijke overeenkomst treffend.

Hoe dan ook is *Het alfabet der ruines* een politiek manifest, met toevalligerwijs ook een Nederlander in de hoofdrol. Dit Nederlandstalige solodebuut van het Franse toptalent David B. is een indrukwekkende stripproman waarin de Franse geheime dienst de Eerste Wereldoorlog in haar voordeel wil beslechten door oorlogsdeskundige Jan van Meer (uit het neutrale Nederland) te laten speuren naar de geniale ingenieur Hellequin, uitvinder van het plantaardige prikkeldraad en het dromenkanon dat de vijand haar dromen en illusies ontneemt. Het zijn absurde uitvindingen, die duidelijk maken dat Hellequin waarschijnlijk gek is geworden. Toch denkt de Franse geheime dienst dat alleen de suggestie dat Hellequin voor de geallieerden werkt, ontmoedigend zal werken voor de Duitse milities. Als auteur van het boek 'De folklore van oorlog' is Van Meer de aangewezen persoon om met deze geschifte ingenieur in contact te treden.

Een bizar verhaal, zoveel is duidelijk. Bovendien dient zich meteen een onweerlegbare inspiratiebron aan: **Jacques Tardi**, de peetvader van loopgravenoorlogen en waanzinnige geleerden in stripvorm. Ook grafisch heeft David B. zich door Tardi laten inspireren, waarbij zijn excentrieke tekenstijl een kruising is tussen het sobere *Loopgravenoorlog* en de idiote kakofonie van Isabelle Avondrood. De grove cartooneske lijnvoering dankt haar kracht mede aan de harde contrastrijke kleurvlakken.

*Het alfabet der ruines* is in woord en beeld een overweldigend boek, dat de absurditeit van oorlogen op poëtische en soms zelfs filosofische wijze vertolkt. Ondanks dat de Eerste Wereldoorlog ver van hem weg staat, slaagt David B. erin om aan deze overbekende materie een nieuw geluid toe te voegen. Hopelijk verschijnt er spoedig meer werk van hem in Nederlandse vertaling.

JM

### Manhattan Beach 1957

Hermann & Yves H.
Lombard 2002
ISBN 90-5581-429-6 (h.k.)
ISBN 90-5581-430-X
Prijs € 11,50 (h.k.)
€ 6,50
(56 pagina's, kleur, h.k. + s.k.)

Vader en zoon Huppen zijn een vast duo aan het worden. Na de tweede serie rond *De torens van Schemerwoude* en het album *Bloedbanden* in de reeks 'Getekend' van Lombard ligt nu hun werkstuk *Manhattan Beach 1957* voor. Yves, die zijn achternaam lijkt te willen vermijden door simpelweg met H. te signeren, werd in 1967, een jaar na zijn vaders debuut geboren. Na een start als tekenaar heeft hij zich toegelegd op een loopbaan als scenarist en dat lijkt geen verkeerde keuze.

*Manhattan Beach 1957* is een weemoedig verhaal dat verteld over een tragische jeugdliefde waar de hoofdpersoon de rest van zijn leven niet van los is gekomen. Het is de herfst van 1976. Inspecteur John Haig leidt een lusteloos leven in Athens, een provinciestad in Missouri. Melancholisch overpeinst hij hoe zijn geliefde hem in 1957 ontschoten is. Niemand minder dan **Elvis Presley** is zijn geweten, zijn raadgever en uiteraard zijn muzikale held.

John is een eenzaam mens maar de journaliste Helen is wanhopig verliefd op hem. In haar ziet hij echter niets meer dan een flauwe afspiegeling van zijn geliefde Daisy. John moet tussen het gepeins door een moordzaak oplossen. De ontmoeting met de moordenaar wordt hem fataal

## EN VERDER...

*Kennelijk weet niemand bij de uitgeverij wat er is uitgebracht in deze reeks. De inhoud is al een even groot rampenplan; slecht getekend en geen moment grappig. Nog slechter dan Scribbly.* (HW)

✷ ***Rik Ringers 66: Penthouse-story*** *(Tibet/Duchateau, Lombard). Big Brother zou er jaloers op zijn: een echte moord op één van de bewoners. Rik sleurt de lezers weer door een eindeloze reeks van slechteriken met aan het eind, zoals gebruikelijk, een even onverwachte als onwaarschijnlijke dader.* (TdK)

✷ ***De rode keizerin 3: Onreinen*** *(Dufaux/Adamov, Glénat). Veelschrijver Dufaux leeft zich weer volledig uit in deze merkwaardige reeks. Halfmens/halfmachines en gemuteerde gedrochten omringen keizerin Catharina en haar geliefde Adja. Adamov weet met zijn getekende creaties de wereld gestileerd weer te geven.* (TdK)

✷ ***Rubine 8: 96 uur*** *(Walthéry/De Lazare/Mythic, Lombard) Doden komen tot leven in deze gemene intrige die verbazend knap is opgebouwd en prachtig in beeld is gebracht. De afwisselende regie, de snelle politie-actie en de sterke karakters doen denken aan de beste afleveringen van* ***Soda****.* (HW)

✷ ***Shane 5: Het toernooi*** *(Teng/Di Giorgio, Lombard). Teng heeft magnifiek getekend ondanks een weinig inspirerende scenario. Wellicht gaat het beter in de toekomst, want dit is het laatste album van de reeks. Welk schrijverstalent helpt de tekenaar op weg voor een nieuw avontuur met nieuwe helden?* (HW)

✷ ***Steven Sterk 12: Chocolade en bittere strijd*** *(Garray/Culliford, Lombard) Daar waar Steven in het verleden nog wel eens een gestolen appel opspoorde, gaat hij dit keer de strijd aan met drugshandelaren. Hoe kleine jongens groot worden...* (TdK)

✷ ***Victor Sackville 17: Het Anderson-schaakbord*** *(Carin/Rivière/Borile, Lombard). Sackville krijgt te maken met moord, ontvoering en een levend schaakbord, bestaande uit dorpelingen met dwerggroei. De auteurs moeten het niet nog gekker gaan maken!* (TdK)

✷ ***Vlad 4: Laatste uitweg*** *(Griffo/Swolfs, Lombard). Yves Swolfs houdt de vaart er goed in. Ook Griffo is goed op dreef in deze in donkere kleuren getekende avonturenstrip.* (TdK)

✷ ***Vrouwen in 't wit 23: Bedreigde soort*** *(Bercovici/Cauvin, Dupuis). De reeks keutelt rustig voort zonder dat Cauvin inhoudelijk iets wezenlijks toevoegt.* (HW)

✷ ***Willems Wereld 6: Ik zeg dat al jaren!*** *(Oosterwijk, Sanoma). Absurditeit, actualiteit en platheid houden elkaar in evenwicht in deze strip die steeds meer Van Oekel-allure begint te vertonen. Met een oranje-katern over W.A. en Maxima, tot misnoegen van onze vorstin.* (RS)

✷ ***Wuivende Veder 4: God noch duivel*** *(Cothias/Juillard, Dargaud). De auteurs sluiten deze cyclus af met een happy end. Mannetje (Germain Grandpin) vindt zijn vrouwtje (Ariane de Troïl). Tikkeltje voorspelbaar maar desondanks goed te verteren.* (TdK)

✷ ***De Zappers 10: Hee! Ik ben op tv*** *(Ernst/Janssens, Dupuis). De familie Zappers kan de uitknop van de televisie maar niet vinden. Alles draait om de tv. Leuk cadeau met knipoog voor tv-verslaafden.* (MI)

maar is in zekere zin een verlossing. Helen blijft ontroostbaar achter, maar John wordt in hemelse sferen verenigd zich met zijn eeuwige liefde. De Huppens verweven daarna het moordonderzoek in 1976 op knappe wijze met een tragische geschiedenis van 1957. Centrale vraag daarin is of Daisy als wees door haar rijke oom Vernon Walker is misbruikt, of een uiterst labiel meisje was die de dood van haar ouders niet te bovenkwam en al haar haat projecteerde op de man die haar in huis nam.

De gelaagdheid van dit verhaal met al zijn dramatiek wordt ingevuld door de kleurschakeringen van monochroom grijs naar felle kleuren. Zoals vertrouwd is Hermanns fraaie tekenwerk buitengewoon filmisch van aard. Zijn directe inkleuring zorgt voor optimale sfeerbeelden. John blijft letterlijk een grijs personage waar het medaillon in hartvorm in alle duisternis knalrood blijft. Hermann kan zich daarnaast als tekenaar van harte uitleven in de weidse canyonpanorama's en desolate woestijnlandschappen.

Yves H. laat het scenario prettig gedoseerd ontrollen. Zijn vermenging van heden en verleden is overtuigend. Bovendien blijft de lezer met een aantal intrigerende losse eindjes achter. Enig minpuntje is het slotakkoord waarmee het randje van sentimentaliteit overschreden wordt met een niet gewenst Hollywood-einde.

JdL

### Titeuf 8: De wet van de speelplaats

Zep
Glénat 2002
ISBN 90-6969-324-0
Prijs €5,95
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Rare jongens, die Fransen! Een album uit de komische reeks *Titeuf* heeft het in Frankrijk tot best verkopend stripboek gebracht. Het boek kent een oplage van maar liefst 1.400.000 exemplaren en er is volop merchandising. Het blijkt maar weer eens dat humor bij de landsgrenzen kan ophouden. Alhoewel Titeuf geregeld een glimlach zal oproepen en in een melige bui verkerend zelfs enig gegrinnik teweeg kan brengen, zal

het vermoedelijk in Nederland deze prestatie nooit halen.

**Philippe Chappuis**, Zwitser en 35 jaar, is de auteur van deze ook in Duitsland razend populaire stripcreatie. Reeds in 1998 zijn er in Nederland twee albums vertaald; deze in het weekblad *Sjosji* voorgepubliceerde verhalen hebben echter nooit hoge ogen gegooid binnen stripminnend Holland. Pas nu in Frankrijk een hype is ontstaan, probeert uitgeverij Glénat het hier opnieuw met een vertaling van deze pré-puberende schooljongen. **Zep**, pseudoniem van Chappuis en afgeleid van zijn favoriete popgroep *Led Zeppelin*, heeft eerder in Nederland twee albums in de collectie 'Vrolijke vlucht' gepubliceerd. Titeuf zelf is een opgroeiende jongen van ±10 jaar die met de nodige inventiviteit de dagelijkse beslommeringen bekijkt en benadert. Net als andere jongens van zijn leeftijd handelt het hierbij voornamelijk om (de angst voor) meisjes, computergames, pretparken, stoer doen en ouders of leraren pesten. Titeuf wordt in simpele lijnen opgetekend waarbij een achtergrond niet ter zake doende is. Wellicht is dat ook de kracht van de reeks: een onbevangen open stijl gemixt met prikkelende humor over alledaagse jongensproblemen. Vanaf januari volgend jaar gaat de KRO de tekenfilmversie in Nederland op de buis vertonen. Het blijft echter gissen waarom bij de Fransen *Titeuf* zoveel beter aanslaat dan bij voorbeeld **Cédric**, **Dokus de leerling, Bart Simpson** of zelfs **Calvin & Hobbes**.

TdK

### Marq denkt

Van Broekhoven
Silvester 2002
ISBN 90-5885-045-5
Prijs €9,99
(100 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Op de cover prijkt een smoezelige sliert snot, afkomstig uit de neus van de denkende tekenaar. Het is een levensecht snotje, want het glimt en is met reliëfdruk aangebracht op de kaft. Deze leuke gimmick vestigt onmiddellijk de aandacht op *Marq denkt*, het eerste solo-album van **Marq van Broekhoven**. De Brabantse tekenaar is vooral bekend als tekenaar van de gagstrip *Peer de Plintkabouter*, die sinds mei 2002 dagelijks in treinkrant *Metro* verschijnt. Deze en veel van zijn andere strips (zoals *De collectioneur* en *Fritz Pitz*) maakt hij samen met zijn vaste scenarist **Anton Damen**, die vaak garant staat voor ijzersterke gemene grappen. Met *Marq denkt* kiest Van Broekhoven er echter nadrukkelijk voor om op de solotoer te gaan. Het is een bundeling van krasserig getekende autobiografische verhaaltjes waarin Marq zijn dagelijkse gedachten op een rijtje zet. De komische tekenstijl zet de toon voor melige anekdotes over Marq die zijn video programmeert, Marq die wezenloos naar *Big Brother* kijkt en Marq die als een gek zit te werken onder deadline-stress. Echt om te schaterlachen is het allemaal niet, maar door de herkenbaarheid toch wel weer geestig.

Minpuntje: door enkele verslagjes van zijn signeersessies en het opvoeren van diverse bestaande personen uit de stripwereld (zoals **Robin Schouten** en **Meerten Welleman**, wie kent ze niet?) heeft *Marq denkt* een te hoog incrowd-gehalte. Lang niet iedere lezer zal deze *inside-jokes* begrijpen. Het is een smetje op deze best charmante bundel.

JM

**De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:**

!!!!! grote klasse!
!!!! goed
!!! redelijk
!! matig
! slecht
--- abominabel

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel: 010 - 433 17 10
Fax: 010 - 411 38 54

## De avonden verstript

Na een tiental afleveringen kan nu al gesteld worden dat *De avonden* van **Gerard Reve** niet alleen een prachtig boek, maar ook een dito strip is. Sinds 29 oktober verschijnt de strip op dinsdag tot en met vrijdag in de bijlage *PS* van *Het Parool*.

Het is misschien niet direct een strip voor jongelingen, maar ouderen zullen zeker genieten van de wijze waarop **Dick Matena** de sfeer van het naoorlogse leven in Amsterdam heeft weten te treffen. In prachtige gestileerde tekeningen beeldt hij niet alleen de karakters van de hoofdpersonen geloofwaardig uit, maar ook het interieur en exterieur waarin zij hun (tien) dagen rond kerst en oud-en-nieuw slijten. Duidelijk is dat de hoofdpersoon, de jongeman Frits van Egters, weinig van zijn gading in deze wereld vindt.

Het is geen eenvoudige opgave om een literair werk, waarin grote stukken zonder dialogen voorkomen, te verstrippen. Matena lijkt echter een goede harmonie te hebben gevonden tussen tekeningen en tekst. Het scalpel dat Reve hanteerde bij het blootleggen van het zielsleven van een jongeman in een burgerlijk milieu vlak na de oorlog, weet Matena verder te slijpen.

In februari verschijnt het eerste van vier stripalbums van *De avonden* bij De Bezige Bij.

RA

**De uitwerking van het scenario in de eerste potloodschetsen.**

## Verwarring over staken van bedreigde Sigmund

Krantenstrip *Sigmund* is na herhaalde bedreigingen op 23 oktober stopgezet door de *Volkskrant*-hoofdredactie. Althans, zo leek het. Natuurlijk was het een grap, maar veel lezers voelden zich nogal opgelaten.

Een dag tevoren eindigde de strip van **Peter de Wit** met een ogenschijnlijk officieel bericht van de hoofdredactie: 'Vanwege de steeds ernstiger wordende bedreigingen achten wij het niet langer verantwoord door te gaan met Sigmund.' De plaats van *Sigmund* werd in de dagen erna ingenomen door andere strips, die wegens bedreigingen telkens al na één dag werden stopgezet: *Job de Baan* van **Jos Collignon**, *Die gekke Freud* van **Typex**, *Flip en Flap* van **Sylvia Weve** en *Malligheid* door **Peter van Hugten**, allen vaste illustratoren van *de Volkskrant*. Op maandag 28 oktober werd de plek van Sigmund vervolgens zelfs te huur aangeboden als advertentieruimte.

Maar het was allemaal schijn, want op dinsdag keerde Sigmund terug, 'ondergedoken' op een tropisch eiland met nota bene **Ayaan Hirsi Ali**.

Deze uitgesmeerde grap leverde veel lezerspost op, vooral van verontruste of verontwaardigde lezers. Op 2 november bemoeide zelfs de ombudsman van *de Volkskrant* zich ermee. Hij vond de grap ongepast, want doordat de hoofdredactionele mededeling van 22 oktober losstond van de *Sigmund*-strip, maakte de hoofdredactie zich medeschuldig aan Sigmunds complot om de lezers te bedotten. Lezers die uitleg vroegen kregen die niet, omdat anders de grap verklapt was. Journalistiek onverantwoord, aldus de ombudsman. Of was het misschien gewoon een geslaagde grap?

JM

## Okki en Taptoe

Als in september het nieuwe schooljaar van start gaat, verschijnen traditiegetrouw ook weer de jeugdbladen *Taptoe* en *Okki* op de markt. *Okki* (leeftijd 6-8 jaar) kent nog een laag stripgehalte met een paginagrap van *Loekie de Leeuw* van de hand van **Louise Geesink** en **Will Raymakers** (*Boes!*), een klein ruimteavontuurtje van *Kos en Mo* getekend door **Evert Geradts** en natuurlijk *Okki* zelf op de achterpagina, een creatie van **Wilma en Marjorie van Doorn**.

*Taptoe* (leeftijd 8-10 jaar), dat overigens net als *Okki* al weer zijn 84e jaargang ingaat, maakt de sier met een strip van **Evert Geradts** en **Ben Westervoorde** genaamd *De Muziekbuurters*, de verstripte vragenrubriek *Prof. Oja Aha* van **Roel Venderbosch**, het humoristische *Supersnotneus* van het duo **Luc Cromheecke** en **Willy Linthout** en de topper van het geheel *Oktoknopie* van de veelgeprezen **Gerard Leever** (Gleever).

Info: Okki, Postbus 256, 5201 AG Den Bosch. Taptoe, Postbus 584, 5201 AN Den Bosch, beide te e-mailen op *service.jb@malmberg.nl*

TdK

## Silvester

Uitgeverij Silvester is lekker bezig. Na de albumstroom die eerder dit jaar de stripwinkels en -beurzen overspoelde verschijnt de nieuwste *Gilles de Geus* ook nog in Bredaas dialect. Deel 0 tot en met 9 verschijnen tevens in een luxe cassette met een genummerde en gesigneerde prent. Bij *Dirkjan 4* en *5* zitten kabouterstickers ter gelegenheid van het verschijnen van deel 6. Grote kabouter Sinterklaas komt op een gratis poster bij *Oktoknopie 1* en *2*. Verder zijn er nieuwe delen in aantocht van *Scribbly* en van **Michiel van der Pols** *Medicijnman*.

Andere strips die bij Silvester in aantocht zijn: *Sidi & Smook* van **Kees de Boer**, *Eugène* van **Jan Dirk Barreveld**, *Als de duisternis* van **Marcel de Jong** en **Marco Kuipers**, *Comeback van de Fret* van **Yke Schotanus** en **Alex Wesselink**, *Kinky & Cosey 2* van **Nix** en *Wuivende Veder* van **André Juillard**.

AW

## Groenoordhallen

De vijftigste verjaardag van het weekblad *Donald Duck* is afgesloten met een groot feest in de Groenoordhallen in Leiden en met *Donald Duck 43* als speciaal feestnummer (met uitklapcover). Eerlijk gezegd viel het feest op 19-21 oktober enigszins tegen. Wie had gedacht daar een nagebouwd

FOTO RIK SANDERS

Duckstad aan te treffen, kwam bedrogen uit, ondanks een forse toegangsprijs van circa €16. Ook de van te voren gewekte suggestie dat er een geldpakhuis met glijbaan zou zijn, bleek in de werkelijkheid tegen te vallen: het was een tent met springkussens en op de grond liggende muntviltjes. Zoals columnist **Martin Bril** in *de Volkskrant* het treffend omschreef: 'Bezoekers genoeg en herrie zat - je zou het een inferno kunnen noemen. Enorme hallen met boven de duizenden hoofdjes een dikke walm van suikerspinnen, worstenbrood en popcorn.' Desalniettemin hadden veel jeugdige bezoekers genoeg plezier.

RS

Sigmund Peter de Wit

Inspecteur! Er is op mijn deur geschoten!
Een nieuwe bedreiging!
Sigmund verdwijn uit de krant! Ik meen het! Kijk maar naar beneden!
?
Een kogelgat! Net onder de strip!
U moet onderduiken, dokter!

Vanwege de steeds ernstiger wordende bedreigingen achten wij het niet langer verantwoord door te gaan met Sigmund. Vanaf morgen begint op deze plaats de nieuwe strip Job de Baan door Jos Collignon

**De hoofdredactie**

**Briljante vondst om de zogeheten grijperwitgaatjes onderaan de krant, die de drukmachine achterlaat bij het pakken en doorvoeren van de vellen krantenpapier, te gebruiken als schietgaten.**

## Mad 50 jaar

Nog een ander befaamd stripblad beleefde een gouden jubileum: het Amerikaanse *Mad*. Het november-nummer is de feesteditie geworden. Ook hier een uitklapcover, met een overzicht van alle *Mad*-tekenaars. Verder bevat het blad een tijdsbalk (een terugblik op vijftig jaar stompzinnigheid, aldus de redactie) en de laatste aflevering van de strip *The Lighter Side of...*, van de paar maanden geleden overleden **Dave Berg**.

RS

## Leidsche Nachtwacht

Vorig jaar schreef Rabobank Leiden en Oegstgeest in samenwerking met Holland Rijnland VVV een stripwedstrijd uit in het kader van zijn jaarlijkse Cultuurprijs. Deelnemers konden een scenario opsturen dat iets met bekende Leidenaren te maken moest hebben. De winnaar ontving een bedrag van €4500, maar diende daarvoor wel het scenario uit te werken voor een albumversie.

**Bert van der Meij** was de gelukkige en zijn verhaal - *De Leidsche Nachtwacht* - is inmiddels in albumvorm verschenen. Het is een barokke vertelling rond **Rembrandt van Rijn** (Leidenaar van origine) die een Leidse variant van *De Nachtwacht* aan het maken is. Het resultaat is een vrolijk verhaal met de kenmerkende chaotische Van der Meij-humor.

Overigens was de stripwedstrijd niet onomstreden. Een aantal striptekenaars klaagde over broodroof en vond dat de bank en de VVV op deze manier wel erg goedkoop aan een stripproductie kwamen als pr-instrument voor Leiden. Zeker gezien de achtergrond dat de gemeente eerder voor een soortgelijke productie zou hebben aangeklopt bij agent Comic House, maar van een opdracht afzag vanwege de in haar ogen hoge kosten.

Verder kan een kanttekening worden geplaatst bij de uitverkiezing van Van der Meij, een inmiddels gevestigde striptekenaar. Het ligt meer voor de hand dat aan zo'n wedstrijd alleen talentvolle tekenaars mogen meedoen die nog niet het genoegen van het uitkomen van een album hebben mogen smaken. Van der Meij liet zelf in *Leidsch Dagblad* ironisch weten dat het zijn slechtst betaalde opdracht ooit was.

*De Leidsche Nachtwacht* kost €4,95 (ISBN 90-9016157-0). Er bestaat teven een gelimiteerde editie, gesigneerd door Van der Meij: te koop voor €45 bij De Leidse Stripshop. De opbrengsten gaan naar een goed doel.

RS

## Vroooaap!

Het snelste blad van Nederland, *Formule 1* genaamd, vraagt zich af wie de beste coureur aller tijden is. Het goede antwoord wordt meteen prijsgegeven: het is niet **Michael Schumacher**, **Ayrton Senna** of **Alain Prost**. Nee. Michel Vaillant valt deze eer ten deel. Het blad besteedt in zowel het augustus- als het septembernummer aandacht aan de al sinds 1958 racende stripcoureur. Augustus opent met een artikel over Michel zelf, strijdmakker Steve Warson en in vogelvlucht de makers **Jean en Philippe Graton**. In het septembernummer wordt het *Michel Vaillant*-dossier

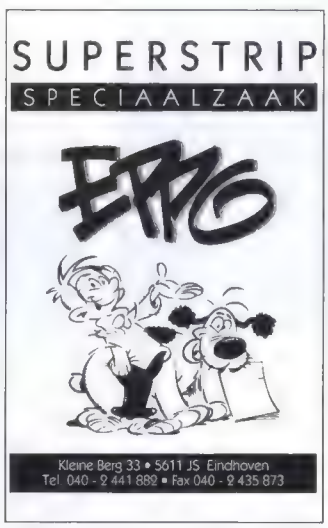

*Ayrton Senna* onder de aandacht van de lezers gebracht. Hierbij wordt het 8-paginaverhaal *Magic Senna* geplaatst. De Braziliaan wordt, zeker sinds hij verongelukt is, door velen mateloos aanbeden.
Info: Postbus 1089, 1300 BB Almere, telefoon (+31)(0)36-5233333, of via de site *www.formule1club.nl*

TdK

## De verdwenen Bessy

In de collectie *Fenix*, een initiatief van het Belgische Brabant Strip, is onlangs een nooit eerder in album uitgebracht deel van *Bessy* verschenen. Het verhaal *De brandende wigwams*, nog van de hand van **Willy Vandersteen** en **Karel Verschuere**, dat in 1966 al in de krant werd gepubliceerd, stond op diverse andere Vandersteenreeksen vermeld als deel 69 uit de *Bessy*-reeks maar is echter nooit als zodanig uitgebracht. Eind oktober 1968 verscheen *Ponca Ponca* als definitief deel 69 en zo ontstond een mysterieus spookalbum dat nu dus eindelijk als boekwerk te verkrijgen is. In het album zelf wordt uitgebreid toegelicht hoe dit heeft kunnen gebeuren. Verder pakt Brabant Strip uit met een klein album van **Dirk Stallaert** en **Patrick Vermeir** - *Kitty: De stalen uil* - bestemd voor hen die hebben ingetekend op de volledige collectie *Fenix* van 2002.
Info: Berreweide 34, 1840 Londerzeel, België, telefoon (+32)(0)52-312346, of via de site *www.brabantstrip.be*

TdK

## Halloween

De meeste Nederlanders denken bij het woord Halloween aan de horrorfilmcyclus uit de jaren '70 en '80 met onder anderen **Jamie Lee Curtis**. Dat het in Amerika een groots gevierd evenement is waarbij kinderen verkleed als monster of griezel langs de deuren gaan om snoep op te halen, weten al minder mensen. Uitgeverij Dupuis heeft besloten deze traditie ook in de Lage Landen te promoten. Zij geven bij de nieuwe albums van *Melisande* (**Clark/Gilson**), *De Kannibralen* (**Fournier/Zidrou**), *Bart Simpson* (**Matt Groening**) en *G. Raf Zerk* (**Raoul Cauvin/Marc Hardy**) gratis een, volgens zeggen van de uitgever, 'BRRR! angstaanjagend' Halloweenmasker cadeau.

TdK

## Affiche Stanislas

Het Holland Animation Film Festival, dat van 13 tot 17 november liep, heeft een interessante traditie van stripaffiches opgebouwd. **Stanislas**, bekend van de strip *De avonturen van Hergé*, heeft het affiche voor de afgelopen, negende editie ontworpen. Voor voorafgaande edities waren onder meer **Mark Beyer**, **Chris Ware**, **Art Spiegelman**, **Charles Burns**, **Mariscal** en **Joost Swarte** aangetrokken. Het affiche is te koop voor €12,50. Ook is er een programmaboek te koop voor € 9, met daarin onder andere aandacht voor eregaste **Monique Renault** (bekend van de animatiefilm *Pas à deux*) en retrospectieven rond **Ub Iwerks**, **Chuck Jones**, **Ronald Bijlsma** en **George Pal**.
Meer info: telefoon (+31)(0)30-2331733, of via de site *www.awn.com/haff*

RS

## Tina 35 jaar

In het feestgedruis rondom 50 jaar weekblad *Donald Duck* is het een beetje ondergesneeuwd, maar ook het weekblad *Tina* bestaat inmiddels 35 jaar. Het grootste weekblad voor toffe, melige en verliefde meiden dat stiekem ook door broertjes wordt gelezen. Al vanaf 1967 vermaakt *Tina* haar lezers met verhalen over die typische jonge-meisjesinteresses zoals paarden, de modellenwereld, dans en muziek en bovenal verliefd zijn. *Tina* viert het 35-jarig bestaan door het uitbrengen van een jubileumboek waarin werk van verschillende tekenaars en schrijvers in de afgelopen bestaansperiode aan bod komt. Uiteraard wordt het boek geopend met een verhaal over Tina zelf uit 1974 (tekst van **Andries Brandt** en tekeningen van **Purita Campos**) waarna ook andere toppers niet ontbreken zoals *Maartje* (prachtig tekenwerk van **Piet Wijn**), *Noortje* (**Patty Klein** en **Jan Steeman**) en *De Doebidoes*. Tussen de verhalen door staan de gebruikelijke rubriekjes zoals *Tina's babbelhoek* en het altijd van pas komende *101 truuks om je broertje terug te pesten*. Had hij jouw *Tina* maar niet moeten lezen!

TdK

## Pontiac rouwt

**Peter Pontiac** meldde ons dat op 14 oktober jongstleden **Richard Kuiters** is overleden. Kuiters was een bekende fanatieke verzamelaar van onder andere het werk van **Robert Crumb**, **Joost Swarte**, **Theo van den Boogaard**, maar ook dat van Pontiac zelf. Ook was hij zeer methodisch in het vastleggen van informatie over de auteurs die hij bewonderde. Peter Pontiac vroeg en kreeg van *Stripschrift* alle ruimte voor zijn persoonlijke In Memoriam achterop dit nummer.

De redactie

## Correcties

In *Stripschrift 345* zijn twee foutjes geslopen in het *Kapitein Rob*-artikel van **Lex Ritman**. Op pagina 21 had bij het plaatje linksonder moeten staan '91(l)=70(AS)' en op pagina 22 moet onder het plaatje middenonder de tekst '361(m)=94(AS)' worden vervangen door '361(m)=97(AS)'. Zo, nu kan iedereen weer rustig slapen.
In *Stripschrift 346* hadden wij wat moeite met de euroconversie. De verkoopprijs van Michael Chabons *De wonderlijke avonturen van Kavalier & Clay* bedraagt €27 en niet €59.

De redactie

# GAS & LICHT door André Wijntjes

**DORRENBOOM, PIETER & JONKER, FRITS**
- *Elvis Lives!* (*Algemeen Dagblad* 15-08-02 t/m 25-09-2002)

**GÜRSEL**
- *Petra Borst kan geen nee zeggen* (*Aktueel* vanaf 0234)

**HARTJES, MAAIKE**
- Strip (*Lowlands festivalgids* 10)

**HELM, ALBO**
- Drieplaatjesstrip (*Lowlands festivalgids* 10)

ALBO HELM

**HEUVEL, ERIC**
- Illustratie bij *Ik ga niet weg voordat ik heb bereikt wat ik wil* (*NRC Handelsblad* 10-08-02)

**ILAH (INGE HEREMANS)**
- *Cordelia!* (*Algemeen Dagblad* vanaf 27-09-02)

**JAGER, GERRIT DE**
- Illustraties bij *Doe mee met de Margriet opvoedenquête...* (*Margriet* 0229)
- Illustraties bij *Pubers met faalangst* (*Margriet* 0236)

LOWLANDS ZOO! ZONDAG 5 00
VANDAAG MOET IK OPTREDEN!
RELAX
WAAR BEN IK AAN BEGONNEN ?!
OH DA AF!
OH SHIT! ZE VINDEN 'T NIKS!
DE MICROFOON STOND TE HOOG! ZE VERSTONDEN MIKE!
EH... ZAL IK OBNEUW BEGINNEN ?
WOW! WAT KICKEN!
IK WIL WEER!
LOWLANDS-PUBLIEK IS FANTASTISCH!
MAAIKE HARTJES

- Illustraties bij *De 6 fasen in het seksuele leven* (*Margriet* 0238)
- Strip (*Het Avondblad* augustus 2002)

**KOLK, HANCO**
- Illustratie bij *Spiegeltent komt weer naar Arnhem* (*Arnhemse Koerier* 28-08-02)

**KORT, HEIN DE**
- Cartoon (*MLDS Report* vanaf nummer 1, juni 2002)
- *Dirk & Desiree* (*Rails* 8/9, 2002)

**KRIEK, ERIK**
- Illustratie bij *De Dewaele brothers* (*Samsonic* 0205)
- Illustratie bij *Famous Veggies* (*Starstyle* 0202)
- Illustratie bij *Mooi was die vakantietijd* (*Starstyle* 07/08, 2002)

**LEROUX, FRANS**
- Illustratie bij *Na 221 jaar een nieuwe Borgenkaart* (*Dagblad van het Noorden* 29-06-02)

**LODEWIJK, MARTIN**
- *Agent 327: Hotel New York* (*Algemeen Dagblad* 23-04-02 t/m 13-08-02)

**MARS (=MARCEL GREMMEN)**
- Illustratie bij *Digitenne: TV van de toekomst?* (*Veronica Magazine* 0232)
- Illustratie bij *Actie? Reactie!* (*Veronica Magazine* 0234)

**MATENA, DICK**
- Interview: *Vaders woord is gods woord* (*Het Avondblad* augustus 2002)

## Flitsen

**Uitgeverij Dupuis geeft bij aankoop van een nieuw album een rol kaftpapier cadeau. Er is keuze uit** *De Blauwbloezen*, *Cédric*, *Kid Paddle* **of** *Natasja*. ★ **Op 20 oktober is tijdens de stripbeurs te Houten het eerste** *Suske & Wiske*-**album in het Esperanto gepresenteerd.** *Het kregelige Ketje* **is voor deze gelegenheid getiteld** *La Brusela Bubo* **(De Brusselse straatjongen).** ★ **Bij aankoop van een pond Douwe Egberts koffie wordt een klein boekwerk getiteld** *In de bonen* **cadeau gedaan. Naast sterke verhalen uit de hele wereld bestaat dit uit aardige illustraties van** Willem Ritstier. ★ **In** *Veronica Magazine* **zijn de strips** *Franka* **en** *Gilles de Geus* **gestopt. Vervolgverhalen worden door de redactie niet meer op prijs gesteld.** *Inspecteur Netjes* **neemt hun plaats in, aangezien het** Hanco Kolk **en** Peter de Wit **niet lukte om** *Gilles*-**gags te maken. Een album van** *Inspecteur Netjes* **zal uiteindelijk verschijnen bij, jawel, Silvester.** ★ **Striptekenaars worden slecht betaald door Sanoma, uitgever van bladen als** *Viva* **en** *Nieuwe Revu*. **Dat vindt striptekenaar** Henk Stolker. **Reden genoeg voor hem om Sanoma zwart te maken in een online-strip, waarin hij onomwonden spreekt over 'wurgcontracten'. Bekijk het resultaat op** *www.henkstolker.nl* ★ **Weinig werk gezien van** Wasco **de laatste tijd? Dat kan. Dankzij een werkbeurs van het Fonds voor Beeldende Kunsten heeft de Amsterdamse tekenaar zichzelf helemaal vrijgemaakt om te werken aan een graphic novel, die medio volgend jaar moet verschijnen.** ★ **Tijdens De Stripdagen in Den Bosch gingen de albumjaarprijzen naar** *Boerke* **van** Pieter de Poortere **(oorspronkelijk Nederlands),** *Little Lit* **van** Art Spiegelman **en** Françoise Mouly **(oorspronkelijk buitenlands) en** *Prinses Aster 1* **van** Wilma v/d Bosch **(jeugdalbum).** ★ **Vanwege zijn werk voor de Lepra Stichting heeft** Jan Kruis **dit jaar Het Gouden Kader gewonnen. Deze stripprijs werd op 28 september aan hem uitgereikt tijdens de stripbeurs Cartoon World in Arnhem. Vorig jaar werd Het Gouden Kader voor de eerste maal uitgereikt, aan** *Suske & Wiske*-**tekenaar** Paul Geerts. ★ **Bij het Franse historische stripblad** *Vecu* **staat nummer 31 (september 2002) in het teken van de westernstrip. Het blad bevat een dossier met onder meer een interview met** Jean Giraud **en een complete strip:** *Outlaw* **van** Dieter **en** Fourquemin. **Meer info:** *www.glenat.com* ★ **Na** *Waar is Asterix?!?* **en** *Waar is Panoramix?!?* **heeft uitgeverij Fontein nu** *Waar is Idefix?!?* **uitgebracht. In dit spelletjesboek is Idéfix in twaalf tekeningen verstopt. Wie het dozijn kan volmaken, wacht daarna een moeilijker opdracht: vind de Gouden Caesar! Ideaal voor Sinterklaas, en... in de oorspronkelijke vertaling!** ★ **In het vorige nummer van** *Stripschrift* **was een bericht gewijd aan de Floriade en de roestvrij stalen stripbeelden die** Joost Swarte **had gemaakt voor het paviljoen van de Nederlandse overheid. De tuintentoonstelling is inmiddels gesloten. Wie de beelden gemist heeft, kan het boekje** *De ijzeren lijn* **aanschaffen, uitgegeven door Oog & Blik en De Harmonie, met daarin de afbeeldingen en een aantal schetsen.** ★ **Sinds 2 weken ligt nummer 2 van het satirische tijdschrift** *PIM* **in de winkel, met daarin onder andere werk van de tekenaars** Berend Jan Vonk, Guido van Driel, Pieter de Poortere **en** Typex. ★ **Standaard Uitgeverij brengt** *Astroboy* **uit van** Osamu Tezuka. **Deze staat in thuisland Japan bekend als** *manga no kamisama*, **de god van de manga. Inmiddels is deel vier verschenen.** ★ **Comic House en** *Algemeen Dagblad* **hebben een vierjarig contract gesloten voor het leveren van twee strips: een bewerking van** Willy van der Heide's **jeugdboekenserie** *Bob Evers* **(start in november) door** Hans van Oudenaarden **en** Koen Wynkoop, **en** *De gesloten cirkel* **(vanaf maart 2003) door** Eric Heuvel.

## BRIEVEN

### ASTERIX-VERTALING

Nu Ben Bits in Stripschrift 346 nog een keer alle bekende argumenten tegen de naamsveranderingen in Asterix op een rijtje heeft gezet, is het tijd voor een reactie.

Om te beginnen: Asterix is ook een strip voor kinderen. Ook voor kinderen die geen Frans in hun pakket hebben. Ook voor kinderen die nog op de basisschool zitten. Asterix zit bomvol woordspelingen en woordgrapjes en de namen zijn daar een belangrijk onderdeel van. Van de vertaler wordt gevraagd en verwacht dat hij van het geheel een adequate aanpassing maakt voor de doeltaal.

Daarom heb ik de 'onvertaald' gebleven namen vernederlandst, en dat had ik van Ben Bits en anderen niet mogen doen. Die Franse namen waren voor hen een onmisbaar venster op de Franse cultuur: 'Niks meer wat Frans of Europees gedachtengoed (sic!) erin', stelt Bits bedroefd vast. Volgens een redacteur van Stripschrift, die mij belde nadat het naambommetje was ontploft, had ik de Asterix-lezer het plezier ontnomen om te ontdekken wat er in die namen is verborgen. Even later was hij zo eerlijk om toe te geven dat hij pas diezelfde avond was gaan uitzoeken wat Abraracourcix eigenlijk betekende.

Het Franse cultuur- respectievelijk gedachtegoed-argument is zo huichelachtig, dat het glazuur van je tanden spat. Een mens moet behoorlijk wanhopig zijn om zoiets te verzinnen.

Voor de liefhebber van de Franse cultuur, die niet graag ziet dat Franse woorden of uitdrukkingen worden vertaald, heb ik een simpel advies: lees de Franstalige uitgave van Asterix. Een betere is er niet.

Natuurlijk is het geen sinecure om namen te veranderen die al bijna veertig jaar zijn ingeburgerd. Dat ik - zoals wel is gesuggereerd - zoiets op eigen houtje heb gedaan, is te veel eer. Toegegeven, ik heb de uitgever ooit voorgesteld om niet alleen een aantal namen aan te passen, maar ook om de lege balloons te vullen, de soms slordige, gedeeltelijk weggevallen lettering te corrigeren en de gemiste woordspelingen de aandacht te geven die ze verdienen, ook in de albums die ik vroeger zelf heb vertaald.

Toen Hachette Livre besloot om de al bijna veertig jaar ongewijzigde, Nederlandse editie van Asterix op de helling te zetten, heb ik gepleit voor een drastische aanpak waar het de tekst betreft en een wijziging in de volgorde van de albums, ook al een zeer gevoelig punt. Naast de veelal nieuwe kleuren, de nieuwe lettering en de geheel nieuwe vertaling, zijn de naamsveranderingen – hoe belangrijk ook - inhoudelijk gezien maar een betrekkelijk klein onderdeel van de nieuwe uitgaven.

Bits' vermoeden dat de uitgever eventjes een commercieel succesje wil scoren, is onjuist. Zo denken Nederlanders. Het gaat in dit geval om een buitengewoon ingewikkelde operatie, waar Albert Uderzo, de erven van Goscinny, twee uitgeverijen en vele andere belanghebbenden bij zijn betrokken. Fransen investeren nu eenmaal graag in een idee, met het oog op de toekomst. Dat zou Bits toch moeten weten. Maar misschien hebben de aangepaste namen zijn zicht op het Franse gedachtegoed al te veel vertroebeld.

**Frits van der Heide, Zandvoort**

*Deze brief bevestigt nog eens precies het radio-interview met Frits. Zelfingenomen ijdelheid. En iedere vraag of tegenspraak is dom of onnozel. Ideaal basismateriaal voor elke columnist.*

**Ben Bits**

- De eerste twee pagina's van *De avonden* (*Het Avondblad* augustus 2002)
- Interview: *Het is een kwestie van bewonderen* door **Auke Hulst** (*Vrij Nederland* 0238)

**MUYLWIJCK, JESSE VAN**

- Illustratie bij *Toch nog een heel gedoe, zo'n krant maken* (*Dagblad van het Noorden* 03-06-02)

**PONTIAC, PETER**

- Illustratie bij *Drugs-hits in de Engelse popmuziek*

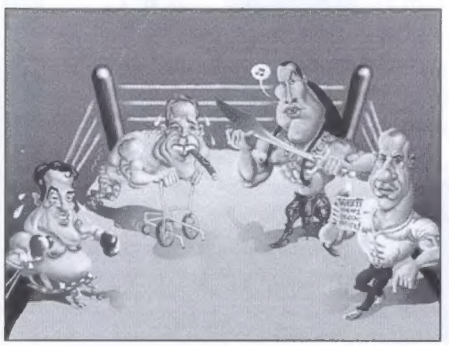

MARS

(*NRC Handelsblad* 09-08-02)

- Illustratie bij *Gespiegelde wereld* (*De Filmkrant* 236, september 2002)

**SNOODIJK, MARTIJN**

- *Godsmondsdochter* (4 platen)(*Samsonic* 0205)

**STEVENHAGEN, WIM**

- Cover (*Het onderwijsblad* 0213)
- Illustratie bij *Pas op voor de ps-spion* (*Algemeen Dagblad* 18-09-02)
- Illustratie bij *Buigen of barsten* (*Ravage* 0204)
- Illustratie bij *Ach ja, Den Haag* (*Ravage* 0206)
- Illustratie bij *Links in het verdomhoekje* (*Ravage* 0210)

**TOL, JEAN MARC VAN & GELEIJNSE, BASTIAAN & REID, JOHN**

- *Fokke & Sukke* bij *De jarige Harry Mulisch toegesproken* (*De Gelderlander* 10-08-02)
- *Fokke & Sukke* bij *Studentenspecial* (*Rails* 8/9, 2002)

Via deze rubriek maakt de auteur overzichtelijk in welke tijdschriften werk van en over voornamelijk Nederlandse stripauteurs wordt gepubliceerd. Tips kunt u zenden aan André Wijntjes, Reigerstraat 6, 3161 TN Rhoon, of via e-mail: andrewij@kabelfoon.nl

- *Fokke & Sukke* (*Het Avondblad* augustus 2002)
- *Fokke & Sukke* bij *Milieudefnieuws* (*Milieudefensie* 0209)

**TYPEX**

- Cover (*De Filmkrant* 235)
- Illustratie bij *Cast for life* (*De Filmkrant* 236, september 2002)
- Illustraties bij *Overleven* (*het Volkskrant Magazine* 13-07-02)
- Illustratie bij *Na de dreun van 15 mei* (*Vrij Nederland* 0234)

**VAREKAMP, ERIK**

- Illustratie bij *Renesse heeft zo zijn eigen regels* (*Algemeen Dagblad* 08-08-02)
- Illustratie bij *U valt in de prijzen* (*AD* 05-09-02)

**VRIENDS, JAN**

- *Jan Jaap* (*Algemeen Dagblad* 15-08-02 t/m 26-09-2002)

**WILLEM (HOLTROP)**

- Cover (*Het Parool/PS van de week* 31-07-02)

**WIT, PETER DE**

- *Sigmund* (*Lowlands festivalgids* 10)
- Strip (*Het Avondblad* augustus 2002)

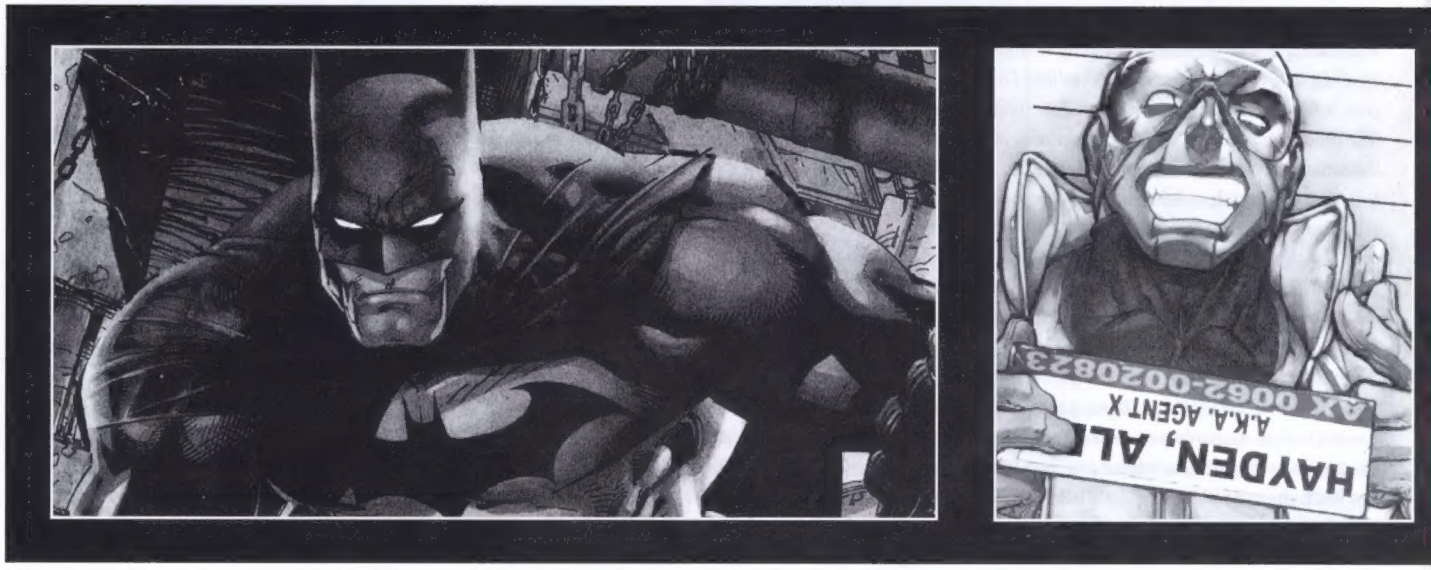


## Hogere sferen

De afgelopen maanden is het landschap in de comicwereld niet onherkenbaar veranderd. Bijna alle vertrouwde series bestaan nog, Marvel en DC proberen het met een mengeling van interessante en bij voorbaat kansloze projecten en de kleine uitgeverijen timmeren vrolijk aan de weg. Het grootste verschil met drie maanden geleden? Batman.

Batman is terug van weggeweest. DC Comics heeft schrijver *Jeph Loeb* (bekend van onder meer Batman: The Long Halloween) en tekenaar *Jim Lee* (bedenker van Wildcats en in 1992 medeoprichter van Image Comics) voor twaalf nummers verbonden aan de maandelijkse serie Batman en dat nieuws heeft de gemoederen behoorlijk beziggehouden. Onlangs werd zelfs bekend dat het eerste nummer van Loeb en Lee, Batman 608, de eerste plek op de maandelijkse bestellijsten voor zich heeft opgeëist. Met meer dan 110.000 bestelde exemplaren laat het populaire comics als New X-Men van Marvel en Transformers van Dream Wave achter zich. Critici die reeds jaren verkondigen dat Lee zijn beste tijd wel heeft gehad, moeten derhalve op hun woorden terugkomen: de namen Lee en Loeb zijn nog altijd goed voor een fikse portie enthousiasme.

Voor DC kan de timing weinig beter. Hun comics worden sinds de start van het nieuwe millennium doorgaans ondergesneeuwd door het marketinggeweld van Marvel en de revival van de jaren tachtig bij onder meer Image en DreamWave, dus deze opsteker was hard nodig. Tel daarbij op dat de uitgeverij sinds dit seizoen in Smallville en Birds of Prey twee aardig bekeken televisieseries over superhelden heeft lopen en het woord 'tegenoffensief' dringt zich op. Dit offensief wordt kracht bijgezet door het deze maand bekendgemaakte nieuws dat schrijver *Judd Winick* een exclusief contract heeft getekend. Na een paar jaar als schrijver van Green Lantern promoveert hij begin 2003 naar Green Arrow, waar hij in de voetsporen treedt van zijn voorgangers *Kevin Smith* en *Brad Meltzer*.

Overigens wil dit nog niet zeggen, dat DC geen twijfelachtige beslissingen meer neemt. Voor de maand november stond de special JLA: Secret Origins aangekondigd, geschreven door *Paul Dini*, met geschilderd binnenwerk van *Alex Ross*. Toch is dit officieel niet de vijfde in een reeks extra grote, extra dure specials over de belangrijkste superhelden van DC. Na Superman, Batman, Shazam en Wonder Woman volgt de 'echte' special over de JLA pas volgend jaar, maar zo vlak voor de kerst wordt JLA: Secret Origins niet meer dan een zoethoudertje, bestaande uit pin-ups, vijf korte verhalen, interviews, schetsen en enkele pagina's oud materiaal. Voor een coverprijs van $7.95 mogen zelfs de trouwste fans van Ross wel wat meer verwachten.

## Diepe dalen

De afgelopen maanden is het landschap in de comicwereld niet onherkenbaar veranderd. Of toch? Tussen het vele positieve nieuws schuilen enkele brokjes slecht nieuws, waarvan één persbericht massaal voor gefronste wenkbrauwen heeft gezorgd. *Brian Pulido*, de man achter Chaos! Comics en lange tijd schrijver van series als Lady Death en Evil Ernie heeft vorige maand namelijk het faillissement voor zijn uitgeverij aangevraagd. Het gaat hier om een zogenoemde Chapter-7-procedure: 'bankruptcy for liquidation.'

Pulido noemt de tegenvallende verkoopcijfers als belangrijkste reden. Sinds eind vorig jaar is het enkel bergafwaarts gegaan, met als dieptepunt het wegvallen van de winstmarges. En wanneer een uitgeverij structureel geen winst maakt, is het einde nabij. Pulido zegt dat hij er in ieder geval alles aan heeft gedaan, al worden op de wandelgangen andere geluiden gehoord. Zo heeft Chaos! nogal wat schulden (waaronder aan schrijvers en tekenaars die wachten op betaling) en Pulido heeft een week voor de faillissementsaanvraag een brief de deur uit gedaan waarin hij alle betrokkenen garandeert dat alles op de pootjes terecht zal komen. In die brief wordt met geen woord gerept over een mogelijk faillissement.

Het spreekt vanzelf dat de stroom geruchten snel op gang kwam. Insiders beweerden dat Pulido niet zo lang geleden een overleg had gehad met *Mark Alessi*, de oprichter van CrossGen Comics. Uiteindelijk heeft Alessi zelf een eind aan de geruchten gemaakt en uitgelegd dat Cross Gen twee weken voor het faillissement de rechten op het personage Lady Death

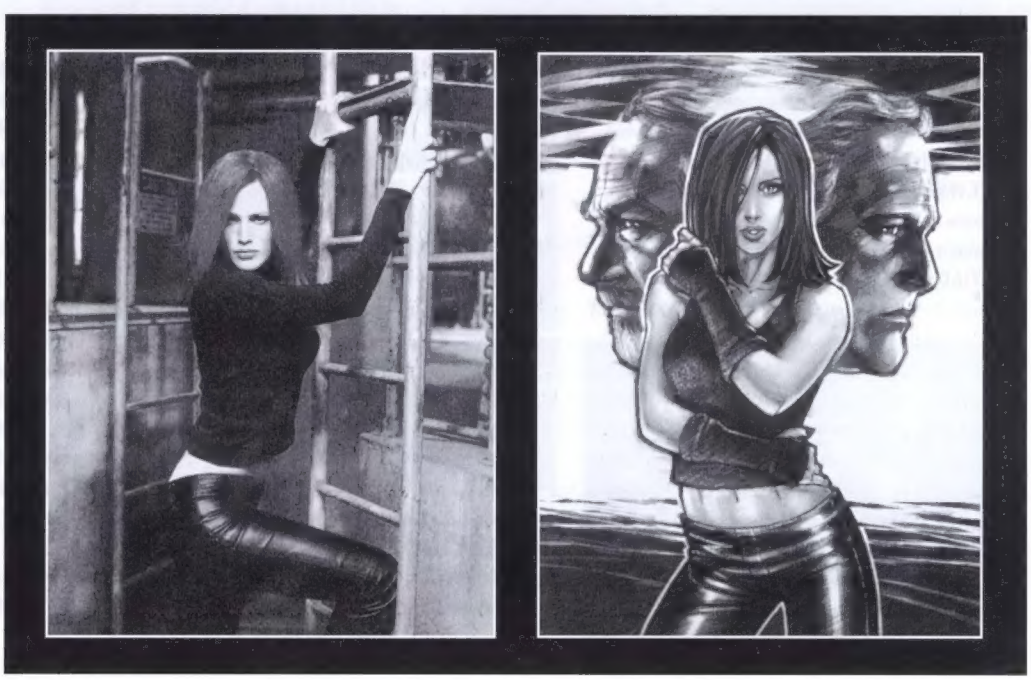

door
**OLAV BEEMER**

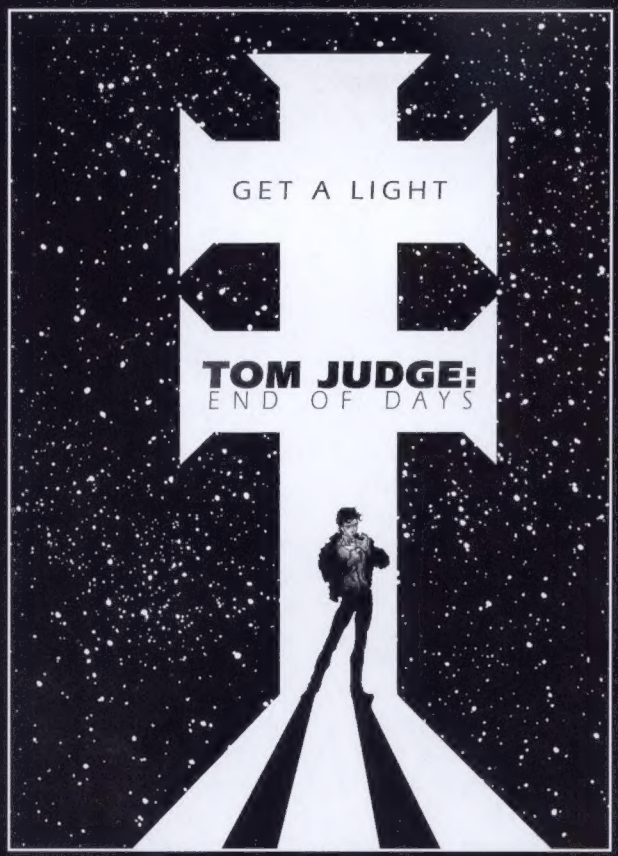


*Boven, van links naar rechts,*
- *Batman* door Loeb en Lee is nog altijd populair.
- Simone verlaat *Agent X*.
- Chaos! failliet, het einde voor Lady Death en Evil Ernie?
- Tom Judge, overdaad schaadt bij Top Cow.

*Onder,* Van tv naar comics: *Alias, Agent Bristow* bij Arcade Comics.

heeft gekocht. 'De geruchten gingen dat we Chaos! Comics wilden opkopen,' zo legt Alessi uit, 'maar daar is niets van waar. Brian heeft wel een aanbod in die richting gedaan, maar de comics van Chaos! passen niet in het marketingplan van CrossGen.' Omdat Alessi zijn bevriende collega desondanks graag wilde helpen, heeft hij de rechten op Lady Death gekocht, met de bedoeling dat Pulido de rechten weer terug zou kopen zodra hij zijn uitgeverij financieel op orde had.

Toen Pulido de aanvraag voor faillissement indiende, lagen de rechten dus bij CrossGen. Alessi heeft laten weten dat alle inkomsten die dit CrossGen oplevert, worden gebruikt voor het betalen van schrijvers en tekenaars die nog geld van Chaos! krijgen.

Waar het einde van een uitgeverij groot nieuws is, levert het einde van een serie veelal niet meer op dan een kort berichtje. Bij Marvel Comics gaat het momenteel luidruchtiger, omdat niet de uitgever maar de makers van enkele series publiekelijk verkondigen dat hun serie ten dode is opgeschreven. Zijn ze slechts teleurgesteld of hopen ze op net zo'n openbare ruzie als eerder dit jaar naar aanleiding van *Peter David*s serie Captain Marvel? Wat het antwoord moge zijn, schrijver *Darko Macan* en tekenaar *Igor Kordey* zijn ervan overtuigd dat hun Soldier X na nummer 8 wordt stopgezet. De serie, die vroeger Cable heette en om allerlei marketingtechnische redenen is herstart, zou niet rendabel genoeg zijn. Ongeveer hetzelfde verhaal geldt voor Agent X, voorheen Deadpool. Schrijfster *Gail Simone* heeft haar vertrek aangekondigd en liet tussen neus en lippen door weten dat het haar niets zou verbazen als dit direct het einde van de serie betekent. Marvel zelf zwijgt. Geen goede beurt, dus, want ook Thunderbolts staat op de lijst van series waarvoor het einde nadert... of kan een herstart uitkomst bieden?

Deze berichtgeving komt overigens vlak na de aankondiging van hoofdredacteur *Joe Quesada* dat begin 2003 een aantal naar zijn mening 'overbodige' titels wordt geschrapt. De vraag die zich hier opdringt, is waarom Marvel dan wel volhardt in het uitbrengen van zo veel irrelevante miniseries. Quesada heeft zijn antwoord klaar: 'We willen ook af van de vele miniseries. Het is de bedoeling dat we dergelijke verhalen meer en meer in de reguliere series verwerken. Een aantal van de series verschijnt al meer dan twaalf keer per jaar, dus we hebben de ruimte.' Kortom, de bekende marketingretoriek.

## Verse comics

De afgelopen maanden is het landschap in de comicwereld niet onherkenbaar veranderd. Het gaat immers nog altijd om de comics. Aan het eind van het jaar ligt traditioneel een aardige stapel nieuw materiaal in de winkels, met de grote uitgeverijen voorop.

Dark Horse bundelt de miniserie BPRD: Hollow Earth (een spin-off van *Mike Mignola*'s Hellboy) en voegt daaraan toe een handjevol korte verhalen over het Bureau for Paranormal Research and Defense. De titel van de paperback is toepasselijk Mike Mignola's BPRD Collection en het honderd twintig pagina's tellende boekwerk kost $17.95. Voor de fans van Hellboy is het zonder meer verplichte kost.

DC waagt de zoveelste poging met Aquaman in een gelijknamige nieuwe serie door *Rick Veitch* (bekend van Greyshirt: Indigo) en tekenaar *Yvel Guichet* (Batman: Harley Quinn). De vorige serie over de koning van zee werd stopgezet toen zelfs grote namen als Peter David en *Erik Larsen* niets meer met het hoofdpersonage konden, maar in het kader van 'nieuw decennium, nieuwe kansen' wordt Aquaman weer met veel bravoure in de markt gezet. Veitch gaat verder waar de verhaallijn Obsidian Age uit de reeks JLA is opgehouden, hetgeen inhoudt dat Aquaman vogelvrij is verklaard en elk wezen in de grote oceaan het op hem heeft gemunt. Losse nummers kosten $2.50 en Aquaman 1 verschijnt half december.

Met het oog op de Daredevil-film (*Ben Affleck* als Daredevil en *Jennifer Garner* als Elektra) gooit Marvel er een aardig schepje comics bovenop. Naast de reguliere series Daredevil en Elektra is het vanaf november de beurt aan Ultimate Daredevil & Elektra, een vierdelige miniserie die zich, zoals de titel verraadt, afspeelt in het Ultimate-universum en dus buiten de normale continuïteit staat. Ideaal voor nieuwe lezers, zoals Marvel zelf aankondigt. Vrij vertaald: ideaal voor mensen die de film leuk vonden en wel eens een comic willen proberen. De miniserie wordt gemaakt door *Greg Rucka* (bekend van Queen & Country bij Oni Press) en *Salvador Larroca* (de tekenaar van X-Treme X-Men).

Van aansluiten bij wat op het witte doek of op tv gebeurt, heeft Arcade Comics eveneens gehoord. Deze nieuwe uitgeverij van *Rob Liefeld*, het enfant terrible uit de comicwereld en bedenker van Youngblood, brengt eind december een comic uit die is gebaseerd op de populaire televisieserie *Alias*. Aangezien Marvel reeds een comic met die naam uitgeeft, is uiteindelijk voor de titel Alias: Agent Bristow gekozen. Bedenker *J.J. Abrams* schrijft de comic zelf, terwijl het tekenwerk in handen is van *Andy Park* (voorheen tekenaar van Tomb Raider) en, hoe kan het ook anders, Rob Liefeld.

Bij de oude stal van Andy Park, de Imagestudio Top Cow, is men de weg deze winter een beetje kwijt. Achter elkaar wordt gegooid met vreemde crossovers en dure specials als Evo (door *Marc Silvestri* en *David Wohl*) en Tom Judge (door *Paul Jenkins* en *Clayton Crain*). En dat allemaal als inleiding op de eind 2002 te lanceren herstart van The Darkness? Een beetje omslachtig voor wat ooit de vernieuwende, innovatieve tak van Image Comics was. Kan daar niet een keer de bezem doorheen?

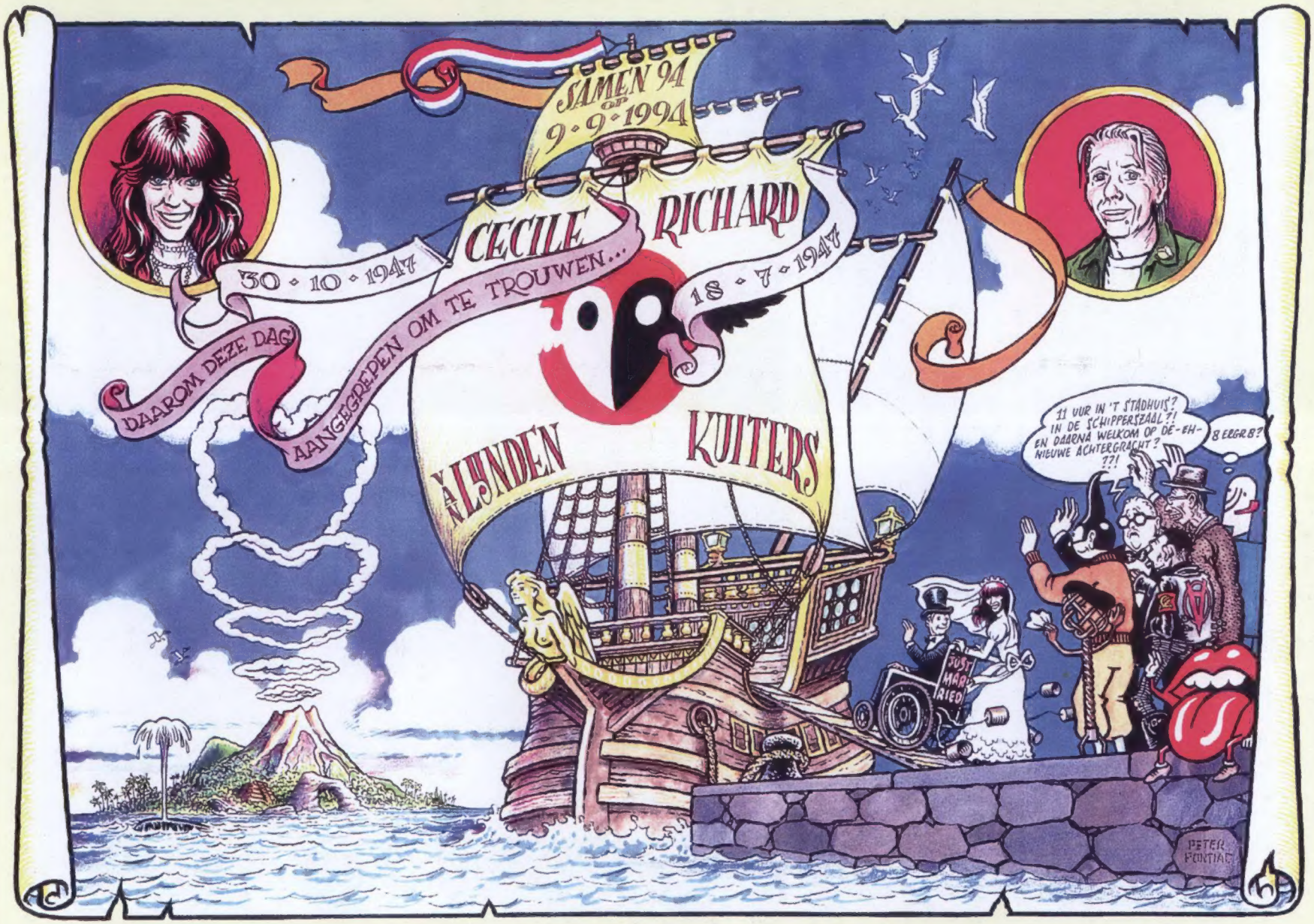


EEN TROUWKAART MET DE TEKST VAN HET BEATLE-LIED 'GOLDEN SLUMBERS' MELDDE DAT HIJ WAS OVERLEDEN: **RICHARD KUITERS**. LANGE TIJD WAS HIJ EEN BEKEND GEZICHT IN DE STRIPWERELD. EEN SCHIER MANIAKALE STRIPLIEFHEBBER EN VERZAMELAAR, DIE VAN IEDEREEN DIE HIJ GOED VOND ALLES, ELK DRUKWERKJE DAT OOIT DE HAND VAN DE BEWONDERDE MEESTER IN KWESTIE HAD VERLATEN, WILDE HEBBEN OM VERVOLGENS ULTRA-METHODISCH TE BOEKSTAVEN, VOLGENS EEN ABSOLUUT WATERDICHT SYSTEEM. NIETS EVENAARDE ZIJN TROTS ALS HIJ DE RESULTATEN DAARVAN KON TONEN AAN EEN VERBLUFTE BEZOEKER.

HIJ STELDE OOIT (SAMEN MET PIERRE ROTH) EEN DOOR HET RAADSEL UITGEGEVEN COMPLETE 'ICONOGRAFIE' SAMEN VAN HET WERK DAT JOOST SWARTE MAAKTE TUSSEN 1966 EN 1988.

DE KEUZE VAN DIE JAARTALLEN VERRAADT DUIDELIJK EEN KUITERIAANSE HAND. HIJ WAS EEN GETALLENFREAK. IK HERINNER ME EEN UITEENZETTING VOL GEHEIMZINNIG CIJFERMATERIAAL OVER DE OPLOSSING VAN HET WERELDRAADSEL. (DE NUMEROLOGISCHE SYMBOLIEK IN NEVENSTAANDE TROUWKAART GETUIGT ER OOK VAN.)

HOEWEL EEN BEROERTE HEM IN EEN ROLSTOEL DEED BELANDEN BEZOCHT HIJ MET HULP VAN LIEVE FAMILIELEDEN AANVANKELIJK NOG STRIPSAMENKOMSTEN MAAR ZIJN GEZONDHEID WERD MINDER, HET DIGITALE GENOT NAM TOE EN DAARMEE ZIJN INHUIZIGHEID. HIJ DEED NOG EEN VLEKKELOZE, GEILLUSTREERDE 'HITWEEK-ALOHA'-INDEX HET LICHT ZIEN, EN WIE WEET WAT NOG MEER... NU IS HIJ (55) WEER GETROFFEN. WUIVEN WE HEM VAARWEL, OP ZIJN REIS NAAR WAAR GEEN ROLSTOELEN ZIJN! – PONTIAC